

80316 only

COLLOQVIORVM
SCHOLASTICORVM
LIBRI QUATUOR.

AUTHORE
M. TURINO CORDERIO,
ab ipso aucti & recogniti.

*Hic tibi purus inest sermo, brevis, atque Latinus,
Hic bene vivendi sunt documenta simul.*

EDINBURGI
Excudebant heredes Andree Hart. 1632.

MATVRINI CORDERII

IN

COLLOQUIORUM SUORUM

LIBROS PRAEFATIO

ANnus agitur minimum quinquagesimus, ex quo suscepta docendi pueros provincia, in hanc cogitationem totus incubui, qua possem ratione efficere, ut pueri pietatem, bonosque mores cum humanarum literarum studiis conjungerent. Quamvis enim cum Parisiis primū eo munere fungi coepi (cum in aliis gymnasiis, tum in Rhemenſi, S. Barbaræ Lexoviensi, Marchiano, Navarreo) nondum mihi verum Evangelii lumen illuxisset, sed in profundis superstitionum tenebris demersus jacerem, discipulos tamen meos bonā fide semper non solum ad humanitatis studia, sed etiam ad cultum divinum adhortabar: si tamen eo nomine appellare licet prophanos illos falsæ ecclesiæ ritus, quos ego penē ab incunabulis hauseram, & DEO acceptos esse mihi persuaseram. Me autem in illo instituto constanter perseverasse, satis idonei sunt testes libelli aliquot à me diversis temporibus editi, in quibus scribendis semper mihi consiliū fuit ad utrumque horum simul pueros formare. Idem testari possunt & mei discipuli, è quorum ingenti numero quam supersint ad hunc usque diem plerique celeberrimi viri, unus tamen potissimum in præsentia mihi occurrit ex iis quos Parisiis docui, præstantissimus ille vir Ioannes Calvinus, quem honoris causa nomino. Ex quo autem mei misertus Pater clementissimus mentem verā sui Evangelii cognitione illustravit, multò etiam ardentius id propositum prosequutus sum. Quod & Nivernensis Schola, & aliquanto post etiam Burdegalensis (ad quam, Lutetia profugus propter Evangelicæ doctrinæ professionem) me contuleram, per triennium experta est. Sed quum & plenior Evangelii cognitio deinde accessit, & liberior etiam, immo vero prorsus libera mihi esset ejus professio, tum verò voti mei compos redii vehementiore desiderio quam unquam ante concupivi. Atque id testari hæc Schola Genevensis jam pridem potuit, in qua ego, reposita Burdegalensi, docui: potuit & Neocomensis, cujus per annos circiter septem fui moderator (de Neocomo autem in Helvetiorum finibus sita loquor) potuit & Lausannensis id testari, ubi gymnasiarchæ partes annos totos duodecim magnificentissimorum & minorum Bernarum auspiciis sustinui: potuerunt (inquam) unā cum Genevensi hæc quoque Scholæ id testari: sed & nunc eadem mihi testis esse potest, quum in eam me secundo pater ille benignissimus senectutis meæ alferens, quæ

PRÆFATIO.

quæ annum octogesimum quintum attingit, tanquam portum tutissi-
 mum, post infinitos labores & multa pericula receperit. Ex quo tem-
 pore sæpius mecum cogitavi, quæ potissimum in re inservire illi
 possem, qui me per totam vitam tantâ benignitate prosequutus esset,
 meque tot laboribus & periculis liberasset. Quum autem Robertus
 Stephanus amicorum meorum intimus, quo primum doctorem
 Evangelii cognitionem usus fueram, me ut alias sæpè, ad scribendum
 aliquid pueris vehementer hortaretur, & adminicula quæcunque ne-
 cessaria essent polliceretur, atque adeo jam me benignissimè suis
 sumptibus aleret, animum ad eam rem appellere cœpi. Sed proh do-
 lor, Robertus ille meus haud multo post ex hac vita ad CHRISTVM
 non sine maximo literarum detrimento commigravit. Neque tamen
 ego incepto destiti, sed aliquot opuscula scribere sum aggressus, quib-
 us me consularum puerorum studiis sperabam siquando mihi ma-
 num illis extremam imponere liceret. Verum enimvero, ex quo tem-
 pore ad hanc docendi provinciam [DEO ita volente] sum revocatus,
 sic animum abjeci, ut vix sperare possem aliquid unquam edendi mi-
 hi datum iri spatium: propterea quod (ut semper antea feceram) me
 ad satis faciendum discipulis ita dedebam, ut ne successivas quidem
 horas mihi liberas relinquerem. Et quamvis permulti sæpè mecum
 agerent, adeoque precibus efflagitarent, ut tandem aliquid ad pue-
 rorum utilitatem in lucem emitterem, nemo tamen persuadere pote-
 rat, ut mihi exirent e manibus, quæ iudicio meo nondum satis proba-
 bantur. Anno tandem superiore quum docendi adjutor ex animi sen-
 tentia mihi dono DEI obtrigisset, venit in mentem chartulas meas,
 præsertim vetustiores, diligentius excutere, inter quos occurrerunt
 hæc nostra Colloquia, quæ jam ferè triennium (quasi sopita) in mu-
 sæolo meo latuerant. Ea velut e somno excitata, quum in manus
 sumpsissem, placuit maturis horis (id est, tempore mihi a docendi
 provincia vacuo) recognoscere, aliquot etiam augere Colloquia, &
 quantum res ipsa patiebat, expolire. Peractâ recognitione, visum
 est opusculum communicare cum quibusdam viris doctissimis qui
 cum meum in eo consilium probassent, dignumque censuissent, quod
 pueri cum Grammaticæ rudimentis haberent in manibus. Ego per-
 suasus frequenti eorum hortatione, permisi ut Liber in publicum ede-
 retur. Sunt enim hæc nostra Colloquia ejusmodi, quæ (nisi me fallit
 animus) bonæ indolis pueros magnopere juvare possint adeas res con-
 sequendas, quas ego semper in vobis habui, & in quibus ut pueri exer-
 cerentur, omni professionis meæ tempore, potissimum laboravi: hoc
 est, ut supra dixi, ad pietatem & bonos mores, cum literarum ele-
 gantia conjungendos. Equidem fateor aliis opus esse ad eam rem
 adjumentis, quam hæc sint puerilia Colloquia: sed tamen si pueri di-
 ligenti magistrorum exhortatione assidue incitati in his lectitandi,
 sese oblectabunt, futurum confido, ut non solum puris & honestis
 sermones inter se conferre assuescant, sed a pravis etiam Colloquiis
 abstinere, quibus ut ait Apostolus ex Menandro boni mores corrumpuntur.
 Hic enim, præter linguæ Latinæ simplicem puritatem, multa
 interjecta sunt modo præcepta salutaria moribus, passim verò docu-

PRÆFATIO.

menta sive exempla ad rectè vivendum accommodata. Ut interim taceam quot modis una & eadem opera excitari & acui possit puerorum ingenium, & ad prudentiam, & ad iudicium comparandum: ubi scilicet alter alterum hortatur, admonet, arguit, libereque reprehendit. Porro in his ipsis libellis sic induxi loquentes pueros, ut etiam obiter, & quasi aliud agens, Parentes, Pædagogos, Præceptores quoque minus diligentes de suo quemque in tractandis pueri officio, compluribus in locis commonefaciam. Sed de Colloquiorum usu atque utilitate hæcenus. Reliquum est, ut illa pueri in quorum usum conscripta sunt, eo quo scripsimus animo amplectentur & legant: usque quamdiu opus erit, fruantur: quod si quid fructus ex eorum lectione se percepisse intellexerint, ei gratias agant immortales, qui nobis ad ea scribenda & animum & facultatem suppeditavit: interea quoque meminerint preces ad ipsum Deum, & ex animo pro hujus civitatis amplissimo Senatu, & prudentissimis Magistratibus fundere: sub quorum felici administratione, DEO sua gratia providente, tranquillam vitam agimus. studiaque nostra in ipsius gloriam feliciter prosequimur. Datum Genævæ VIII. Idus Febr. Ann. Christianæ Redempt. M. D. LXIV. ætatis autem nostræ, LXXXV.

MATURINI CORDERII COLLOQVI-

orum Scholasticorum Libri quatuor, ad pueros

in quotidiano sermone paulatim exercendos.

LIBER I.

COLLOQVIUM PRIMVM.

Bernardus.

Claudius

Salve Claudii. C. Tu quoque sis saluus Bernar-
de. B. Ludamus paulisper. C. Quid ais Inep-
tule? vix scholam ingressus es & jam de ludo
loqueris? B. Nè irascaris quæso. C. Non iras-
cor. B. Quid ergo sic exclamas? C. Accuso
tuam stultitiam. B. Vah tu nimium sapis. C.
Vtinam tantum sapere satis: sed mitte me quæso, vt repe-
tam, quæ mox reddenda erunt præceptor. B. Æquum dicis.
Volo ego quoque tecum repetere, si tibi placet. C. Eho
quid hoc est? quid sibi vult ista tam subita mutatio? Nonne
tu modo loquebaris de lusu? B. Loquebar quidem, sed non
serio. C. Cur simulabas? B. Vt paucis tecum fabularer. C. Quid
illud prodest? B. Etiam rogas? Nunquam audivisti ex præce-
ptore? C. Nunc mihi non occurrit. Quid inquā prodest cō-
fabulari? B. Ad nos in latina lingua exercendos. C. Profecto
rectè putas, & ego te nūc magis amo. B. Habeo tibi gratiā,
age, repetamus prælectionē: nam brevi præceptor aderit.

COLL. II.

Stephanio.

Præceptor.

Salve præceptor. P. Saluus sis, mi Stephanio. Vnde Venis
tam multo mane? S. E cubiculo nostro. P. Quando surrex-
isti? S. Paulo ante sextā præceptor. P. Quid ais? S. Sic est vt di-
co. P. Tu nimis es matutinus, quā is te expergefecit? S. Frater
meus. P. An precatus es Deū? Quā primū frater me pexuit
precatus sum. P. Quomodo? S. Flexis, genibus & conjunctis
manibus dixi precationē Dominicā cum gratiarū actione.
P. Qua lingua S. Anglicè. P. O factum bene. Quis te misit ad
me? S. Nemo. P. Quid ergo? S. Vltro veni. P. Mi animule quā
pulchrum est sapere. Nonne est ieiunandi tempus? S. Non-

B05160 over

LIBER PRIMVS.

dum esurlo. P. Quid vis igitur? S. Volo reddere nomina quotidiana, si tibi placet audire me. P. Quidni placeret? Tenes igitur memorias? S. Teneo, gratia Deo. P. Age Pronuncia. S. Sed mihi soles preire. Anglicè. & ego Latine respondeo. P. Bene mones penè istud oblitus eram: responde igitur S. Expecto ut proponas. P. *The head*, S. Caput. P. *The top of the head*, S. Vertex. P. *The fore part* S. Sinciput. P. *The hinder part* S. Occiput. P. Nunc responde Anglicè. P. Caput. S. *The head*. P. Vertex. S. *The top of the head*. P. Sinciput. S. *The fore part*. P. Occiput. *The hinder part*. P. Quid si nunc solus dicas omnia? S. Facile dicam nunc. P. Ego te verò libenter audiam. S. Caput, *The head*. Vertex, *The top of the head*. Sinciput *The fore part*. Occiput, *The hinder part*. Nonne benè dixi præceptor? P. Quam optimè. S. Lauderetur Dominus Deus. P. O pulchrum verbum, ito nunc petendum ab ancilla jentaculum. S. Malim abs te accipere præceptor, si tibi non est molestum. P. O quam te amo de isto verbo. Age, sequere me, dabo tibi aliquid boni, quia tuum rectè fecisti officium. Quid est hoc? S. Panis candidus. *White Bread*. P. Quæ sunt hæc? S. Ficus arida, *Dry figges*. P. Numerum. S. Vna, duæ, tres, quatuor, quinque, sex. P. O lepidum capitulum, jenta nunc otiose.

COL L III.
A. B.

Vis jentare mecum? B Non habeo jentaculum, A. Quid non attulisti? B. Ego domi jentaveram. A. Itane semper facis? B. Minime, sed quia benè manè surrexeram. sic matri placuit me tractare. Prosit tibi; Ego igitur solus jentabo. B. Et ego interim stud ebo.

COLL. IV
Magister. Discipulus

Esne paratus ad reddendam studii tui rationem? Paratus ut mihi videor. M. Redde igitur, & esto præsentis animo D, Hoc

LIBER PRIMVS.

D. Hoc matutino tempore primùm pronuntiavimus carmen ex Catone, deinde ejus interpretationem Latinè & Anglicè reddidimus, postremò bini tractavimus singulas partes orationis, cum attributis & significatione. M. Rectene fecisti officium tuum? D. Puto me satisfacisse præceptorì magna ex parte. M. Vide ne mentiaris, nam ego illum percontabor. D. Vt voles præceptor, nihil hac in re mutuo. M. Age, pergamus. Meridie quid habetis reddere? D. Habemus declinare verbum *possum*, Latinè & Anglicè. M. Nihil præterea? D. Nihil. M. Ego te istud alias docui: Nonne tenes memoria? D. Non ausim affirmare, donec tentavero. M. Declina in primas personas: cætera erunt tibi facillima.

D. Indicativus, *Possum, I can; poteram, I was able; potui, I have been able.* Imperativus deest.

Optativus *Utinam possim, God grant I can; utinam possem, would to God I could; utinam potuerim God grant I have been able, utinam potuissem would to God I had been able.*

Subjunctivus, *ut possim, that I may; ut possem that I might; quamvis potuerim, although I have been able; quàmvis potuissem, although I had been able; quum potuero, when I shall be able.* M. Declina totum infinitivum.

D. Infinitivi modi præsens & præteritum imperfectum, *posse, to may or can; præteritum perfectum & plusquamperfectum, potuisse, to have or had been able.* Cætera desunt.

M. Cur hoc verbum *possum* caret futuro indefinito? Cur item participio in rus? D. Quia non habet supinum. M. Quid tum? D. Illæ enim voces à supino formari solent. M. Da exemplum in aliquo verbo integro. D. Vt à supino *Lectum* fit *lecturus*, & à *lecturus* fit *lecturum esse*. M. Rectè sane: sed cur prætermisisti participium præsens a verbo *possum*, cum sit in usu *potens potentis*? D. Quia (ut sepe nos docuisti) *potens* non est participiū, licet à *possum* veniat. M. Quid ergo est?

D. Nomen adjectivum. M. Probè meministi. utinā sic pergas semper. D. Spero indies majora per Dei gratiā. M. Ego quoq; idem tecū spero. Nunc restat ut dicas præteritū cum prole.

D. *Potui, potuerā; potuerim, potuero, potuissem potuisse.*

M. Dic

LIBER PRIMVS.

N, Dic terminationes. *D*, ram, rim, ro, stem, ste, *M*, Dic significationes, *D*, Possum, *I can*, posse, *to be able*. *M*, Hæc hæcenas. Ecce vocamur ad prandium.

COLL. V.

C. D.

Quando vis prandere? *D*, Ego jam prædi, *C*, Quota hora? *D*, Sesquioctava. *C*, Tam mane igitur præderis? *D*, Sic ferre solemus in æstate; vos autem, *C*, Non prædemus ante sesquidecimam; interdum ab undecima; *D*, Pape: cur non citius, *C*; Expectandus est pater dum è curia redierit. *D*, Tu igitur non potes adesse aulae in cantione psalmodum. *C*, Raro admodum interfui. *D*, Quomodo excusaris? *C*, Exemptus sum illo munere. *D*, Quis te exemiit? *C*, Didascalus, patris mei monitu. *D*, Ergone omnes senatorum filii habent ejusmodi privilegiū? *C*, Habent, modo patres jubeant. *D*, Nonne mater posset tibi dare prandium ante reditum patris è senatu? *C*, Posset quidem; sed Pater vult à me expectari. *D*, Quamobrem? *C*, Quia sic illi placet. *D*, Nunc mihi tacendum est; os enim mihi occlusisti. *C*, Cur tu es tam curiosus percontator? *D*, Puer sum, & pueri semper cupiunt aliquid scire novi. *C*, Fateor; sed est modus in rebus, ut præceptor nos sæpe docet. *D*, Ergo discedamus, ut te prandium conferas. *C*, Ignosce quaeso, si qua in re te offenderim. *D*, Ego abs te idem peto: ego, inquam porius qui te offenderere potui loquacitate mea, sed interim nihil mali cogitans.

COLL. VI.

F. G.

Vbi hodie cibum coepisti? *G*, Apud hospitē meū. *F*, Quantum prandisti? *G*, Sex quadrantibus. *F*, Quid cæna, quanti constitit? *G*, Tantidem: tu vero quanti aleris quotidie? *F*, Pluris quam tu. *G*, Quanti igitur? *F*, Quatuor assibus.

COLL. IX.

Choletus.

Choleguerius.

Vnde nunc redis? *Co* Foris. *C*, Cur prodieras? *C*, ut irem domum. *C*, Quid eo? *C* Petitum libros meos. *C*, Eho, cur non attuleras? *C*, Oblitus eram. *C*, Siccine soles jentaculum aut merendam oblivisci? *C*, Rarissime. *C*, Profecto magna fuit negligentia. *C*, Imo maxima: sed quid agas, pueri sumus. *C*, Quid si præceptor tuum factum sciret? *C*, Fortasse

LIBER PRIMVS.

tasse poenas darem, C. Ain tu fortasse? proculdubio vapu-
lares. Non te pudet sine libris in scholam venire? C. Non so-
lum pudet sed piget etiam: verumtamen ne me accuses ob
Acro. C, Nil minus cogito. sed non possum dissimulare,
quin ego te reprehendam, D, Istud (credo equidem) & micē
facis: ira que boni consulo, C, Id satis est mihi, eamus intro
in auditorium, C, Tempus est jam decuriones exigunt
scripturæ rationem.

COLL. VIII.

Puer. Pedagogus.

Preceptor, licetne pauca? P, Loquere audacter, P, Ego
& condiscipuli mei hoc fere toto triduo libris affixi fui-
mus, licetne paulisper animum ludo relaxare? P, Dic igitur
aliquam sententiam, Pu.

*Interponis tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quem vis sufferre laborem.*

P, Dic etiam versus Anglicos, si memoria tenes, Pu,

*Mirth with thy labour somtyme put in vre,
That better thou mayest thy labour endure.*

P, Quam recte dixisti omnia, P, Est Deo, gratia P, Adden-
dum erit posthac aliquid, P, Quidnam Preceptor? Qui
dedit mihi ingenium, & mentem bonam, P, Sed quis do-
cebit me illa verba? Pæ, Ea scribam tibi in commentariolo
tuo ut ediscas: Sed dic mihi quæso, quis te docuit istam ora-
tionem quam pronuntiasti? P, Campanus heri dederat mihi
scriptam, & ego memoriæ mandavi. P, Profecto, ego te n-
mo, mi Daniel, ob istam diligentiam, P, Ago tibi gratias,
preceptor. Permittisne igitur ut ludamus? P, Sanè. Abi. re-
nuncia condiscipulis tuis. P, Faciam, P, Quid dices illis? P, Id
quod me docuisti aliquando, P, Sed volo prius ex te audire
Pu, Gaudete pueri: en affero vobis iucundum nuncium,
Ego vobis impetravi ludendi potestatem, P, Euge, Probe
meministi: ito nunc jam.

COLL. IX.

Conradus. Daniel.

Reperamus nomina quotidiana, ut certius reddamus ea
preceptori, D, Bene mones: præito mihi hesternæ,
C, Dic Latine *An eye*. D, *Oculus*, C, *The*

B05160 only

LIBER PRIMVS,

C. The right eye. D. Oculus dexter,
C. The left eye. D. Oculus sinister,
C. Both the eyes. D. Ambo oculi, *C.* probe tenes.
D. Nunc audi an recte solus dicam. *C.* Age, audio;
D. *An eye.* C. Debes enumerare in digitis, ut docet præceptor. D. Quid prodest illud? D. Ad memoriam iuvandā
D. Quid hoc sibi vult. *C.* Non audivisti toties? D. Ego sum obliviosus, quid agerem?
C. Esto diligentior ad retinenda quæ perceperis, D. Quod me fideliter mones, pergratum facis.
C. Age, ad rem redi.
D. *An eye.* Oculus, *The right eye.* Oculus dexter.
The left eye. Oculus sinister.
Both the eyes. Ambo oculi, *C.* Quam recte omnia dixisti.
D. Repetamus etiam hodierna. *C.* Placet, ac tu Vicissim præito mihi. D. *an hand.* *C.* Manus.
D. *The right hand.* *C.* Manus dextra,
D. *The left hand.* Manus sinistra.
D. *Both the hands.* *C.* Ambæ manus, D. Restat ut solus dicas
C. an hand, Manus,
The right hand. Manus dextra,
The left hand. Manus sinistra.
Both the hands. Ambæ manus, D. O si tam bene diceremus coram Præceptore. *C.* Quid obstat? D. Quia timemus. Et tamen errata nostra satis humaniter corrigit, D. Nescio quid hoc sibi vult? Ego semper timidus sum in principio. *C.* istud est quodammodo naturale omnibus, ut audivimus ex præceptore. D. Nunc repetendum esset Latine & Anglicè; sed præceptorem venientem video. *C.* Ingrediamur.

COLL. X.

H. B.

Dic Latine, *Let vs say our lesson together.* B. Repetamus una prælectionem. A. Hæc oratio quot habet partes? B. Tres
A. Discerne singulas nominatim, C. Repetamus est verbum una adverbium, prælectionem, nomen. A. Declara paulo planius.
B. Tu igitur præito mihi, ut solet præceptor. A. Repetamus.
B. Repeto, repetis, repetere, conjugationis tertia; sicut Lego legis

LIBER PRIMVS.

legit, legere. Præteritum, receptivum; Supinum, repetitum. Participia, repetens & repetiturus. A. Unà B. Non declinatur, quia est adverbium hoc in loco. Anglicè *together*, A. Prælectionem. B. Prælectio, prælectionis. f. g. *The lesson or lecture*.
 COLL. XII.

G. B.

E Amus unà repetitum. B. Quid ego repeterem? Nonne satis est quod solus repetiverim? G. si tantum semel aut bis repetiveris, id parum est ad ediscendum. B. Immo circiter decies repetivi. G. Id quidem sufficit. B. Quid igitur vis amplius? G. si vis certissimè reddere coram præceptore, opus erit cum aliquo repetivisse. B. Istud ego nesciebam: sed tibi libenter assentior. G. Faciamus ergo quod te monebam. B. Equidem non recuso, incipe.

COLL. XII.

Gentilis. Isaacus.

Tenesne memoria prælectionē? I. Propemodū. G. Visne repetamus unā? I. Maximè velim. G. Incipe igitur. I. Faciam libenter; sed tu attente audi, ut me corrigas, si quid erraverit. G. Agedum. I. *Fac sumptum propere*. G. Iam errasti: incipiendū fuit ab hesternā. I. Bene admones: nunc incipiam. *Iratus de re incerta contendere noli Impedit ira*. G. Peccas accentu: itera. I. *Impedit ira animum ne*. G. Distingue post animum. I. *Impedit ira animum, ne possit cernere verum. Fac sumptum propere quum res desiderat ipsa, Dandum etenim*. G. Iterum peccas accentu: repete. I. *Dandum etenim est aliquid cum tempus postulat aut res*. G. Vidisne te erravisse quater? I. Video. G. Et observasti locos? I. Observavi. G. Sic tibi facilius cavebis. I. Me miserum, putabam me rectè tenere. G. Sic mihi solet accidere, quoties memoria non est bene confirmata. I. Felix qui memoriam bonam habet. G. Magnum Dei beneficium, Sed tempus abit. Audi nunc me, I. Audio, pronuncia. G. *Iratus de re incerta contendere noli*. I. Hem præceptor adest: tace, ut illum salutemus.

COLL. XIII.

Clemens, Felix

Nihilne est quod reddamus hodiè præceptori? F. Nihil nisi de Grammaticæ Rudimentis. C. Quidnā? F. Inspice librum

805160 out

LIBER PRIMVS

tuum, inuenies notas in quinque lectiones, quas præceptor nobis præscripsit, C, Quando istud fuit? F, Die Veneris hora quarta, C; At ego tunc non interfui, F, Ergo plagas meruisti, C, Siccine iudicas, seuerè iudex? occupatus eram domi, nec aberam injussu Præceptoris, F, Esto: sed tamen debuisti postridie quærere, quid pridie actum esset, C, Meam culpam confiteor, sed cedo librum tuum quæso, vt videam quid nobis reddendum sit, F, Accipe, & eadem operâ signato quæ a præceptore nobis præscripta sunt, C, Faciam diligenter: neque posthac, vt spero, me accusabis negligentia.

COLL. XIV

Comes,

Olivarius.

Quid actum est in auditorio hora tertia? O, Tractatæ sunt orationis partes ex prælectione, C, Nihilne amplius? O, Dixissem, nisi me interpellasses, C, Erravi, perge O, Postea, dictavit præceptor argumentum Gallicum hodie vertendum, O Quando reddendum? O cras meridie C, Jamne vertisti? O, Vt cunque, C, Dicta mihi quæso vernaculum, O, Accipe, festina, nam habeo scribere aliquid.

COLL. XV.

Gervasius.

Sylvius.

Quid agis? S, Repeto mecum, G, Quid repetis? S præscriptum hodiernum præceptoris, G, Tenesne memoria? S, Sic opinor, G, Repetamus Vna sic vterque nostrum rectius pronunciabit coram præceptore, S, Tu igitur incipe, qui me provocasti, G, Age, attentus esto, ne me finas aberrare, S, Sum promptior ad audiendum, quam tu ad pronunciandum.

COLL. XVI.

Accoratus.

Curtius.

Visne mecum repetere prælectionem? C, Volo, A, Tenesne? C, Non satis recte forrasse, A, Age, faciamus periculum, C, Quid igitur expectamus? A, Vbi voles, incipe, C, Atqui tuum est potius incipere, A, Quid ita? G, Quia me invitasti, A, Equum dicis, attende igitur, C, Istic sum,

COL.

COLL. XVII.

Crispus.

Sandrotus.

Iamne tenes quæ reddenda sunt hora tertia? S. Teneo. C. Ego quoque. S. Ergo cōfabulemur paulisper, C. Sed si interverit observator, putabit nos garrere, S. Quid times ubi nihil timendum est? si venerit, non deprehendet nos in otio, aut in re mala; audiat si velit nostrum colloquium, C. Optime loqueris; secedamus aliquo in angulū, ne quis nos impediat.

COLL. XVIII.

Trimundus.

Messor.

Non decet hic otari aut garrere, dum præceptor expectatur, M. Quid ais? non decet, imò verò non licet, nisi volumus vapulare, T. Tu igitur audi me, dum prælectionem pronuncio; ego deinde te audiam. M. Age, pronuncia.

COLL. XIX.

E.

F.

Cur non scribis? F. Iam scripsi meam paginam; tu vero? E. Eo scriptum in area, F. Quid ita? E. quia serenum est coelum, F. Festina, tempus abit, & mox exigetur ratio.

COLL. XX.

Titus.

Valerius.

Cur non scribis? V. Quia non libet. T. Atqui præceptor iusserat. V. Scio; sed est mihi aliquid legendum prius. præterea nihil habeo quod nunc scribam. T. O si velles mihi scribere. V. Quidnam? T. Habeo describenda dictata præceptoris. V. Quæ dictata? T. In Ciceronis epistolas. V. Libenter describā tibi; sed expecta feriarū diē proximū. T. Expectabo igitur, sed ne fallas quæso. V. Nec sciens nec volēs fallā.

COLL. XXI.

Damon.

Audax.

Visne mihi describere prælectionem? A. Cur non habes? D. Quia hodierno die fui occupatus. A. Accipe librum meum & describe. D. Non ignoras me lentius scribere; & tu citius totū descriperis quam ego quatuor aut quinque versiculos, A. Quare tibi alium scriptorē, nunc ego tibi nō possum dare operam. D. Cur non? A. Est mihi aliud negotium, idemque pernecessarium. D. Nolo te urgere, nec possum quidem, sed saltem commoda tuum codicem, A. Accipe, utere ut libet, modo ne abutare, D. Nihil est quod hic verearis.

COL.

805160 only

COLLOQ. XXII.

Augustinus.

Observator domesticus.

Licetne ire cubitum, condiscipuli? O. Cur ante horam?
A. Quia tertia est mihi surgendum, *Ob.* Quamobrem?
Aug. Scribendi causa, *Ob.* Quid habes scribere? *A.* Literas
 ad patrem. *Ob.* Cur non petis à præceptore veniam? *Aug.*
 Benè mones: estne in multisolo? *Ob.* Puto esse, vile.

COLL. XXIII.

Pædagogus.

Puer.

Vnde venis? *Pu.* Venio infernè, *Pa.* Quod erat tibi ne-
 gotium infra? *Pu.* Ibam redditum urinam, *Pa.* St de
 nunc ad menlam, & mane in cubiculo donec rediero, *Pu.*
 Quid agam interea? *Pa.* Ediscè prælectionem in diem cra-
 stinum, ut eam mihi reddas ante cœnam. *Pu.* Iam præcep-
 tor, *Pa.* Lude igitur, *Pu.* Sed nullos habeo colluso-
 res, *Pa.* Satis multos invenies in hac vicinia, ex tuis etiam
 condiscipulis. *Pu.* Nihil idcuro: nunc malim [si tibi pla-
 cer] ediscere de Catechismo in diem Dominicum. *Pa.* Ut
 tibi libet. *Pu.* Si quis te quæret, quid illi dicam? *Pa.* Dic
 me prodiisse, sed mox reversurum.

COLL. XXIV.

Pædagogus.

Abrahamus puer.

Heus Abrahamæ. *A.* Hem præceptor, *P.* Pone libros:
 jam satis toto die studuisti: para te ut eamus ambula-
 rum. *A.* Nonne à cœna præstaret? *P.* Salubrior est ante ci-
 bum exercitatio corporis. *A.* Memini ex te audire, *P.* Nam
 Socratis dictum in eam lententiam. *A.* Quum Socrates
 usque ad vesperum contentius ambularet, interrogatus
 quare id faceret, respondit se quo melius cœnaret, obso-
 nare famem ambulando. *P.* Probè meministi, quis autor?
A. Cicero. sed quò prodibimus præceptor? *P.* Extra ur-
 bem. *A.* Mutabo ne calceos? *P.* Mura, ne istos novos pulve-
 re conspergas, Sume etiam umbellam, ne Solis ardor infus-
 cet tibi faciem. *A.* Iam paratus adsum. *P.* Nunc sanè prode-
 mus. *A.* Vocabo ne ex vicinia unum aut alterum comitem.
P. Recte admones, sic enim jucundior erit deambulatio.
 Nam per viam sermones inter vos conferetis, & in umbra
 colluderis alicubi. *A.* Sic etiam excitabitur cibi appeten-
 tia. *P.* Ego lento gradu præcedam, ubi nactus eris comites.

vos

LIBER PRIMVS.

vos me per portam Ripariam sequimini. A, Nos igitur illic expectabis. P, Certo. A, Quid si nullos invenero? P, Nihilominus sequere me: audistin? A, Audivi præceptor.

COLL. XXV.

Hersenius. Gimardus.

A Quo emisti illam chartâ? G, A Farino. H, Estne bona? G, Melior quam ista tua, vt opinor. H Nihil miror. G, Cur istud dicis? H, Quia fortasse carior. G, Nescio. A, Quâti emisti scapum? Solido & semisse: tu vero quanti? H, Solido & pluris. O, Quanti igitur? H, Quinque quadrantibus. G, Non male profecto emisti. H, quin etiam mercator dedit mihi auctarium. G, Quodnam quæso? H, Schedam chartæ bibulæ. G, O me imprudentem qui oblitus sum petere. H, Egone petivi quidem, sed ultro ille dedit. Et hoc (inquit) addo ut me revisas. O, Sic solent emptores allicere. H, Nec mirum suum quisque commodum quærit. G, Sed quid agimus, hodierni pensî immemores? H, Exiguum est: satis temporis nobis restat.

COLL. XXVI.

Ancellus. Fontanus.

M Eministin' me tibi nuper dedisse chartam mutuo? F, Quidni meminerim? non adeo sum obliuiosus. A, Quot erant schedæ? F, Quatuor. A, Cur non reddidisti? F, Expectavi dum haberem codicem. A, Habuistine tandem? F, Tantum hodie. A, Vnde nactus es? F, Petivi a præceptore. A, Vbi? F, in bibliotheca ejus. A, Quid ille, deditne libenter. F, Misit me ad hypodidascalum, qui statim dedit codicem. B, Non ante in suum codicem retulit? P, Nihil dare soler, quin prius inscribat. A, Audivi ex patre, id esse viri prudentis. F, Præferrim si reddenda est ratio. A, sed quibus indicis dare tibi ausus est? F, Ostendi illi manu mea scriptum in libello meo, sic enim (vt scis) facere solemus. Reddes ergo mihi mutuum. F, A prandio statim, ne dubites.

COLL. XXVI.

Francus. Marius.

P Ennæ istæ quas circumfers, suntne venales? M, Etiam si se emptor obtulerit. F, Ostēde, vah, quæ sūt molles? M, Tales deciderunt ex alis nostrorum anserum: sed tenta diligenter: sunt

LIBER PRIMVS.

Sunt enim alix aliis firmiores. F. Satis video quales sint. quos vis dare pro quadrante? M. Tantū sex. F. Quid ais? sex, mallē emere à mercatoribus qui Lutetia & Lugduno huc adferunt. M. Quasi nesciā quanti vendantur? audiui ex fratre qui dat operam scribæ hujus civitatis, se emisse Lutetiæ singulis assib°. M. Aliter Lutetiæ, aliter Genevæ vivitur. sed non opus est tot verbis: vis dare duodecim? M. Hui, duodecim: quasi ego furatus sim. F. Illud non dico. sed vide num tibi placeat conditio. M. Vis uno verbo dicam? F. Dic quæso, satis jam garrum est. M. Dabo tibi novem, modo promiscuè de mea manu accipias. F. Nugas agis, ego sine delectu nollem accipere quindecim. Vale, alibi inveniam satis. M. per me licet. Heus, heus redi. F. Cur me revocas? M. Accipe, si vis octo, nec à me plures expecta. F. Cedo totū fasciculum, ut deligā arbitrato meo. M. Tene, delige ut voles. F. Vide nunc, & si libet numera. M. Sunt viginti quatuor, constat numerus: sed miror te nullas accepisse ex extrema ala: sunt enim firmiores. F. Scio, sed habent caulem breviorē. Accipe pretium. M. Benè vertat Deus utrique nostrum. M. Idem tecum opto atque precor. Sed quando afferes meliores pennas? M. Nescio an meliores possim, sed (ut spero) brevi plures afferam quum ad nos domum proficiscar. F. Suntne vobis multi anseres? M. Triginta & amplius. F. Pape! quantus grex anserum? ubi pascuntur? M. Scies alias, non licet mihi diutius hic morari. Vale France. F. Cura ut valeas, Mari.

COLL. XXVIII.

Othomannus.

Philebertus.

Visne mihi dare unicam pennam? P. Non sic dantur mihi. O. Hem, rem tantillam mihi negas? quid si magnum quid rogarem? P. Fortasse repulsam ferres. O. Credo equidem. Age, non peto dono, saltem commodabis. P. Non recuso: modò ne aburare. O. Non abutar, P. Cave ne hinc pedem moveas. O. Nusquam moveo.

COLL. XXIX.

Mercator.

Bernardus.

A Cuiusne pennam meam? B. Iam dudum. M. Qua forma scripturæ? B. Mediocri. M. maluissē ad minutas literas. B. Debuisti prædicere. M. Oblitus eram. B. Parum refert, mu-

cronem

LIBER PRIMVS

cronem facile mutabo, i petirum. M. Sed ubi reliquisti? F. Super mentiam hypocausii, M, in qua parte? B. Vbi studere solco

COLL. XXX

Pictonus.

Iosua.

Habesne duas aut tres pennas? I. Sunt mihi tantum duae. P. Da mihi unam commodato, I. Non faciam. P. Cur non I. Ne abutaris? P. Memineris. Fortasse aliquando me frustra rogabis aliquid. I. Atqui iubet Christus malum bono compensandum, P. Nondum illud didici. I. Tamen discas oportet si cupis esse Christi discipulus, P. Quid cupio magis? I. Disce igitur magistrum imitari. P. discam progressu temporis. I. Praestaret nunc incipere, dum per tempus licet. P. Nimis ardes. nondum complevi annum octavum, ut ait mater I. Semper est bene agendi tempus. sed interim ne mihi quasso, succenseas: iocabar enim, ut te ad colloquendum invitarem tantisper dum sumus otiosi. Ecce tibi penna. eaque non omnino pessima, P. Reddam tibi statim, quum aliquid descripsero. I. Nolo mihi reddas, P. Quid igitur faciam? I. Quicquid voles. à me enim tibi dono datur. P. Gratiam habeo maximam.

COLL. XXXI.

Henricus.

Gualternus.

Vndè redis tam anhelus? G. à foro. H. Quid illinc affers? G. scalpellum, H. Quanti emisti? G. Duobus assibus. H. Estne bonum? G. Est è Germania, ut dixit mercator. Vide notam. H. Ego minimè novi. Sed tu non satis prudenter facis, qui fidas cuilibet mercatori, G. Quid facerem? H. Debuiisti aliquem peritum adhibere, qui tibi optimum deligeret. G. Hic erravi. fateor, sed hoc me consolatur, quod mercator habetur vir bonus, utpote professionis Evangelicæ H. Quasi nulli sint fallaces ejusmodi. G. Puto esse plurimos. Sed hæc omittamus, quin potius experiāmur ipsum scalpellum. H. Experientia docebit nos. G. Accipe & tenta optecro. Non enim probavi nisi levissime, idq; inter emendum. H. Pape! quis te docuit tam prudenter eligere, G. Rogas? non meministi præceptorem nobis dicere tam sæpè? Deum esse solum qui bona doceat, H. Profecò hic optimè te docuit, G. ago illi ex animo gratias, & precor ut me sem-

B

per

ms. 9150

LIBER PRIMVS.

per doceat parere suæ voluntati. H. Ego quoque idem precor, nec solum nobis, sed etiam piis omnibus. G. Facis ut pium decet puerum? sed estne tempus ut conferamus nos in auditorium? H. Sic est; sume libros, & eamus unâ.

COLL. XXXII.

Michael Renatus.

HAbesne scalpellum? R. Habeo. M. Oro te, commoda mihi parumper. R. Quando reddes? M. Quum primû duas pennas exacuero. R. Accipe. sed ea lege ut integrum reddas. M. Ea conditione acceptum intelligo, etiam si non addidisses. R. intelligenti (ut vulgo dicitur) pauca sufficiunt.

COLL. XXXIII.

Sorderus. Manasses.

EMistine scalpellû, ut nuper volebas? M. Non emi. S. Quid obstitit? dixeras enim mihi empturum te hodiè. M. Dixeram quidem, sed mihi postea in mentem venit, prestare ut expectem mercatum proximè futurum in hac ipsa urbe. S. Quid facies lucri? M. Et minoris emam, & melioris notæ: nempe ex Germaniæ officinis. S. Quis tibi istud consilium dedit? M. Hieronymus noster. S. Benè fecit; Debemus enim amicis bonum consilium semper dare. M. Tantumne igitur amicis? S. Imò & inimicis, fateor; quia sic jubet Christus Præceptor noster optimus. M. Vtinam doctrinam ejus benè infixam memoriæ conservemus, eamque perpetuò sequamur. S. Faxit ille Spiritus bonus, cujus unius instinctu animi nostri ad benè agendum accenduntur. M. Benè precaris.

COLL. XXXIV.

Campanus. Langinus.

HAbesne multos libros? L. Non admodum. C. Sed quos habes. L. Rudimenta Grammaticæ, Colloquia scholastica, Terentium, Epistolas Ciceronis cum Gallica interpretatione, Catonem, Dictionarium, Testamentum Gallicum, Psalmos cum Catechismo, prætereà librum charraceum ad scribendum dictata præceptoris. Tu verò quos habes? C. Omnes habeo quos enumerasti, præter Catonem, Terentium & Ciceronis Epistolas. Cur enim libros haberem qui non præleguntur in classe nostra? L. At ego, dum sumus otiosi, lego interdû illos, ut semper aliquid addiscam novi, præsertim

LIBER PRIMVS.

sertim in lingua Latina, & honestis moribus. C. Prudenter facis, mi Langine. O me miserum, qui nunquam didici, quid sit studiosum esse. L. Disce igitur. Præstat enim serò quam nunquam discere.

COLLO. XXXV.

Simeon

Haggæus.

Commoda mihi Virgilium tuum in duos dies, si nullo incommodo tuo id fieri potest, H. Profecò non possum. S. Cur non? H. Quum Gerardus his diebus à me commodato accepisset, pignori opposuit, S. Ain' tu pignori? H. Sic est ut dicis, S. Quanti oppigneravit? H. Tribus (ut ait) assibus. S. O hominem ingratum! H. Tantumne ingratum? S. Imo verò, & ingratum & malum. Sed nunquid ille rem tuam oppignerare potuit, te inconsulto? H. Potuit ut factum vides, S. Non tamen debuit. H. Rem acu tetigisti: sed quid facerem? S. Rogas? defer eum ad præceptorem, H. Malo istam pati injuriam, quam committere ut miser vapulet. S. Benè facis, dummodo tuum reddat, H. Reddet spero, S. Vnde redderet? H. Ait se brevi accepturum à patre pecuniam. S. Quid si te fallit? H. Fieri potest: sed tamen aliquot dies expectabo quid futurum sit: post deinde consilium capiam. S. Consilio recto nihil est tutius. H. Meministi probe, sic enim præceptor dictavit nobis: sed nunquid vis aliud? S. Ut benè tibi sit, H. Et tibi optimè.

COLL. XXXVI.

Gravanus

Forestus.

Visne mihi commodare tuum Terentium? F. Volo equidem modò illum repetas à Conrado, cui utendum dedi, G. Quo signo vis reperam? F. Nempe hoc, quod ejus habeo epistolas, G. Id mihi satis est, F. Sed quando reddes? G. Quum descripsero contextum in tres aut quatuor prælectiones. F. Matura igitur, ne meo studio incommodes. C. Maturabo. F. Sed heus tu, cave macules, alioqui ægrè commodabo posthac. G. Nempe indignus essem beneficio.

COLL. XXXVII.

Augustinus.

Rodingus.

Quis ille est novus liber deauratus, quem tam magnificè ostentas? R. Terentius. A. Vbi impressus? R. Lutetia.

B. 3

A. Quis

LIBER PRIMVS.

A. Quis tibi dedit eum? R. *Emi pecunia mea.* A. Vnde nactus eras pecuniam? R. *Stultè istud quæris, quasi verò furatus sim.* A. Absit à me id cogitare, sed animi causa id rogabam. R. *Nec ego seriò dictum tuum reprehendi; sed eo more joculari solemus cum familiaribus.* A. Nihil joculari prohibet, modò ne Deus offendatur. Sed age, ad propositum revertamur. De quo emisisti Terentium istum? R. *De Clemente.* A. Illo ne bibliopola circumforaneo R. *Maximè.* A. Quanti constitit? R. *Decem assibus.* A. Nihilne ampliùs. R. *Nihil omnino.* A. Profecto satis vilè pretium. R. *Præsertim quum auratus adeoq, eleganter compactus sit.* A. Erantne codices alii simili-
les? R. *Duo vel tres.* A. Deduc me quæso ad illum. R. *Eamus.*

COL. L XXXVIII.

Alardus Balbus.

Nonne hic liber tuus est. B. Ostende mihi. Agnosco meum; ubi invenisti? A. *In auditorio nostro.* B. Ago tibi gratias, quod eum collegeris. A. Atqui non norandus esses, si summo jure vellem tecum agere? B. *Quid ita?* A. *Nel, eis leges nostras scholasticas.* B. *Ipsa etiam leges cupiunt, ut jure regantur.* A. Quo jure reguntur leges nostræ? B. *Æquitate & præceptoris arbitrio, nempe qui bonas eas privatim condiderit.* Præterea non solet tam severus esse in eo quod vel negligentia vel oblivione peccatum est. A. *Sic sæpe expertus sum; sed quoquo modo peccaveris, dicenda erit causa coram observatore.* B. Non timeo causam dicere, ubi nihil est periculi. A. Taceo. B. Sed quæso quid opus est, ut id sciat observator? *Hic enim Deus nihil offensus est.* A. Age, celabo. B. *Benè facies.* A. sed heus. memento par pari re-
ferre, si fortè mihi acciderit aliquod delictum ejusmodi. B. *Æquum bonumque dicis; meminero.*

COL. L

XXXIX.

Colliatus.

Germanus.

CVR non reddis mihi librum? G. Expecta in crastinum diem, nondum satis usus sum. C. Libenter expectabo. G. Referam tibi gratiam, Deo volente. C. Pro tantillo beneficio nullam expecto gratiam. G. Tamen est meum agnoscere.

COLL.

COLL. XL.

Næcus.

Capellus.

Vidistine librum meum? C, quem librum quæris. N, Ciceronis Epistolas. C, Vbi reliqueras? N, Oblitus eram in auditorio. C, Tua fuit negligentia. N, Fateor, sed interim indica si quem scias accepisse. C, Cur non adis præceptorē? Solet enim ut scis, quæ à nobis relicta sunt, aut ferre in musæolum, aut alicui dare qui reddat. N, Bene mones. O me obliuiosum cui istud in mentem non venerat.

COLL. XLI.

Ezekiel.

Beatus.

Vis à me magnam inire gratiam? B, Nihil libentius fecerim, siquidem penes me res ipsa esset. Sed quid est in quo tibi commodare possim. E, Da mihi mutuo asses decem. B, Non tantum nunc habeo, sed maiorem partem. E, Quantum quæso? E, Nescio, nisi crumenam inspexero. Ecce tibi octo asses cum semisse. E, Solos septem accipio. Non enim te vacuare prorsus volo. B, Parum refert, totum si vis accipe. E, ago tibi gratias: credo hoc pecuniæ satis fore negotio meo, cum aliquantula quam ipse habeo. B, Vt libet. E, amo te de ista tam exprompta benignitate. B, Si quid aliud possim, ne parcas. E, Reddam totum Deo volente, quum primum pater ad me miserit. B, Ne sis magnopere sollicitus, nondum est opus mihi.

COLL. XLII.

David.

Nicolaus.

Potesne mihi mutuo dare aliquantum pecuniæ. N, Quantum petis? D, Quirque asses, si tibi est commodum. N, Non tot habeo. D, Quot igitur? N, Tantum quatuor. D, Bene sane, da mihi illos quatuor. N, Dabo (si vis) dimidium. D, Cur non totum? N, Quia sunt mihi opus duo. D, Da igitur duos quæso. N, Sed tibi non sufficient. D, Peram ab aliquo alio. N, Accipe igitur hos duos. Quando reddes? D, Die (ut spero) sabbathi, cum pater ad forum venerit. N, Elto igitur memor. D, Ne timeas.

COLL. XLIII.

Pasquerus.

Cultós.

Da mihi duos asses mutuo? C, Nunc mihi non est prom-
B 3 prum

LIBER PRIMVS.

eum dare. P, Quid obstat? nam scio te his diebus accepisse pecuniam. C, Accepi quidem: sed emendi sunt libri & alia mihi necessaria. P. Nolo tuum commodum remorari C, vbi emero quæ mihi sunt opus si quid supersit faciam te libenter participem. P, Interea igitur sperans expectabo. sed quid si nihil tibi superfuerit? C, Statim dicam tibi: ne frustra diutius expectes. P, Quando emes ea, quæ decreuisti? C, Cras (ut spero) aut ad summum perendiè. P, Bene habet, tempus est brevissimum.

COLL. XLIV.

Morelius.

Bobustardus.

Abiitne pater tuus? B, Abiit. M, Quota hora? B, Prima post meridiana. M quid dixit tibi? B, Multis verbis monuit me, ut diligenter studerem. M, Utinam sic facias. B, Faciam, Deo iuvante. M, Ecquid pecuniæ dedit tibi? B, Dedit ut fere solet. M, Quantum? B, Nihil ad te. M, Fateor: sed tamen quid facies ista pecunia? B, Emam chartam, & alia quæ mihi sunt usui. M, Quid si amiseris? B, Aequo animo ferendum erit. M, Quid si forte eguero, dabisne mutuo? B, Dabo, & quidem libenter. M, Habeo tibi gratiam.

COLL. XLV.

Columbanus.

Fontanus.

Satisne usus es scalpello meo? F, Satis. C, Redde igitur. F, Accipe, ago tibi gratias. C, Nihil est quod agas, F, Sed ignosce, quod non ultro & citius reddiderim. C, Ea de re nihil sum offensus. Non enim debemus offendi, nisi quum Deum offendi videmus. F, Recte sentis.

COLL. XLVI.

Bergerius.

Nepos.

Commoda mihi parumper cultellum tuum: N semper aliquid commodato petis: accipe. quin tu emeris potius? B, Non habeo pecuniam. N, Cur non petis? B, Vnde peterem? N, A patre. B, Non est in hac vrbe. N, Vbi igitur? B, Peregre profectus est. N, quo? B, Bernam. N, Quo die? B, Nudiustertius. N, Quando est reversurus? B, Cras, ut speramus: sic enim dixit proficiscens. N, Benè vertat Deus.

COLL.

COLL. XLVII.

Columberius,

Simo.

Restate tibi multum panis? r. Satis, gratia Deo, c. Visne mihi dare mutuo? s. Libenter, C. Sed fortasse tibi non sufficiet. s. Immo ut spero. C. Ad quod usque tempus? s. Ad diem Veneris C. Vnde habebis Postea? s. Domo, C. Quis afferet? s. Egomet ibo petiturum. C. Quando? s. Ipso die Veneris, C. Da mihi mutuo sesquilibram. s. Quis appendet? C. vxor preceptoris, aut ancilla, s. Eamus petiturum ex arca mea C. quia ito solus: ego te in culina expectabo.

COLL. XLVIII.

I.

L.

Ope te, da mihi ex pane tuo. L. Mihi non habeo nimis: tamen volo tibi impertiri: accipe, r. Gratias ago tibi. L. Non est quod agas ob rem tantillam: sed dic quæso, cur non attulisti? l. quia nemo erat domi nostræ qui mihi daret. L. tu vero cur non accipis? l. Non audeo nisi det mater? L. Benefacis, sed audi bonum cōsiliū. l. Ausculto, ut audiam: dic quæso, Quum prandio finito tolluntur mensæ reliquæ: petito merendam tuam, Eamque in peram statim recondito: Ita fiet, ut nunquam immunis venias. l. De ientaculo autē quid suades? L. vt petas in exitu cœnæ, & idem facias quod dixi tibi de merenda l. Nunquam vidi melius cōsiliū dari. L. Fac igitur ut memineris, & quum voles, vtire. l. Ego vero utar, quoties opus erit.

COLL. XLIX.

A.

B.

DA mihi frustū panis. B. Nonne habes? A. Si habere non peterem B. Cur non attulisti? A. Dicam postea, sed da interim quæso, nam esurio vehementer, Cape. A. Hui tantillū B. Etiam quereris? A. non immerito: das parce nimis, B. vide quantū restat, dedi fere dimidiū. A. Ago tibi gratias, dedisti abunde, sed iocabar, B. nunc respōde, cur non attulisti panē domo? A. Nemo erat qui daret, B. Nemo? A. Prorsus ne? B. Quid mater? A. Aberat domo. B. Quid cæteri? A. Omnes erāt occupati. B. cur tute non accipiebas? A. Nunquā auderē tale quidpiam B. Cur non? A. Mater perpetuo vetat ne quid attingam sine permissu ejus. B. Dura mater. A. Tuo quidem iudicio, qui indulgentiorem habes. B. Non dico indulgentē

805160 only

LIBER PRIMVS.

sed certe liberalem, A. Quomodo te tractat? B. Suavissime omninoque ex animi sententia. A. Fortasse in tuam perniciem. B. Avertat Deus optimus maximus. A. Non equidem inuideo. B. Cur istud dicis? A. Ut interim te moneam omnes licentia deteriores fieri. B. Bene facis, sed quid censes? Nonne uti licet parentis bonitate? A. Certe licet. modo ne abutaris. B. Quomodo abutimur? A. Rogas? quum aut patris, aut matris indulgentiam in malum vertimus. B. Recte dicis, sed quotusquisque id facit. A. Imo fere omnes, nisi qui à Domino Deo prohibentur. B. Quis potest bonus esse, nisi per Dei gratiam? A. Ergo (ut saepe monemur à præceptore) precandus est, ut Spiritu suo nos bonos & sanctos efficiat. B. Gaudeo te non attulisse jentaculum. A. quamobrem? B. Quia hoc nostro colloquio mihi videor multum profecisse. A. Ego quoque non parum. B. Tua opera id factum est. A. Immo beneficio Dei qui quidem ita voluit. B. Credo equidem. A. Et hic igitur & in cæteris agnoscamus bonitatem ejus. B. Valde id æquum est. A. Immo valde necessarium si quidem volumus ingrati animi crimen effugere. B. o sermonem jucundissimum! A. Gratias Deo immortales per Iesum Christum. B. Ita velim.

COLLO. I.

Discipulus primus ex victoribus, Præceptor, Nomenclator.

PRæceptor, visne dare præmiolum? P. Quamobrem? D. Victoris causa, P. ubi sunt compares tui? D. adsunt, Hugo & audax. P. Heus Nomenclator, suntne hi victores hac hebdomade? N. habent notas omnium paucissimas. P. ergo sunt victores? quid aliud ex te quero? vos igitur quod præmium petitis? D. Quod tibi placuerit. P. quo tandem iure debeo? D. Ex promisso. P. Æquum dicis, quicquid enim recte promissum est, præstari debet. D. Sic ex te didicimus. P. Ecce vobis pennæ singulæ ad scribendum. ac ne putetis vulgares esse, ex earum sunt genere quæ vulgo Hollandinæ appellantur. D. Gratias agimus præceptor, P. quin potius agite deo omnium bonorum auctori. qui dat studiis vestris successus prosperos: vos autem in literarum studio pergitte diligenter. D. Dabimus operam quantum iuvabit ille Pater optimus. P. sine ejus ope vana sunt omnia.

COLLOQ. LI:

Observator.

Caperonus.

VNde venis Caperone? C. Domo. O: Quid affers illinc?
C. Merendam. O, Quis tibi permiserat exire? C. Præ-
ceptor ipse, O. Vnde istud probabis? C. Adeamus illum, ut
consultamus. O, At vide quid agas, C. Hac in re nihil timeo,
O, Adeone securus es? C. Qui verum dicit, nihil timere de-
bet. O, Vera equidem ista est sententia: sed quotusquisque
non mentitur? C. Certus sum me nihil mentiri nunc O.
propemodum persuades mihi. Abi, credo tibi, quia in
mendacio nunquam te deprehendi. C: Est Deo gratia: quæ
precor, ut me integrum & purum custodiat. O, Utinam ex
omnes sic precarentur: recipe nunc te, ut edas me-
rendam tuam.

COLL. LII

Geraldus.

Eliel.

Qui sunt victores hac hebdomade? E: Vbi eras quum ra-
tiones redderentur? G. Accersitus à patre fueram: sed
qui sunt victores, dic sodes, E. Ego & Pōntanus, G. Itane:
habuistis præmium? E, Habuimus, G. Quod nam? E.
Duodenas iuglandes. G. Hui: quale præmium? E. Eho inep-
te, æstimas ergo præmium ex rei precio? G. Hic nihil aliud
video estimandum, E. Sordidus es qui lucro sic inhiās. Non
meministi verbum præceptoris? G. Quod verbum? E. Non
lucris sed honoris causa datur præmium, G. Nūc reminiscor
quasi per nebulam, posthac ero diligentior, E. Sic tandem
sapies.

COLL. LII,

Gallatinus.

Burchardus.

EVge, dimissi sumus ad lulum: audistim? B. Quid nū audie-
rim, quum egomet adfuerim. G. placetne paulisper cōfa-
bulari? deinde ludemus una, B. Mallem ego prius ludere, G.
Atqui difficile est ludum abrumpere. B. Planè verū dicis, &
ego in me sic experior, G. Quoniam igitur placet tibi mea ra-
tio, da nobis aliquid argumenti ad confabulandum, B. Imo
tuum est dare, ut qui me laccessiveris. G. Æquā dicis: redde
nomina latine, quæ tibi anglicè proponam. B. qua de re pro-
pones? G. De supellectili, B. Tentabo respondere, modo ne
plura quā decē proponas? G. numerabo in digitis, ne fortè
nume-

LIBER PRIMVS

numerus excedam. Audi igitur, B; Istic sum. G, *A cupeboard*
 B, Abacus G, *A bench*. B, Sella, G, *A candelsticke*. B, Candela-
 brum, G *A caldron*. B, Ahenum. G, *A paire of bellows*. B, Follis
 G, *A pillow*. pulvinus G, *A bolster*. B, Cervical. G, *Linnen*.
cloth. B, Linteum. G, *A pot of earth*. B, Olla. G, *A flagon of wine*.
 B, Oenophorum. G. Errasti semel. B, Vbi? G. Dixisti linteum
 pro Iodice. B. Fateor, debeo tibi semel victoriam. G, Nunc
 vicissim propone, ut redimas, si potes. B; Vis respondere de
 eduliis? G. Vt libet. B, *Fresh meate*. G, caro recens. B. Porke
 G, Suilla. B, *Venisone*. G, Ferina. B, *Vennisone of a wilde boore*
 G, Aprugna. B, *Sod milke*. G, Lact decoctum. B, *Whey*. G, Serum
 vel serum lactis B, *New cheese*. G, Caseus recens. B, Pottage G
 Ius carnum B, *Fish sode*. G, Piscis elixus. B, *Pickle*. G, Condime-
 tum. B, Falleris. G, Quid ergo est? Intinctus. G, Condimen-
 tum volo. B, At ego nolo contendere. G, Quis contendit?
 consulamus. B, Q' in prius ludamus: illud fiet posterius.
 G, Age. fiat: ne amittamus ludendi occasionem.

COLL.

Moses.

LIV.

Oliveranus.

Iamdudum tædet me toties repetere lusus scholasticos. O
 Quid facias igitur? M, Eamus in hortum nostrum. O. Quid
 agemus? M. Ambulabimus, colloquemur Dei beneficia in
 ejus operibus commemorabimus. O. Nihil sane jucundius;
 sed interim petenda esset à præceptore venia. M, Iam impe-
 travi mihi, & item uni quem vellem ducere. O, bene ha-
 bet, eamus, ducente deo, M, Precor, ut nos custodiat O, Ego
 quoque idem precor recum.

COLL. LV.

Sulpitius,

Munchios.

Impetrastis ludendi facultatem. M., Impetravimus. S, Ad
 quod usque tempus? M, Ad cœnam usque. S, Qui dederunt
 versus M, Primi & secundi. S, Quid cæteræ classes? M, Pri-
 mus quisque decurio trium proximarum classium pronun-
 ciavit unam è sacris literis sententiam. S, Nonne precati estis
 ut solemus? M, Precati & quidem præsentè ludimagistro: tu
 vero vbi eras? S, Iueram domum, à matre accersitus. M, Nunc
 igitur quid agere cogitas? S, Ludere sesquihoram, deinde ad
 stu-

LIBER PRIMVS.

studium me recipere, *M*, Vin' tu ut tibi sim collusor. *S*, quid-
n' velim? *M*, Quo lusu nos exercebimus? *S*, Nullus est mihi
iucundior pila palmaria. *M*, Nec mihi quidem. *S*, Visamus
igitur an ceteri partes sortiti sint: nam si soli luderemus, mi-
nus esset voluptatis, *M*, Visamus sane.

COLL. LVI.

Meconius.

Raverius.

Visne venire mecum? *R*, Quo propreas? *M*, Ad lacum
R, Quid eo? *M*, Lotum pedes. *R*, I sane, nunc lotione
mihi opus non est, *M*, sed interim parum fabulabimur. *R*,
Ne fabulari quidem nunc velim, *M*. Atqui utilis confabu-
lacio, duntaxat de honestis rebus. *R*, At mihi utilior est ad
valetudinem exercitatio corporis. *M*, Quid si mansero te-
cum? *R*, Prudenter facies, & nos pila palmaria collude-
mus, *M*, Bene vertat Deus, maneo, *R*, Alias lotum una te-
cum ibo, cum scilicet longius erit temporis spatium. *M*,
Ad ludum igitur nos accingamus. *R*, Nulla est in me mora.

COLL. LVII.

Vincentius.

Bonus.

Cur hodie non lusisti nobiscum? *B*, Non erat mihi luden-
di spatium. *V*, Quid habebas negotii? *B*, Non absolue-
ram pensum meum. *V*, Quod pensum? *B*, Dimidium exem-
plaris restabat mihi describendum. *V*, Perfecistine? *B*, Perfe-
ci. *V*, Laudo tuam diligentiam, ludes alias otiose. *B* Quum
voluerit Deus. *V*, Recte dicis. Nam absque voluntate ejus
fieri nihil potest.

COLL. LVIII.

Primus Puer, Præceptor, Secundus Puer, & Tertius.

Salve Præceptor. *Præ*, Sit vobis salus à Christo, *Pueri*.
Amen. *P*, Jamne repetivistis? *Pri*, Etiam Præceptor, *Præ*.
Quis docuit vos? *Pri*, Subdoctor. *præ*, Quis nunc vultis?
Sec, Ut per te liceat nobis prurumper ludere. *Præ*, Non est lu-
dendi tempus. *Tert*, Non petimus omnibus, sed nobis
parvulis tantum. *Præ*, Atqui pluit ut videtis. *Sec*, Ludemus
in pergula. *Præ*, Quo lusu? *Sec*, Aciculis, vel juglandi-
bus. *Præ*, Quid mihi dabitis? *Prim*, Dicemus nomina
Præ, Quot dicetis singuli, *S*, Duo, *Pr*, Dicite igitur. *P*, Paper
Charta: *inke*, atramentum: *dixi*, *s*: a booke, liber: a littele book,
libel.

LIBER PRIMVS.

libellus. Dixi. Ter. A. *cherrie, cerasum. nuts, juglandes.* Diximus. P. Quam belli estis homunculi. Ludite ad coenam usque. P. Gratias agimus, præceptor.

COLL. LIX.

VBi nunc est pater tuus? B. Puto eum esse Lugduni. A. Quid illic agit? B. Negoriatur. A. Ex quo tempore? B. Ab ipso initio mercatus. A. Valde miror qui audeat illic commorari tot dies, quum pestilentia tanta sit per totam urbem. B. Non est adeo mirandum. A. Itane tibi videtur? B. Ita profecto; fuit enim alias in maiore periculo: sed Dominus Deus semper eum custodivit. A. Credo equum & adhuc custodiet. sed quando est reversurus? A. Nescio. in horas expectamus. A. Reducat illum Deus. B. Ita precor.

COLLO. LX.

Eliseus.

Delphinus.

Qua de re sic elatus es læticia? D. Pater meus advenit modo. E. Quid mea refert? D. Immo plurimum, quia nobis impetravit ludendi veniam. E. Ain tu? D. Vide pueros jam ludentes in area. E. Ludant sane alii; ego studere malim, quam ludere. D. Nec minus ego, sed in tempore. Nam (ut est in proverbio) *Omnia tempus habent*, Vnde & nos rectè monet Cato noster.

Interpone tuis interdum gaudia curis,

Vt possis animo quemvis sufferre laborem.

E. Vera sunt quæ dicis, fateor; sed interim omitte me, ut scio studeam. D. Per me studeas licet. nihil impedio: at ego hac utar occasione. B. Vtere sane.

COLLO. LXI.

Nomenclator. Quidam Puer ex turba, item alius.

Heus pueri, heus, heus. Q. Quid clamitas? N. Desistendum est a lusu. Q. Eho, inepte, nondum quarta exacta est. N. Immo fere semihora post quartam. Q. Cur non dedisti signum? N. Quia tintinnabuli funis fractus est. Q. Clama iterum, sed attolle vocem. N. Heus pueri, recipite vos omnes, Festinate, festinate, inquam, urget præceptor. Q. Desine clamare; accurrunt omnes.

COLL.

COLLOQ. LXII.

Orantius. Quintus.

Quid ita letus es? **Q.** Quia venit pater. **O.** Ain tu? Vnde venit? **Q.** Lutetia. **O.** Quando advenit? **Q.** Modo. **O.** Iamne salutasti? **Q.** Salutavi cum ex equo descenderet. **O.** Quid amplius illi fecisti? **Q.** Calcaria detraxi & ocreas. **O.** Miror te non mansisse domi propter ejus adventum. **Q.** Nec ille permisisset, nec ego vellem, præsertim nunc, quum audienda est prælectio. **O.** Benè tibi consulis, qui temporis rationem habeas. Sed quid Pater, valetne? **Q.** Rectè, Dei beneficio. **O.** Equidem gaudeo plurimum, tua & ejus causa, quod salvus peregrè redierit. **Q.** Facis ut amicum secet: sed cras pluribus verbis colloquemur: Vide præceptorem, qui jam ingreditur auditorium. **O.** Eamus auditum prælectionem.

COLL. LXIII.

Marcus. Aharon.

Miseret me tui. **A.** quid ita? **M.** quòd penna tua tam misere abutaris. **A.** quomodo abutor? **M.** quia pessimè tractas eam in acuendo. **A.** Non est culpa mea, ne quid erres. **M.** Cujus igitur? **A.** Scalpelli mei, cujus acies obtusa est. **M.** Scalpellum in culpa non est, sed tu ipse. **A.** Cur istud dicis? **M.** Quia debuisti vel scalpellum tuum acuere, vel aliud alicundè rogare commodato saltem ad prælens negotium. **A.** Non audeo petere. **M.** Quid times? **A.** Ne mihi denegeretur. **M.** Ecce tibi meum. **A.** Gratias ago. **M.** Vtere quantum voles, sed rectè. **A.** Sciens non abutar. **M.** Nec sis posthac tam verecundus in petendo. **A.** Sic est ingenium meum. Sole libentiùs dare quam petere. **M.** Utinam multi essent tui similes, sed tamen qui libenter dat beneficium, is quoque petere liberè potest. Sed ego te nimis detineo; perfice quod coeperas.

COLL. LXIV.

A. B.

CVR non venit Petrus in scholam? **B.** Est occupatus. **A.** In quo negotio? **B.** In ligno struendo. **A.** Qui scis? **B.** Dictum est mihi. **A.** A quo? **B.** A patre ejus. **A.** Vbi eum vidisti? **B.** Fuit mihi obviùs quum venirem. **A.** Vide ne mentiaris, nam ex illo quæram, si fortè occurreret mihi per vicos. **B.** Reperijs sicut dico.

COL.

COLLOQ. LXV.

Sulpitius.

Rogetus.

CUr hodie manē abfuiſti? R. Occupatus eram. S. In quo negotio? R. In ſcribendis ad matrem literis. S. Quid opus erat illi ſcribere? R. Quia ad me ſcripſerat. S. Ergo reſcripſiſti. R. Proprie loqueris. S. Vnde tibi miſerat literas? R. Rure; nempe ex villa noſtra. S. Quando ruſ proſecta eſt? R. Superioribus diebus. S. Quid agit ruri? R. Curat noſtra negotia ruſtica. S. Quid potiffimum? R. Præparat ea quæ ſunt opus ad proximam vindemiam. S. Prudenter agit R. Vnde iſtud probares? S. Nam omnibus in rebus adhibenda eſt præparatio diligens. R. Quis te iſtud docuit? S. Quidam pædagogus dictavit è Cicerone. R. Qua occasione? S. Quum admoneret, ut me diligenter pararem ad reddendam hebdomadem poſtero die. R. Proſecto recte monebat. S. ſed ad propoſitū revertamur; Non habetis villicum, qui curet ruri veſtra negotia? R. Immo & villicum habemus, & famulos, & ancillas. S. Quid igitur opus eſt illic tuę matris opera? R. Quia melius novit providere rebus omnibus quam iſti imperiti ruricolę. S. Nihilne amplius? R. Sine me finire propoſitum. S. putabam te abſolviffe. Perge. R. Etiam (ut ex patre audivi) præcipua cura domini requiritur in re familiaria adminiſtranda. S. Ergo pater tuus nunc potius deberet ad villam eſſe. R. Non poteſt. S. Quid prohibet. R. Quia tuus eſt in arte ſua occupatus. S. Majorem (ut opinor) ex ea re fruſtum percipit. R. Quis dubitet? S. Inde igitur fit, ut relinquat uxori omnem curam rei domeſticę. R. Omnino ſic eſt. S. ſed mater quando eſt reverſura? R. Vix ante perfectam vindemiam. S. Quid tu, non ibis vindemiaturum? R. A matre (ut ſpero) brevi accerſar. ſed quaſo te, quid cogitamus? Iam omnes in auditorium currunt. S. Benè res habet: curramus, & nos non poſtremi ſimus.

COLL. LXVI.

Riparius.

Amælus.

AVdiviſtine horologium? A. Dudum ſonvit. R. Dinumeraviſti horas? A. Dinumeravi. R. Quota eſt? A. Ferè ſequiprima. R. Inſtar igitur prælectionis tempus; fac ut paratus ſis. A. Vbi merendam peredero, ecce me paratum. R. Cur me

LIBER PRIMVS.

meridiè non adfuiti nobiscum? A. Prodieram cum bona venia præceptoris. S. Sed interim sum tibi impedimento. A. Nihil impedis, ne bolum quidem perdidisti interpellatione tua. R. Bene habet: Perge, sed matura.

COLL. LXVII.

Ligarius.

Sarifius.

Fecistine officium tuum? S. Quam in re? L. In repetenda prælectione. S. Nihil adhuc repetivi. L. Quid causæ fuit? S. Expectabam dum rediret compar meus. L. Quo ille iverat? S. Domum. L. Quid eo? S. Petikum merendam. L. Quid si redibit serius? S. Nescio fieri potest. L. Vis interea mecum repetere. S. Equidem non recuso. L. Secedamus igitur, ne quis molestus sit nobis, S. Profecto bene mones: nemo stare potest in tanto ambulatorum strepitu & clamore. L. Aspice illic locum remotissimum ubi nulli sunt ambulantes. S. Eamus illuc.

COLL.

LXVIII.

D.

E.

Quo properas? E. Eo cænatum. quid tu? D. Iam coenavi. E. Quota hora? D. Quinta, ut fere solemus. E. Quid nunc ages? D. Repetam aliquid eorū quæ reddere habemus crastino die. E. Ego didici ex pædagogo meo, non esse tam cito a cibo studendum. D. Istud ego quoque didici, sed volo nunc ediscere. E. Quid ergo facies? D. Ego quasi animi causa prælectionem particulatim aliquoties legam & relegam. E. Quid tum? D. Ita paulatim fiet, ut sine cura, sine tedio, sine molestia bonam partem prælectionis ediscam. E. Ita non latius intelligo, & certe videris mihi supra ætatem sapere. D. Non est res adeo difficilis, quin te docere possem, nisi ad cœnam properares. E. De cœna in tempore admones, ego igitur ejus causa me domum recipio. Vale D. Ducat te Deus, & reducat.

PRAEFATIVNCVLA QVAE SEPTEM

Proximis Colloquiis præfixa erat.

Ne pueri nihil agendo discant male agere, præsertim otioso sermone pravisque; aut ineptis colloquiis sese invicem corrumpentes, omnibus modis incitandi sunt, ut in schola dum præceptoris ingressu expectant, assuescant interea bini tertii ve id quod ab eo præscrip-

LIBER PRIMVS.

scriptum fuerit, simul repetere: plurimum proderit hac illis iucunda exercitatio: eosq. interim ab otio, lascivia, multisque aliis rebus malis quibus offenditur Deus avertere poterit. Sed quia sine puerili colloquio ejusmodi repetitiones tractari non solent, pueri autem ipsi nisi instituti fuerint, nihil aliud quam barbarè loquuntur, idcirco ut Latine inter se loqui paulatim discant, hac de re hic aliquot breves colloquendi formulas proposuimus. Ceterum in praeceptoris diligentia situm erit, ut hac ipsa colloquia discipulis aliquoties interpretetur doceatq. quomodo in his & alis ejus generis qua tradere ipse poterit, sese & domi & in schola debeant exercere ad idq. illos identidem cohortetur. Ita fiet progressu tēporis ut promptiores semper & alacriores eos habuerit ad ea maturè reddenda qua praescripserat. Hinc etiam cōsequetur, ut mirare cum labore ac molestia docendi munus exequatur.

COLL. LXIX.

A. B.

Visne repetamus una? B. Quidnam? A. Id quod nobis praescriptum est. B. Equidem volo, sed quo genere repetendi utemur? A. Audiamus nos vicissim, B. Sic praeceptor nos monet sapè. A. Rectè monet, sed malè paremus. B. Vter incipiet, A. Ego si tibi placet, B. Maxime placet, incipe igitur. A. Secundę declinationis nomina his exemplis latine declinantur.

Magister, puer, dominus, Ianius, Antonius, regnum.

B. Quae sunt hodiè declinanda? A. Hesternum quidem est Ianius, hodiernum verò Antonius. B. Cur nos repetimus quotidie, quod pridie reddidimus. A. Quia sic praeceptor jubet. B. Id satis scio: sed cur jubet? A. Ad confirmandam memoriam. B. Age, declina Ianius.

A. N. S. hic Ianius. G. hujus Ianii, &c. ad finem usque.

B. Verte Anglice. A. Ianius, Ianii, m; g, a butcher,

B. Declina Antonius.

A. N. S. hic Antonius, G. hujus Antonii, D. huic Antonio, &c. ad finem usque.

B. Verte anglicè. A. Antonius, Antonii, g. m. est nomen viri, it is the proper name of a man; anglicè Anthoine. B. Cui dicitis nomen viri, tu nonquid es vir, A. Fateor, sed sunt alii Antonii qui

LIBER PRIMVS.

qui viri sunt. B, utinam aliquando vir evadas, A, Evadam;
Deo iuvante. B, Attende nunc, ut vicissim audias me. A,
Istic sum, dic audacter. B Secundæ declinationis nomina.
A Desine, præceptor adest, B. Audio tuffientem; desinamus,
ne putet nos garrire.

COLL. LXX.

C. D.

MOx aderit præceptor; repetamus, D, Quid opus est mi-
hi repetitione? solus repetivi satis: Omnia teneo me-
moris. C, quid tum? quanto sæpius repetes, tanto melius te-
nebis. D, Bene mones, habeo tibi gratiam. C incipe, tem-
pus abit. D, Quartæ declinationis C. Erras Daniel. Incipien-
dum est ab exemplo hesternæ. D, Erravi fateor. C, Dic igitur
nunc recte. D N, S. Hoc sedile. G, hujus sedilis, &c. *Ad finē*
usque. Quartæ declinationis nomina hoc exemplo decli-
nantur. N, S, hic sensus. G, hujus sensus. D, sensui, C, Hæc
hactenus, audio præceptorem.

COLL. LXXI.

E. F. G.

Quid agis Franciscæ? instat præceptoris adventus: F: Scili-
cet, instat; nondum est semihora post secundā, E, Tamē
non debemus interim tempore sic abuti; repetamus. F, Non
stabit per me: ego enim sum paratus. E, incipe igitur, G, Ex-
pectate parumper quæso: ego sum velleæ decuriæ E, Matura
F, Dicamus suum quisq; calum ordine, ut interdum nos do-
cet præceptor. E, satis est verborum: attendite. G, quid aliud
agimus? E, Tertiæ declinationis nomina his exemplis La-
tinè declinantur, Pater, Lumen, Rupes, Messis, Pars, Sedile
Vestigal, Laquear F, N, S. Hæc rupes. G, G, hujus rupis,
F, D, huic rupi. F, Ac hæc rupem. G, V, O rupes, E, Ab, ab
hac rupe. F, N, P, hæ rupes. G, G, harum rupum, E, Erra-
sti Gabriel, G, corrige erratum. G, harum rupium, E, D, his
rupibus, F, Ac: has rupes. G, V, O rupes. F, Ab, ab his rupi-
bus. F, Verte Anglicè G, Rupes rupis g f. A *rocke.*

E, Pone in oratione, G, Non est in libro nostro:

E, Sed præceptor docuit. F, Altra rupes, *ane high rock.*

E, More patrio dicis, aspira fortiter *high F. an high rocke*

C

G. N

LIBER PRIMVS.

G. N. S. Hec messis. E. G. hujus messis. F. D. huic messi, &c. *usque ad finem hujus nominis, deinde sic pergunt colloqui.*

E. Ambo errastis. F. Erravi fateor. G. Ego quoque, sed uter erit victus? E. Præceptor judicabit. F. Æquum dicis. E. Vultisne dicamus iterum ad memoriam confirmandam? F. Quid ni. G. Quid si præceptor interveniat? E. Quid tum? laudabit nos ore pleno. G. Sed mutandus est ordo. E. Non est dubium; incipe Francisce. F. Tertiæ declinationis nomina, &c.

COLL. LXXII.

H. I.

Vultisne repetere mecum? I. Cur tam cito? H. Ne observator nos deprehendat garrientes aut otiosos. I. Age, repetamus, sed nter incipiet? H. Ego quia victor sum. I. Dic igitur. H. Prudens nomen adjectivum sic declinatur per genera: Hic prudens, g. m. hæc prudens, g. t. hoc prudens, g. n. Idem nomen sic declinatur in casus. N. S. Hic, hæc, & hoc prudens. I. G. prudentis. H. D. prudenti, I. Ac, prudentem, & prudens, & *ad finem usque.*

COLL. LXXIII.

L. M.

CVR tu es otiosus? M. Non sum omnino. L. Quid agis igitur? M. Cogito de lectione reddenda. L. Ego quoque id ago; repetamus unâ. M. Frat, sed quam rationem tenebimus. L. Age tu præceptoris partes, ego discipuli. M. Valde placet mihi conditio. L. sed ne sis mihi austerior. M. Ne timeas, nosti me satis. L. Novi. M. Declina Lego in modo infinito. L. Infiniti modi tempus præsens & præteritum imperfectum, Legere, Præteritum perfectum & plusquamperfectum, Legisse. M. Perge. L. Sine me paulisper respirare, quæso præceptor. M. Age, sino: satisne respirasti? L. Satis. M. Perge nunc.

L. Futurum indefinitum, Lecturum esse. Gerundia, Legendi, &c. *ad finem usque.*

M. Gaudeo te rectè fecisse officium. L. Ego vero mihi gratulor, sed est Deo gratia. M. Rectè dicis, utinam ex animo. L. Ex animo certè. M. Benè habet, desinamus, sentio præceptoris adventum, L. Eccum adest.

COL.

COLLOQ. LXXIV.

N. O. P. Q. R.

HEus pueri, nos hic sumus quinque, reperamus hodie-
num verbum ut solemus coram pceptore. O Nemo
(ut opinor) contradicet, P. Quis cōtradiceret? nostra omni-
um res agitur, Q. Incipe igitur Nicolæ, qui primus sedes.

N. Optativi & subjunctivi nōdi, præsens tempus. Sing.
Audiam. O. Audias. P. Audiat. Q. Pl. Audiamus, R. Audia-
tis. N. Audiant. O. Præteritum imperfectum. Sing. Audi-
rem. P. Audires. Q. Audieret. R. Pl. Audiremus, N. Audi-
retis. O. Audirent. P. Præteritum perfectum. Sing. Audi-
verim. Q. Audiveris. R. Audiverint. N. Audiverimus, &c.

Vsq̃ue ad finem Verbi hoc pergunt ordine.

COLL. LXXV.

S. T. V.

HIC dies est nobis feriatus, & jam satis lufimus, T. Satis
opinor. S. Vultis ergo ut animi gratia conferamus
de studiis nostris? T. Sanè mihi gratum feceris. V. Mihi ve-
rò gratissimum, T. sed quid tentabimus? S. Tentemus de-
clinare aliquod verbum Latinè simul & Anglicè. V. Incipe
igitur, quia nos provocasti, S. Faciam quancūq̃ tua placet vo-
bis, T. Audiamus. Indicativi, præsens tempus.

Sing. Doceo, *I teach*; doces, *thou teachest*; docet, *hee tea-
cherh.* Pl. Docemus, *Wee teach*; docetis, *jee teach*; docent
they teach. T. Præteritum imperfectum, Sing. Doccebam, *I
did teach*; docebas. *thou didst teach*; docebat, *he did teach.*
Pl. Doccebamus, *Wee did teach*; docebatis *jee did teach*; do-
cebant, *they did teach.* V. Præteritum perfectum, Sing. Do-
cui, *I haue taught*; docuisti, *thou hast taught*; docuit, *hee
hath taught*, Pl. Docuimus, *Wee haue taught*; docuistis, *jee
haue taught*; docuerunt vel docuere, *they haue taught.*

S. Aliter Anglicè, *I haue taught*, *Thou hast taught*, *Hee
hath taught*, *Wee haue taught*, *Jee haue taught*, *They haue
taught.* T. Præteritum plusquamperfectum, Singul.
Docueram, *I had taught*; docueras, *thou hadst taught*, &c.
Sic pergunt quatenus placet.

Finis Libri p̃ti ni,

C 2

COL.

805160 only

COLLOQUIORUM

SCHOLASTICORVM

LIBER SECVNDVS.

COLLOQVIVM PRIMVM.

Cornelius. Martialis.

Quid legis? M. Literas. C. A quo? M. A patre. C. Quando accepisti? M. Heri vespere. C. Quae tulit? M. Nescio. C. Nescis? Quis tibi reddidit eas? M. Ancilla quaedam à caupone. C. Vnde sunt datae? M. Lutetia credo. C. Quo die? M. Nondum licuit inspicere. O. Nempe ego te interpellavi. M. Parum refert: non adeo sum occupatus. C. Age, perlege tuam epistolam: ego interea studebo. M. Ego quoque mox idem faciam.

COLL. II.

Musicus.

Herardus.

Quo in statu sunt res vestrae Lugdunenses? H. Nescio, jampridem nihil audivimus? M. Nihilne scripsit frater tuus? H. Post menses duos nihil literarum misit quod viderit pater. M. Fortasse aegrotat. H. Minimè verò, nam tabellarii saepe nobis salutem nunciant verbis ejus. M. Libenter audio illum rectè valere: Valde enim diligo, quia fuit mihi suavissimus condiscipulus. H. Ille (ut opinor) te vicissim diligit. M. Id verò mihi non est dubium. Sed nos hora vocat: eamus in auditorium. H. Maturemus, jam recitatur Catalogus.

COLL. III.

Observator.

Brifantellus.

Desinite O pueri garrere absente magistro
Verba, quibus summus laeditur ille pater.
De studiis potius tractate, & rebus honestis.
Discite sermones, aptaque verba loqui.
Discite & inter vos reddenda revolvere saepe,
Dector enim pueris semper adesse requirit.

Discite

LIBER SECVNDVS.

*Disceite sectari Vestigia certa bonorum,
Otia vos fallant blanda cavete precor.
En ego pramoneo, Vos ne delectet abuti
Tempore ne tergum verbera dura premant.
Ecce iterum Vobis morum pradico magister,
Si quis erit cesus ne mihi det Vitio.*

B. *Desine plura loqui, nemo parere recusat,
Est monitor nobis optimus ille pater.
Illiusque Patris Natus, cui nomen IESUS,
Et qui nos renovans Spiritus intus alit.*

Ob. *Quem mihi sperassem tam respondere paratum?
Quis puer Angelicos mittit ab ore sonos?
O quam te memorem nostra doctissime classis?
Nam tibi divinum carmen ab ore fluit,
Non sum tam felix ut fundam ex tempore Versus,
Sed modo quæ dixi præmeditatus eram.*

B. *Si meditatus eras, qui nunc tam fundis apertè
Castalios latices? quis furor iste novus?*

Ob. *Nam tua me tantis moverunt carmina flammis,
Vt mihi nunc videar posse movere feras.*

B. *Sed cur immeritum tantis me laudibus effers?
Est tribuenda uni gloria summa DEO.
Atque utinam eloquium nobis, spiritumque daretur,
Et nostra in laudes solveret ora suas,
Sed quia tempus adest ut mente & vace precemur,
Idque jubet doctor, desine plura loqui.*

COLL. III.

Observator Puer.

Quid agis? **P.** Scribo. **Ob.** Quid scribis? **P.** Sententias. **Ob.** Quas? **P.** Ex novo Testamento. **Ob.** Bene facis: unde habuisti? **P.** Hypodidascalus dictavit nobis. **Ob.** quando? **P.** Heri. **Ob.** Quota hora? **P.** Meridiè. **Ob.** Vbi? **P.** In area. **Ob.** Qui aderant? **P.** Omnes domestici, præter primos & secundos. **Ob.** Vbi erant illi? **P.** In aula communi. **Ob.** Quid agebant? **P.** Disputabant. **O.** Vale, & perge scribere.

B05160 only

COLL. V.

Observator. Pueri studentes.

Quid vos hic agitis pueri? Mihi videmini garrere, & nugari agere. *Quidam puer.* Longe falleris, nam repetimus una. *O.* Quid res? *P.* De verbis anomalis id quod reddendum est nota tertia. *O.* Bene facitis, *P.* Vis audire nostrum colloquium? *O.* immo pergite, *maius opus moveo*, volo tendere laqueos picis & graculis. *P.* In area multos ad solem invenies. *O.* *Retibus est illis praeda parata mea.*

COLL. VI.

Observator. Pueri garrientes.

At ecce nunc capti estis; non fatemini. *Quidam puer.* Certe fatemur ingenuè: sed non dicebamus mala verba. *Quæso te mi Nicolae* ne velis notare nos. *O.* Quid garrivatis? *Audivi nescio quid de jentaculo P.* Illud est, loquebamur de jentaculo matutino, quia famulus non dederat nobis in tempore. *O.* Puto id fuisse nec certe est valde magnum malum nisi quod sunt otiosa verba. *P.* Sed Latine loquebamur. *O.* *Audivi*, sed non erat fabulandi locus. Nam (ut scitis) hoc pusillum temporis, à merenda, debet vobis esse valde pretiosum, quum sit dicatum studio; scilicet ut se diligenter quisque præparet ad reddenda magistris ea quæ præscripserint: nonne verum dico? *P.* Certe verum dicis, nos debuissimus legere simul de Testamento quæ mox oportebit reddere; sed ignosce precor. suavissime Nicolae, posthac erimus prudentiores, & officium nostrum diligenter faciemus. *O.* si sic feceritis, præceptor vos amabit tanquam minuta sua intestina. Nonne videtis quemadmodum diligit bonos pueros, & studiosos? Nec amat solum, sed etiam laudat, & præmiolis afficit. *P.* Ista scimus & quotidie experimur. *O.* Ergo memento. & promissa facite, *P.* Tacebis igitur hanc culpam? *O.* Tacebo, sed ea lege ut cavearis recidere. *P.* Cavebimus, Christo favente.

COLL. VII.

Nomenclator. Puer.

Vbi est frater tuus? *P.* Modo ixit domum. *N.* Quid eo? *P.* Petiit nobis opsonium. *M.* Quid nunc vobis opus est? *P.* In merendam. *N.* An non habetis. in arca vestra? *P.* Non. *N.* Quid ita non? *P.* Quia mater non so-

let

LIBER SECVNDVS.

let nobis dare opsoniū, nisi in præsens tempus. N. Nempe, quia novit vos esse gulolos. P. Quomodo gulosi sumus? N. Quia fortasse uno cōvictu devoratis, quod in tres datum fuerit. P. Tace, ego dicam fratri te nos gulolos vocare. N. Tace ego dicam praeceptori fratrem tuum nihil aliud quam discurrere. P. Atqui prodire non solet nisi cum bona venia praeceptoris. N. Atqui praeceptorem fallit. P. Quomodo fallit eum? N. Non enim mens est praeceptoris, ut ter quotidie prodeat. P. Sine illum venire videbis quid tibi respondeat. N. Immo, ille viderit quid praeceptori respondeat.

COLL. VIII.

Pastor. Langinus

FRater tuus veniatne Lugduno? L. Iam venit heri ante meridiem. P. Nihilne literarum tibi attulit? L. Nihil. P. quid igitur nunciavit? L. Prospera omnia. P. De patre quid narrat potissimum? L. Ait illum Dei beneficio, jam plane febri carere, & paulatim convalescere. P. Gaudeo sane, Deumque precor, ut pristinam valetudinem brevi recuperet: sed cur ille ut solet nihil ad te scripsit? L. Negat frater cum potuisse scribere. P. Quamobrem? L. Quia nondum satis erat confirmatus. P. Nihil mirum quum tamdiu tam graviter aegrotaverit, sed ille nihil ad te misit? L. Immo, pecuniam. P. euge nullus est jucundior, nuncius. L. Ita aiunt. P. Tu vero sic respondes, quasi fabulam audias. I. Quin pejus audio. P. Quidnam? L. Merum mendacium. P. Ego ne mentitus sum? L. Non dico te esse mentitum, sed falsum dixisti. P. Ego quid dicas non intelligo. L. Dabo operam ut intelligas. P. Obsecro te. L. Si nullus est jucundior nuncius quam de allata nobis pecunia, quid ergo est Evangelium Christi? quis est jucundior nunciis quam de gratia Dei, quam Christus attulit nobis per Evangelium? P. Fateor nihil esse jucundius Evangelio, iis dumtaxat qui credunt, & ex animo amplectuntur. L. Equidem sic intelligo. P. At ego loquebar de humanis & terrenis rebus: tu vero statim ad coelum ascendisti. L. Ita solent boni concionatores. P. Non putabam te esse Theologum tam acutum. L. Nihil dixi nisi quod est trium, & in medio positum

B05160 only

LIBER SECVNDVS.

P. Utinam illud adeo vulgare & protritū foret, ut omnes in Christum crederent, **L.** Nunquam credent omnes. **P.** Quid prohibet? **L.** Quia multi sunt vocati, pauci vero electi: sicut Christus ipse testatur. **P.** Sed ne te diutius teneam, potesne facere ut fratrem tuū paucis conveniā? **L.** vix possū. **P.** Quid ita? **L.** Nam habet à patre nostro mandata plurima, in quibus curandis totus est occupatus. **P.** Nonne coenabit domi apud vos, **L.** Coenabit opinor. **P.** Ibo igitur sub horā coenæ **L.** veni precor: & eadē opera nobiscum coenabis. **P.** Non recuso **L.** Interim vale: sed fac memineris adesse tempori. **P.** Quota hora? **L.** Ante sextam. **P.** Hora est mihi commodissima.

COLL. LX:

Vignolus.

Angelinus.

R Ogo te Angeline, compinge mihi hanc chartā. **A.** Quid me rogas? Non est ars mea. **V.** Tu tamen sæpe compingis aliis. **A.** Quot habes schedas? **V.** Octo, sed jam sunt cōplicate: tantum restat infuere membranz. **A.** quid dabis si tibi cōpegero? **V.** Nihil habeo quod possim dare, nam pecunia nulla mihi est. **A.** Ergo quære tibi aliū opificem: non enim gratis faciā. **V.** Mi Angeline, tu es tam bonus, denegabis mihi rem tantillam? **A.** Scio tu quid habes proverbium. **V.** Quod proverbium dicis. **A.** Manus manum fricat. **V.** Quid hoc sibi vult? **A.** Da aliquid si quid velis accipere. **V.** Si quid haberē, certe darem libenter. **A.** Cedo merendam tuam. **V.** Merendam? ah nunc miserum quid ederem? Mallem dare pileum, si auderem. **A.** Merēda tua parva res est. **V.** Sed vehemēter esurio. **A.** Quid causæ est? **V.** quia nihil prandi, nisi frustum pānis, & tres aut quatuor juglandes. **A.** Eho, quid causæ fuit? **V.** Quia mater domo aberat. **A.** quis ergo tibi dedit merendam? **V.** ipsa. **A.** Atqui dicebas eam abfuisse. **V.** Verum est, aberat enim tempore prandii, nec rediit, nisi paulo ante merendā. **A.** Nihilne edisti domi antequā in ludū venires? **V.** Nihil. **A.** Cur non? **V.** quia timebam non adesse in tempore. **A.** Tintinnabuli sonitus te satis admonere debet. **V.** Sed raro audimus à nostris edibus. **A.** quid ita? **V.** quia lōge nimis ab hac schola distāt. **A.** Sūne vera ista omnia quæ mihi narras? **V.** Vera profecto Angeline. **A.** Age, da mihi tuam chartā, ego tibi compingam elegantē libel.

LIBER SECVNDVS,

libellum, tu interim ede merendam tuam. V, Ego petam à matre sextantem, quem dabo tibi A. Cave petas: nihil volo, quin potius darem tibi si egeres. V, Ago tibi gratias. A, Nonne putabas me serio petere abs te merendâ? V, Profecto sic putabam. A, Atqui dicebam joco. V, quamobrem? A Ut paulisper audirem te latine fabulari. Nam quod bene discas gaudeo. quanti emisti chartam hanc? V, Dedi pro codice assem cum semisse. A, Non emisti male: bona est, sed non recte complicasti. Habes membranâ? V, Ecce tibi. A, bene res habet, ego citius confecero, quam tu merendam perederis. V, Habeo tibi maximâ gratiam, mi angeline. A, Honeste loqueris, sed memento fili, ut semper vivas in timore Domini diligenter obedias matri: sis frequens in schola diligens in studio: ne veriseris cum pravis ac dissolutis: denique quibus poteris bene facito, quomodo vides me fecisse tibi. Intellextin? V, Optime A. Fac igitur ut sepe recorderis. V. Faciam Deo volente, A, Ede nunc otiose.

COLL. X.

Davinus, Mainus.

Quid tibi dedit mater in merendam? M. Vide. D, Caro est sed quænam? M. Bubula, D, Vtrum recens an salsa? M, Est bubula salita. D vtrû pinguis an macra? M. Eho inepte, non vides macram esse? D. Annon malles esse vitulinam aut vervecinam? M, Vtraque bona est, sed in omni genere sapit mihi hœdina, præsertim assa. D, hem delicatule jamne palatû tam doctum habes? M Dico ut sentio non enim est mentiendum D, Absint à nobis mendacia, sumus enim filii Dei & christi fratres qui est ipsa veritas, ut ipse de se loquens testatur, M. Sed ad rem, suilla quoq, velleor libenter, modico sale aspersa & bene cocta, D, O mûificam Dei gratiam, qui dat nobis tot opsoniorum genera & tam bona. M, quot putas esse hac in vrbe pauperes, qui solo pane hordeaceo victitât: neq, tamê ad saturitatê. D Non dubito multos esse, tâta præsertim annonæ caritate, M, Itaq, nos in tanta bonarum rerum copia quâtas Deo gratias agere debemus? quas laudes illi dicere? D, Ejus igitur beneficia magnifice ubiq, prædicemus, atq, interim precemur, ut pauperû suorû misereatur inopia. M. Vtinâ ipse

B05160 only

LIBER SECVNDVS.

nam ipse corda nostra suo spiritu ad eam rem penitus afficiat. D, ita precor.

COLLO. XI.

Arnoldus.

Bellonus.

Quid rides? B. Nescio. A. Nescis? magnum signum stultitiæ. B. Me igitur stultum vocas? A. Minime vero: sed dico ubi argumentum esse stultitiæ. quum quis ridet, & ridendi causam nescit. B. Quid est stultitia? A. Si diligenter evolvas Catonē tuū, istud quod quæris invenies. B. nunc non habeo meū Catonē, & volo aliā rem agere. A. Quod habes negotium? B. Habeo ediscere aliquid de Rudimentis. A. Interim quæris fabulari ineptule, B Dic mihi quæso de stultitia in Catone, A. *Stultitiā simulare loco prudentia summa est.* An non hæc didicisti? B. Immo sed non recordabar. A. quum domi eris, inspice librum tuum. B. Quantas gratias ago tibi Ego proponam alicui istam quæstionem, qui non poterit mihi respondere, & sic erit victus, A, tace puer, & stude ne vapules B. Non multū curo, ego fere teneo prælectionē A, taceas, dicā observatori, qui te statim notabit. B, Mane mane nihil dicam amplius. A, sed mement id quod dixi tibi B, Quid est? A, Ne rideas unquam sine causa. B. Sed ridere non est malum. A, Non dico istud B Quid igitur? A. Stultum est sine causa ridere, B, Nunc intelligo. A, Recordare sæpe.

COLL. XII.

Cleophilus.

Melchisedec.

ECquid habes novi? M. Accepi literas à fratre qui Lugduni habitat. C. Quando accepisti? M. Hæc, sub noctem. C, Quis attulit? M, Piscarius. C Quidnam intellexisti ex istis literis? M, omnia bene illic habere, quod ad evangelium pertinet. C Verane prædicas? M. Expecta: literas ipsas ostendā tibi a prandio. C, Est profecto quod nostris fratribus gratulemur M. scilicet, quodque Deo nostro gratias maximas agamus. C. id quidem præstare debemus. omni tempore, sed nunc maxime quum audimus ea, quæ ad gloriam ejus præcipue pertinent M, Utinam hoc semper habeamus in memoria. C. Communicabis igitur mecum tuas literas? M, Ut promisi, C: Ergo post prandium. M, Etiam dubitas? C, Interea vale. M. Vale, & salve Cleophile,

COLL: XIII.

Israel.

Macha us.

Esne domi frater tuus? M. Cur istud rogas? Pater meus volebat eum convenire. M. Non est in hac vrbe. I. Vbi igitur? M. Peregre profectus est, I. Quando? M. Nudiustertius: I. quonam ivit? M. Luteriam: I. Quater facturus est? M. Lugduno, I. Vtrum pedes an eques ivit? M. Ivit in equo. I. Quando est rediturus? M. Nescio I. Sed que n terminum constituit illi pater? M. Iussit ut hic adestet ad vicesimum huius mensis diem: I. Ducat illum Deus ac reducat. M. Ita precor.

COLL. XIV.

Dureus.

Ballivus.

Quando profecturus es domum? B. Cras, Deo iuvante. D. Quis te iussit? B. Pater. D. Quando autem iussit? B. Ad me scripsit superiore hebdomade. D. Quo die literas accepisti? B. die Veneris. D. Quid continebant prater ea literæ, B. Omnes recte valere. proximis diebus initium fore Vindemix. D. O fortunatum, qui vindemiatum properas. B. Vis dicam patri meo ut te accersat? D. Quam gratum mihi faceres, sed vereor ne nolit, B. Immo gaudebit cum propter nostram conjunctionem, tum vero quia & Latine colloquendo nos exercebimus, & de studiis una interdum conferemus. D. Oh gaudio totus exilio. Amabo te id cura mi animule. B. Senties interim Deum precemur, ut dicta, facta & consilia nostra vertat in gloriam sui nominis. D. Bene mones, & certe expedit ita facere.

COLL. XV.

Aurelius.

Lambertus.

Siste parumper gradum Lamberte, quo properas? L. Recta domum, A. Quid eos? L. Mater vult me paucis convenire. A. Nescis quamobrem? L. Nescio nisi forte vestimenta hyberna mihi faciēta caret, A. Istud est verisimile, jam enim instat hyems. L. iam visa sunt gelicidia. & glacies etiam alicubi. A. His diebus vidi in foro montanos quosdam, qui dicebant magnam vim nivium decidisse superiore hebdomade, quum hic interea lentas pluuias tantum videremus. L. Ego quoq; id ipsum audiui domi nostrę ex rusticis qui criticum nobis advexerant, sed cogor abrumpere sermonē ne mihi irascatur mater

B05160 only

LIBER SECVNDVS.

mater. A, Sed heus tu, mi Lamberte, adfer mihi domo alicuot uvas. nam amplissima fuit vobis vindemia. Adferam (ut spero) utrique nostrum affatim: nisi quid forte mater irata sit mihi. A, Avertat Deus.

COLL. XVI.

Pelignus

Bartholomæus

Quoniam is tam celeriter? B, Ad conforem, P, ego quoque una tecum. B, Rogasti veniam? P, Non rogavi, sed tantisper expecta me, dum eo rogatum. B, Festina igitur. P, Mox rediero. Redii, eamus nunc jam. B, Quo vultu te præceptor excepit? P, Hilario sane. B, Eodem me quoque exceperat. P, Non solet irasci nobis, nisi illum adeamus intempestive. B, Quotusquisque id non ægre fert? P, Etiam nos qui pueri sumus, sæpius irascimur condiscipulis, quum studia nostra quantulacunque sunt, interpellant. sed jam desinamus, optime conforem ante officinam video. B, Euge, nulli sunt igitur expectantes, ita fiet, ut minus diu moremur.

COLL.

XVII.

A.

B.

Quoniam nunc solus abis? B, Semper a versibus aliquid auspicaris, A, Facile est carmen incipere, deducere non item: sed dic, quo nunc is? B, Recta in portum. A, Quid in portu habes negotii? B, Viso ecquid alimenti mihi advenitum sit. A, Vis me tibi comitem? B, Imo etiam ducem, si tibi id videtur. A, Nunquam dux esse didici: sed sæpe egi comitem. B, Nihil ad rem pertinet pluribus verbis hic fabulari: eamus una. A, Eamus sane, confabulari licebit amplius ambulanti- bus in ripa lacus, si navis nondum appulsa sit. B, Quid si jam sit appulsa? A, tamen deambulare satis diu poterimus dum exoneratur.

COLL. XVIII.

Nomenclator.

Puer.

Vbi est Petrus? P, Ivit foras. V, Quo? P, Abiit rus, N, Quocum? P, Cum patre, N, quis venerat accersitum? P, Patris famulus. N, quando est in urbem rediturus? P, Hinc (ut dixit) ad octavum diem. N, A quo petivit abeundi veniam? P, ab Hypodidascolo. V, Cur non potius a ludimagistro? P, Ad negotia prodierat, N: Sat habeo.

COL.

COLLOQ. XIX.

Richardus. Niger.

Quo ascendis? N. In cubiculum nostrum. P. Quid eo? N. Peritum thecam scriptoriam R. Adfer mihi cingulum eadem opera, N. Vbi est? R. Super arcam meam. N. Adferam, sed tu me hic expecta, R. Nusquam moveo.

COLL. XX.

Levinus. Gerardus.

Heus Gerarde. G. Quid vis? L. Accerferis, G. Quis me vocat? L. Frater tuus, G. Vbi est? L. Pro foribus te expectat. G. Certo scis esse fratrem meum L. Quidni sciam? Vidi illum, & sum alloquutus, G. Viso sanè quis sit.

COLL. XXI.

Putcanus. Vilactus.

Nescis vetitum esse, ne submisce loquamur inter nos. V. Quidni scirem, cum præceptor tam sepe nobis inculcet ejus rei causas? P. Cur igitur modò faciebas contra. V. Quia *Isaias* ita me cæperat alloqui. P. Quid tum? Debuisti illum admonere, non imitari. V. Debui, sed tunc mihi non venit in mentem. P. Sed interim notandus es. V. Minimè vero, nisi vis esse ipso præceptore severior. P. Dic mihi causam, V. Quia præceptor vetat quempiam norari, qui spontè delictum agnoverit: modò ne tale sit factum, quod verbo Dei interdictum sit. P. Nonne à Deo præceptum est, ut parentibus obediamus? V. Illud est quintum Decalogi præceptum. P. Atqui (ut habemus in Catechismo) præceptum illud patet latius. Nam parentum nomine præceptores complectitur, & magistratus, & denique omnes quibus Deus ipse nos subiecit, v. Non equidem nego vera esse quæ narras, sed malo præceptorem consulere, quàm tecum disputare, alioqui in majus malum me induceres, quod est contentionis vitium, multò magis à præceptore vetitum, P. Equum dicis, memineris igitur præceptorem admonere, quum rationes à nobis exigit, V. Ne putes me oblitum, præsertim quum mea res agatur?

COLL. XXII.

Rossius. Ferretus.

Vnde venis? P. E foro. R. Quid illic audisti novi? P. Nihil R. Nihilne? P. Nihil prorsus. R. Mirum est te nihil audisse de

B05160 only

LIBER SECVNDVS.

de bello, aut de cæteris rebus anglicis. F. De iis quæ nihil ad me pertinent, non soleo percontari R. Eslo; sed tamen aliquid vel in transitu audire soles. F. Ne mentiar, intellexi nonnihil in transitu, R. Narra quæso. F. Nunc non est narrandi spatium. R. Cur non? F. Isti mihi alio properandum. R. Quonam? F. Nihil ad te. R. Quando igitur reuises nos, ut ex te istud audiamus. F. A prandio, si licebit per otium. R. Amabo te fac liceat F. Dabo operam, sed me detines diutius. Vale

COLL. XXIII.

A. B.

VNde venis? B. A foro. A. Quis te illuc miserat? B. Mater. A. Quid egisti in foro? B. Emi pyra. A. Nescis ne bis vitum esse emere siuctus aliquos. B. Quis ignorat illud, nam dictum est palam in aula. A. Qui igitur aulus es emere pyra? B. Mater dederat mihi sextantem, ut mihi emerem in merendam. Quid mali feci, si parui matri?

COLL. XXIV.

Franciscus. Dionysius.

VBI fuisti his diebus? D. Ruri. F. Quo in loco? D. In villa nostra. F. Quid agebas illic? D. ministrabam patri. F. Quid verò ille? D. Pallinabat vites nostras. F. Quando illinc redisti? D. Heri tantum. F. Quid pater? D. Vnâ mecum reuersus est. F. Benè factum, sed quo nunc is? D. Rediâ domum. F. Sed quando reperes ludum literarium? D. Cras iuvante Deo, aut ad summum perendie. F. Ergo interim vale. D. Et tu vale mi Francisce.

COLL. XXV.

Fontcius. Corresius.

Quando rediturus est Blasius? C. Non ceriò sciò, fortasse die crastino, cur istud rogas? F. quia secum abstulit catalogum, & præceptor irascitur, si nemò sit qui recitet. C. Relinque mihi istam curam: habeo catalogi exemplum. F. Recitabis igitur. C. Recitabo. F. Benè facies, & noster Blasius ieferet gratiam, si qua se offeret occasio.

COLL. XXVI.

Carbinus. Furnarius.

Quod est tibi domicilium? F. Paterna domus. G. Vnde nunc venis? F. Domo. G. Vbi prandisti? F. Domi. G. Vbi coenabis? F. Domi vestræ, ut spero G. qui leis? F. Pater ipse

tuus

LIBER SECVNDVS.

tuus hodiè me invitavit. G. Vbi illum vidisti? F. Domi *Vario-
ni*. G. Quomodo illic erat tibi negotium? P. Pater me miser. e-
nunciatum aliquid. G. Scire etiam velim ubi sis cubiturus. F.
Domi fratris. G. quid habes negotii cum fratre tuo? F. Dixit
sorori nostræ se velle convenire me otiosè. G. In qua domo
habitat? F. In quadam conducticia. G. Eho, nullamne habet
propriam domum? F. Habet quidem; sed eam locat quibus-
dam inquilinis. G. Locat igitur domum propriam, conducit
alienam? F. Scilicet ut ex me audis? G. Quanti locat? F. Octo-
decim aureis *italicis*, quos nunc *Pistoleos* vocant. G. Cur il-
lam non potiùs habitat? F. Quia sita non est in loco satis com-
modo, siue (ut ita loquar) mercatorio. G. Sed illam alienam
quanti conducit? F. Longe pluris. G. Quanti igitur? F. quinq;
& viginti. G. Cara est habitatio. F. Carissima; sed quid agas?
Loci commoditas id facit. G. Age (ut aliquando tan-
ciamus) die precor, scilicet ubi cras futurus sis? F. Domum re-
vertar, ut inde in scholam me conseram, si quidem permise-
rit Dominus. G. Cur addis, si Dominus permiserit? F. quia si-
ne permissu Dei, ne domo quidem exire possemus. G. Istud
audivi sæpè ex præceptore. F. Cur ergo rogabas? G. quia nun-
quam nimis dicitur quod benè dictum fuerit, præsertim ubi
de rebus divinis agitur. F. Istud quoq; ex præceptore didici-
mus. G. Verum, sed utile est talia sæpè reperere ad memoriã
exercendam. F. Vide quo nos sensim adduxerit tua prima
interrogatio. G. Tantùm volebam paucis verbis tecum jo-
cari. F. Age quoniam nunc satis animi exercuimus, non vis
etiam corpus exercere valetudinis causa? G. Quidni velim?
P. Eamus igitur lusu pilæ palmaria; nam eo lusu scio te de-
lectari. G. Delector sanè, sed nunc pilam non habeo. F. Ecce ti-
bi, sequere me. G. Ego te sequor libens: tu me benè ducito.

COLL. XXVII.

Creditor.

Debitor.

Quando patris reditū expectas? D. Hinc ad diem octavū.
C. Qui scis diem? D. Ipse pater ad me scripsit. C. Adventus
ejus (ut spero) te ditabit. D. Credo ditior ero si benè nūmatus
veniet. C. Tunc mihi mutuum reddes? D. Non est quod du-
bites; quin si tibi opus erit ampliùs, non modò reddam mu-
tuum, sed etiam referam gratiam. G. Quomodo? D. Pecuniam

LIBER SECVNDVS.

mutuam vicissim dabo. C. Nihil opus erit spero D. At ne-
 leis quid possit accidere C. Tempus est brevissimum, D. Non
 eo dico, quod tibi vellem ominari malum, C. Quicquid o-
 minentur homines, Deus clavum tenet. D. sed quid cessa-
 mus recipere nos in auditorium? C. Opportunè admones.

COLL. XXVIII.

Picus.

Marcuardus.

QVando rediisti domo? M. Tantùm redeo. P. Vbi est fra-
 ter? M. Mansit domi. P. Cur mansit? M. Vt pranderet
 cum matre. P. Tu verò cur etiam non mansisti? M. Iam pran-
 derā cum patre. P. Quis vobis ministrabat? M. Ancilla. P. quid
 mater? ubi erat? M. Etia domi, sed occupata. P. Qua in re? M.
 In recipiēdo tritico, quod nobis adveclū fuerat. P. Quando
 redibis domum? M. Quum accersar à patre. P. Quo die illud
 erit? M. Fortasse hinc ad quatuor dies. P. Cur vos tam sepe
 commeatis? M. Sic volunt parentes. P. Quid agitis domi? M.
 Quod iubemur à parentibus. P. Sed interim perit vobis stu-
 diorum tempus. M. Non omnino perit. P. Quid igitur? M.
 Quoties pater non est necessariò occupatus, omnibus horis
 exercet nos; matè. ante & post pranciū, ante coenā, à coena
 satis diu, postremo etiam antequā cubitum eamus. P. Qui-
 bus rebus vos exercet? M. Exigit à nobis ea potissimum, quæ
 tota hebdomade in schola didicimus; themata nostra inspi-
 cit, ac de iis interrogat, sepe dat nobis aliquid, modò Latine
 modò Anglice describendū, interdū etiam nobis proponit
 brevè sententiā vernaculo sermone quam Latine vertamus
 interdum contra jubet aliquid Latinum Anglice reddere.
 Postremò ante cibū & post, semper ex Bibliis Anglicis ali-
 quid legimus, idque tota præsente familia. P. Nihilne de Ca-
 techismo interrogat? M. Id facit omni die Dominico, nisi
 fortè domo absit. P. Mira narras, si modo vera M. Immo sunt
 longè plura quam quæ tibi narravi; sum enim oblitus mo-
 rum civilitatem, de qua etiam admonere nos solet in men-
 sa, P. Cur pater vester tantum sumit laborem in vobis do-
 cendis, M. Vt sic intelligat num in schola operam ludamus,
 & tempore abutamur. P. Mira hominis diligentia, atque a-
 deo prudentia. O quam devincti estis patri coelesti, qui talem
 patrem

LIBER SECVNDVS

patrem in terra dedit vobis. M. Faxit ille, in hoc & cetera
ejus beneficia nunquam obliviscamur. P. Bonum & plium
est istud opatum, cura ut habeas non modo in ore, sed in
animo etiam magis. M. Quod me tam fideliter mones, ha-
beo tibi gratiam. P. Bene monendi officium debemus omni-
bus, sed maxime fratribus. M. Fratribus ne igitur solis. P.
Eos potissimum fratres hic dico, qui ex fide in Christum no-
bis conjuncti sunt. M. Res te judicas, sed visio num frater do-
mo tandem reverterit, nam ad cessandum promptus est
plus satis.

COLL. XXIX.

Myconus, Petelus.
Serione scribis, an tu ineptus? P. Equidem scribo serio, cur
enim tempore abuterer? tu vero cur istud rogas? M. quia
vidi aliquando quum bene scriberes. P. Scribo interdum
melius. M. Qui sit igitur ut nunc tam scribas male? P. De-
sunt mihi bene scribendi adjumenta. M. Que tandem? P.
Bona charta, bonum atramentum, bona penna. Nam haec
mea charta (ut vides) misere perfluit: atramentum est a-
quosum, & subalbidum, penna mollis & male parata. M.
Cur ista omnia mature non providisti? P. Pecunia mihi de-
erat, & nunc etiam deest. M. Incidisti in illud vulgare pro-
verbium, *Cur deest pecunia, huc desunt omnia.* P. Sic agitur me-
cum. M. Sed quando te speras accepit? P. In mercatu
proximo, pater ad me missurus est, aut ipse met venturus. M.
Ego interea iuvare volo. P. Siquidem id potes, magno bene-
ficio me affeceris. M. Accipe hos sex asses mutuo, ad char-
tam & cetera comparanda. P. Quam verè dictum est illud,
Amicum certum in re incerta cernitur. Sed quid te impellit, ut
mihi ultro tam benigne facias? M. Charitas illa Dei, quae (ut
Paulus ait) effusa est in cordibus nostris. P. Mira est vis di-
vini Spiritus, qui ejus auctor est charitatis. Sed mihi interim
cogitandum quomodo tibi referam gratiam. M. Parva res est.
omitte illam cogitationem ne te impediat, quò minus inutru-
vis aurem dormias: tantum redde mutuum quum tibi co-
modum fuerit. P. Reddam (ut spero) propediem. M. Namus
ad precationem, ne notemur. P. Adde unum, si placet. M. Quid
est? P. Ne hodie incenati mittamur cubitum. M. Ha, ha, he.

Quota hora surrexisti hodie? S. Paulo ante quintam. V. Quis te expergefecit? S. Nemo. V. An ceteri jam surrexerunt. S. Nondum. V. Non iuisti illos excitatum? S. Non iui. V. Quamobrem? S. Nescio, nisi quia non putabam illud ad me pertinere. V. An non te illi excitant interdum. S. Imo saepissime. V. Debuisti igitur similiter facere. S. Deui, fateor. V. Memento igitur ut posthac facias. S. Meminero Deo iuvante. V. Sed tu quid fecisti ex quo surrexisti? S. lector. S. Primum flexis genibus precatus sum Patrem coelestem, in nomine filii eius Domini nostri Iesu Christi. V. Factum bene, quid postea? S. Deinde ornavi me, & curavi corpus mediocriter, ut Christianum deceret. Postremo, ad quotidiana studia me retuli. V. Si perges sic facere, ne dubites quin Deus tua iuvet studia. S. adhuc me semper iuvat, quia est eius benignitas, nec me (ut spero) derelinquet. V. Recte loqueris, nec ille spem tuam frustrabitur. S. Anno superiore didici in *Calone* *Spem retine spes una hominem nec morte relinquit*. V. Quod retinueris bene fecisti: est enim egregia sententia, & homine Christiano digna. S. Atqui auctor eius libri non fuit christianus. V. Non fuit, certa res est. S. Unde igitur sumptis tunc pulchras sententias. V. Maxime ex philologis Ethnicis. Nam & ipsi (divino spiritu illuminati) plurima dixerunt, quae sunt verbo Dei consentanea: quod tu quoque videre aliquando poteris, si literarum studium prosequare. S. Ego prosequar (ut spero) dummodo ipse Deus det patri meo vitam longiorem. V. Precare diligenter & ex animo, ut illud contingat. S. Quotidie id precor saepe. V. Det tibi Dominus Deus in omni opere bono perseverantiam. S. Quod mihi optas, idem tibi precor, & gratias ago, quod me tam fraterne monueris.

Vbi sunt iuglandes tuae? B. De quibus loqueris iuglandibus? D. Quas hodie ex premio accepisti. B. Vbi sint rogas? quasi verò tibi servare debuerim. D. Non sic intelligo: sed quero quid feceris? B. Edi in merenda. D. Edisti miser? cur potius non servabas ad ludendum? B. Adere malui, quam perdere. D. Non poteras perdere nisi duodecem. B. Fateor.

LIBER SECVNDVS.

D. Quod si fors fuisset, potuisti ducentas aut foreasse plures
lucrifacere. B. Dubius est (ut vulgo dicitur) ludi eventus.
D. Quid tunc ubique parati esse debemus in utramq, par-
tem, & boni consulere quicquid nobis obvenerit. B. Atque
ego scio; sed non tunc admodum ludendi peritus in eo genere
D. Abi, nunquam rem facies. B. Nemo rem facit, nisi Deo vo-
lente, nec ego ditari ex ludo velim. D. Ergo (ut video) qua-
rendus mihi est collusor alius. B. Nihil latet impedio; sed ma-
ne parumper. D. Quid vis? B. Quid tu vocas sortem, de qua
hic mihi mentionem fecisti? D. Ipsam fortunam. B. Quid an-
tem est fortuna? D. Stultorum opinio. B. De fortuna quid o-
pinantur stulti? D. Nunc mihi non vacat de hoc tibi respon-
dere; sed vide annotationem praeceptoris in Catonē. B. In
quem locum? D. In illum versiculum. *Indulget fortuna malis,
ut ladere possis.* B. Ut video, non ignoras quid sit fortuna. D.
Satis scio fortunā nihil esse. B. Cur ergo dixisti, quod si fors
tulisset? D. Excidit mihi sic loqui, Ethnicorum more. Nam
eorum libri (ut saepe docet praeceptor) pleni sunt ejusmodi
impia doctrina. B. Nihil mirum, nempe illi veram Dei cog-
nitionem non habuerunt. D. Sed audi, mihi Barachia, si vis am-
plius disputare, quare tibi alios disputatores. Nam mihi
nunc lesio ludendum est, Volo tamen prius te vicissim ad-
monere. B. O quam gratum mihi feceris. D. Nonne tu dixis-
ti haec verba, Dubius est ludi eventus. B. Fateor me dixisse,
sed prae munivi. D. Quomodo istud intelligis? B. Addidi enim
haec tria verba, ut vulgo dicitur. D. O altitā vulpeculam: Os
occlusisti mihi: Sed haec inter nos, sine odio aut malevolen-
tia d. Clā sunt. B. Novit Deus utriusq, animū. D. Est enim ille
solus cordiū scrutator, sed quid tu, vix hic solus otio torpe-
scere? B. Cogito quo lusu me exerceā. D. Quasi verò sit diu-
tius cogitandum. Age, sequere me, dabo tibi in utro juglan-
des. B. Amice nunc loqueris, sed quando reddam? D. Ad Ka-
lendas græcas, si non potes citius. B. O festivum caput: ca-
mus.

COLL. XXXII.

H. 1.
Iacobe. I. Quid vis? H. Reperamus unā prælectionem;
2. Non est mihi otium. H. Quid habes negotii? 4. Volo

LIBER SECVNDVS.

scribere. H. Quid scribere paras? I. Dictata præceptoris. H. Cur heri non scripsisti? I. Quo tempore scripsissem. H. Quum luderetur. I. At ego nolebam omittere ludem. I. occasionem. H. Ah piger, nihil aliud quam lusionem meditaris. Nonne diebus Mercurii & Sabbathi terna sunt horæ liberae. I. Liberae quidem sunt, sed ad lulum destinata, deputata, attributa, assignata. H. Immo partim lufibus, aut alicui honestæ remissioni, partim studio literario sunt dicata. I. Fateor, duntaxat his qui volunt immori studiis. H. Non poteras heri seſquihoram detrahere ludo tuo, aut ſaltem horam unicam? I. Tu ſtude quantum voles, ego vero ludam quamdiu licebit. H. per me quidem licebit, ſed interim parum promovebis in literis. I. Nonne præceptori ſatisfacio. H. Vtunque. I. Tu igitur ſtudioſe, vis eſſe præceptore ipſo ſeverior? Omite me tandem, age tuum negotium, ego meum. H. Age, age ut libet.

COLL. XXXIII.

Rufus.

Cultrenſis.

Quando repetes ludum literarium? C. Nefcio. R. Cur de hac re patrem non admoneas? C. Quid putas me curare? R. Parum admodum, ut credo. C. Protecto verum dicis. R. Satis eſt ſigni te non amare literas. C. ſcio legere, ſcribere, Latine loqui, ſaltem mediocriter: quid opus eſt mihi tanta ſcientia? Ego plus ſcio quam tres ſacerdotes, paſtoreſ. R. O miſerum adoleſcentem, ſiccine rem contempnis inſtituibilem? C. Quid tu ſic exclamas? Vnde tibi videor miſer? R. Amice, nulla tibi a me orta eſt injuria. quod enim tibi dixi non eſt convicium ne tu in malam partem accipias; ſed miſereor tui, quia id contempnis quod ſœlicitatem parit, & lucrum, divitiæ & voluptas ſœlicitatem pariunt. R. Immo iſta multis fuerunt exinio: tamen ſi divitiæ ſunt donum dei, nec nocent niſi iis qui abutuntur; verum enim vero nulla eſt homini præcioſior poſſeſſio quam virtus & rerum honeſtarum cognitio. C. Vis igitur concionari ut video. R. Vtinam divinas conciones audiviſſes diligenter. C. Hem obrundis me? nunquid vis? R. Ut bonam mentem det tibi Deus. C. Ea forteſſe tibi eſt magis opus quam mihi. Vale.

2 COLL. XXXIV. 311

Miror ego quid tibi velis: tu ferè semper es otiosus, aut garris aut ineptis. B. Quid vis faciam? A. Ut studeas diligenter. B. Cur me istud mones? A. Pro meo in te amore, tuq. utilitate. B. Frustra mones. A. Quid ita? B. Quia non est mihi animus in literis. A. Quid ergo velles? B. Discere aliquà artè aptam ingenio meo. A. Jamne cogitasti, quàmnam ars tibi placeat potissimum? B. Jampridem. A. Cur ergo patrem non admones? B. Nunquam aulus sum. A. Cur non? B. Vereor ne mihi irascatur. A. Roga præceptorem ut illi dicat. B. Imo te oro mi A. Dic tu ipse præceptori meis verbis, nam verecundia me impedit. Faciesne quod rogo? A. Faciam certe, idq. libentissimè. Valde enim tædet me videre te adeo remissum. B. O quam mihi gratum feceris. A. Sed præceptor te appellabit. B. Quid tum? oblata occasio me audacem reddet, ad mentem meam libere aperiendam. A. Recte judicas. B. Tu igitur sac promissi memineris: deinde reuocia mihi quid ille tibi responderit. A. Alioqui non essem tibi nuntius.

COLL. XXXV.

Michael.

Frilius.

Salve Frisi F. Tu quoq. sis saluus Michael, quota est hora? M. Mox audies sonum semihoræ post quintâ. E. Benè habet: mature satis aderimus. M. Gaudeo me tibi occurrisse, ut euntes Latine tantisper colloquamur. F. Et sane est utilis & jucunda exercitatio. M. Quoties incido in aliquem ex istis dissolutis nebulonibus, malletm rhedarium off. n. sille. Non enim pereos mihi licet aliquid in via meditari: adeo sunt eorum mores odiosi. F. Nihil mirum: Nam fere sunt ejusmodi, ut neque loqui velint quidpiam boni, neq. audire sustineant. M. quid cum illis agas quibus nihil est curæ, nisi ut suas libidines expleant? F. nihil aliud terepant, nisi suas cupidias & meras comotationes in seceris cauponulis. M. Etiam nos irrident plenis buccis, quod latine per vicus loquamur. Aliud verò est omnium pessimum, quod nusquam se pariuntor admoneri. F. Quia scilicet (ut ait Propheta) non est timor Deiantre oculos eorum. M. Si quid occæperis amice commone statim audies, race concionator, obtrundis me, quod si dixeris, Deferam te ad præceptorem, aut ad

LIBER IX SECVNDVS.

observatorem. Oh, ego bene curo, inquit: tu non auderes, nam si me accusares, non terres impune. F, Imo vero te continuo verberabunt, si locus erit semotus ab archi-
eris. M, Profecto quum quidam eorum me nuper offendisset in quodam recessu, impexit mihi in utramque malam duos ingentes colaphos, & aufugit continuo. F, Quid tu quæso, interea? M, Quid istud quæris? tam illud subitum fuit, ut vix hominem aspicere potuerim. Sed qui tam cito & sensim ad scholam pervenimus? M, Sic fere confabulantibus usu venire solet. F, Age ingrediamur sine murmure & strepitu, ne studentes offendamus.

COLL. XXXVI.

Probas, Amiculus.

Vnde adfers istam tuniculam? A, Domo. P, Quid vis facere? A, Volo induere. P, Nunc non est murandi tempus. A, Quando igitur? P, Cras mane quum surges e lecto. A, Bene mones. Expectabo.

COLL. XXXVII.

Antonius, Daniel.

Evge audi vi sororem tuam nupsisse. D, Verum audisti. A, Quis est maritus eius? D, quidam civis Lugdunensis, honestis parentibus progenitus. A, Estne dives? D, Sic habetur: sed tamen pater meus hæc longe pluris facit. primum quod ille sic bene moratus adolescens; deinde, quod non solum doctissimus, sed etiam bonarum literarum amantissimus: denique, quod verus Dei cultor, & Christianæ Religionis summus observator. A, Mihi narra egregios adolescentis titulos. O foelicem sororem tuam, quæ Dei beneficio talem virum nacta est. D, foelicem sane non abs re dixeris, si quidem bonum illud perpetuo sic agnoscat, ut semper meminerit ex Dei bonitate profectum esse, ob idque immortales agat eidem gratias. A, Credo id facturam D, ita spero quidem. Sic enim a parentibus semper instituta est in doctrina Christiana. Sed me iam alio revocant domestica negotia. Ergo vale mi Antoni. A, Tu quoque vale, suavissime Daniel. D, Nunquid vis? A, Ut verbis meis dicas salutem plurimam tuis omnibus præcipue patri matrique, & ipsi novæ nuptæ, meque illi gratulari faustum illud conjugium. D, Ego vero id faciam, & quidem libe ntissime.

COLL.

COLL. XXXVIII. O

Henricus. Gerardus.

Hodie te non vidi in cōcione: quid illud sibi vult? G. quid tibi velit nescio: ego tamen interfui. H. Narra mihi quæ mandasti memoriz. G. Non est tūm a me rationem exigere. H. Ego quidem non exigo: Verum id rogo, ut memoriz causa conferamus una. G. Malim nunc solus recordari. Audies me (si voles) quum preceptor ante prandium nos interrogabit. H. quid mali esset, si nunc inter nos ea de re conferramus? G. Nihil mali esset, fateor: sed nunc mihi non libet. H. Tua igitur te libido regit. G. Omitte me, cur molestus es? H. Omitto sane sed audi unum verbum. Non decet puerum esse tam morosum. G. Nec puerum decet esse tam molestū.

COLL. XXXIX.

Rublius. Lepusculus.

Quid fecisti regula mea? L. Reliqui in pergula superiore. R. Cur eam reliquisti? L. Oblitus sum. R. Non recte factum, sed tu sic fere soles, si quid fuerit tibi commodatum. L. Piger me negligentia mea. R. Non satis est dolere, nisi mores mutare velis. L. Deum precabor, ut mihi mutare velit. L. Si sapias: alioquin nemo tibi posthac commodare volet. Habeo gratiam, quod me tam amice monueris. R. I nunc repetitum meam regulam, est enim ea mihi opus ad ducendas in charta lineas. L. Nunc eo. R. Refer ad me in cubiculum. L. Mox habebis.

COLL. XL.

Emericus. Baldus.

Cur solus rides? B. Quid tua? E. Quia fortasse rides me. B. Vnde tibi orta est ista suspicio? E. Quia malus es. B. Omnes quidem mali sumus: at ego te peior non sum. Nemo igitur ridet, nisi aliquem irrideat? E. Non sic intelligo: sed qui solus ridet (ut sæpe audiui) aut stultus est, aut aliquid mali cogitat. B. Ista sententia cuius est nescio: sed cuiuscunque sit, non est perpetuo vera: tamen admonitionem tuam in bonam partem accipio, teque moneo vicissim ut caveas suspiciosus esse. *Nam timidis et suspectis aptissima mors est, ut est in morali nostro carmine.* B. Memineris, boni tamen consulo admonitionem tuam.

COLLOQ. XLII.

Nathanael Mercerius.

Vnde venis? M. Domo. N. Quid agitur domi vestrae? M. Nihil tua refert. N. Fateor, sed famulantes sic rogare fere solemus, (perinde quasi rogemus ut valetis) quomodo se vestrae res habent? M. De re aliena nimirum percontari non decet. M. Taceo, sed videris mihi prae aetate nimis sapere? M. nihil mirum, dico id quod audiui saepe. N. Ego quoque non semel audiui. M. Cur ergo non vteris? N. Quia non semper in mentem venit. M. Immo quia tu es percontator, quaeres non sine causa datur vitio. N. Habeo gratiam, quod me adeo amice moneas, posthac adiuvante Deo, cavebo inperitus esse. M. Ita paulatim sapias.

COLL. XLII.

Humbertus

Plantinus.

Heus tu, Praceptor adest Plant. Quid tum? Humb. Responde ad illum. Plant. Quamobrem? Humb. Ut ei caput aperias, & venientem salutes. Plant. Ita decet facere, sed aliud cogitabam. Humb. Tace.

COLL. XLIII.

Pontanus

Marcus.

Vnde redis? M. Foris. P. Cur exieras? M. Redditum urinam. P. Qualis est coeli facies? M. Nebulosa. P. An regelat? M. Sic resolvitur gelu, ut nives omnino liquecant. P. Etiamne pluit? M. Sensi aliquid superne destillare, P. Fortasse in transito stillicidio recti. M. Immo e nubibus scio, quod si non credis vide tu ipse. P. Quasi ego tibi non credam in re tantilla. M. Cur igitur dubitare videbaris? P. Ad Latinum sermonem exercendum. M. Sed interim saepe otiosa verba dicimus a quibus omnino abstinendum Christus praecepit. P. Tota erras via in praecepti intellectu. M. Cur istud dicis? P. Quia non est otiosus sermo, qui ad aliquam institutionem refertur, praesertim ubi agitur de bonis & honestis, qualia sunt dei opera in rebus naturalibus. M. Videris mihi recte sentire, proinde facile tibi assentior, Pont. sed haec haec, iustat nobis aliud negotium. Marc. Age, de-
stinamus.

COLL: XLIV.

Scin tu quota sit hora. **B** Non certo scio: sed video instare coenae tempus. **T**. Me miserum: oblitus sum adire matrem quae iusserat. **P**. Curre, curre: opportunè venies, ut coenes domi. **T**. Recte mones: eo rogatum veniam. **B**. Ecceum hypodidasalum. **T**. Optime adest.

COLL. XLV.

Rolandus. Langinus.

Quid ais de scalpello quod emerā tibi nudiustertius? **E**st ne satis bonū? **L**. Immo vero. est optimū: sed me miserū, parum absuit quin perdiderim. **R**. Eho, quid ais? quomodo id accidit? **L**. Quum foris redire exciderat mihi in vico. **R**. Unde exciderat? **L**. In theca mea quā imprudēter apertam relinqueram. **R**. Quomodo recuperasti? **L**. Affixerā statim charculam valvis januae, post prandium quidam puer sextae classis mihi retulit. **R**. Utinā omnes tam fideles essent, qui res amissas reperiūt. **L**. Profecto pauci sunt qui restitunt, si modo sit res alicujus pretii, & et tamē id verbo Dei nominatim praecipitur. **L**. Quidni? est enim furti species, si quis rem alienā inventā retineat, modo sciat cui reddenda sit. & at plerique putant se jure possidere quicquid amissū invenerint. **L**. Errāt illi quidem gravissime. **R**. verum (ut redeamus ad incēptū sermonē) quid dedisti puero, qui scalpellū tuum invenerat? **L**. dedi sextantē & nuces aliquot juglādes, laudavi praeerea & paucis admonui idē semper esse faciendū, & recte fecisti sic enim libentius reddet alias si quid repererit. sed quid si perdidisses? **L**. E quo animo tulisse. & mihi emissem aliud. **R**. Itane & quo tulisses animo? **L**. Certe non sine aliqua molestia. **R**. Non igitur & quo animo, sed nolo te arctius urgere. **L**. Non sumus Theologi. **R**. quid ergo? **L**. Gramaticuli. **R**. Et quidē imperiti. **L**. Tāto diligentius Deū precari debemus, ut per Evangelium suū nos liberet ab ignorantiae tenebris, in quibus & versati sumus. & adhuc versamur. **R**. Id vero faciemus si sanctis admonitionibus pareamus, quas audimus quotidie a præceptore, & saepe a cōcionatoribus divini verbi ministris. **L**. Vide quantum proderit nobis scalpelli mei amissio. **R**. Ob eam rem tibi dupliciter gratulor primum quod tibi recte

LIBER SECVNDVS.

recte emerim: deinde quod amissum recuperaveris. L. Habeo tibi gratiam. mi. rolande. R. Quia patri nostro coelesti sic laus & gratiarum actio. L. Amen.

COLL. XLVI.

Macarius.

Calvinus.

Mihi non videris nimis occupatus. C. mediocriter. M. quid si mihi exacuas duas aut tres pennas. C. Satis sit tibi, si unam acuero in praesentia. Suntne novae? M. Novae quidem: sed para te usque, dum acuantur. Iam enim lavigavi, caudam rescidi, detraxi plumulas. C. Ostende: profecto sunt optimae & ad scribendum aptissimae. M. unde istud nosti? C. quia sunt caule amplo, firmo & nitido. Nam molles & quae caule breviores habent, parum sunt ad scribendi usum habiles. M. Gaudeo me utiliter emisse. C. non abs re, sed quanti? M. Pro his tribus dedi quadrantes duos. C. Singulas igitur binis emisti denariolis. M. Res apparet. C. Est vile pretium pro rei bonitate. De quo emisti? M. de quodam circumforaneo. C. Apud huius oppidi mercatores singulae & quidem minus bonae, venduntur sextanti bus. M. Et tamen audet interdum dicere, pluris sibi constare Lugduni. C. Ea fere est mercatorum consuetudo: nihil enim proficiunt, nisi admodum merentur, ut ait Cicero. M. Sed age ne te diutius remoret, agamus quod instat. C. cito expediero, aspice me diligenter ut discas aliquando. M. Aspicio intentis oculis, sed mihi opus esset spatio paulo longiore. C. Istud ergo fiet in cubiculo, si quando me velis invisere. M. Quo tempore. C. post scholae missionem, hoc est, hora nona matutina, vel quarta pomeridiana. Nunc habes pennas duas, recte (ni fallor) in usum tuum accommodatas. Hanc tertiam in aliud tempus tibi integram servabis. M. accipe tibi si placet. C. Quia tibi serva: domo adferetur mihi satis multae. M. Ago tibi quantas possum gratias: vale. C. Incolumem te conservet Deus. Sed heus, ne parcas unquam labori meo: M. Tu quoque & me & rebus meis vicissim utere si quid opus fuerit. Interim vale.

COLL. XLVII.

Patrenus.

Buerla.

Vnde veniebas modo? B. Eculina: P. quid illuc iveras? B. ut me calefacere. P. Tu credo, libentius es in culina quam

LIBER SECVNDVS.

quam in schola. Nonne? B. Nihil mirum: in schola non est ignis sicut in culina. P. Abi sapis. B. Vtinam tam saperem in divinis rebus, quam in cura corporis, P. Fac sapias. B. Quomodo? P. Studio, cura, labore, diligentia. B. Non parco labori. P. Recte facis, sed tempus expectandū cuius progressu fiunt omnia, interea precandus est Deus assidue. B. Bene mones: utinam ille studia nostra promoveat in gloriam sui nominis. P. Id faciet, si pergamus eum colere diligenter.

COLL. XLVII.

Purcanus.

Capusius.

Quid tecum cogitas, Capusi? C. Libenter irem domum. P. Quid eo? C. Ut me his diebus parumper recrearem cum matre. P. Quid obstat quo minus eas? C. Præceptor non vult permittere. P. Melius tibi consulit quam ipse puras. C. Quomodo? P. Nam interea perderes multum temporis: & quum rediisses tibi doleret: nonne verum dico? C. P. rofecto sic est. P. Mane igitur, si sapis. C. Prebo tuo consilio, quia mihi rectum videtur. P. Nolle sciens malum tibi consilium dare, atqui utinam quod suadeo, succedat tibi prospere. C. Spero ita fore Deo volente.

COLL. XLIX.

Martialis

Blancus.

Quantum habes pecunie? B. Assem cum semisse, tu vero? M. Non tantum. B. Quantum igitur? M. Vnicum assem. B. Vis mihi dare mutuo? M. Est mihi opus. B. In quem usum? M. Ad emendam chartam. B. Hodie reddam tibi. M. Addendum fuit. Deo iuvante. B. sic docet Præceptor ex verbo Dei sed non possum assuescere. M. fac assuasas. B. Quomodo id fiet? M. Si sape, cogites nos a Deo sic pendere, ut nihil possimus sine eius auxilio. B. Bonum mihi das consilium. M. Quale mihi dari velim. B. Sed (ut ad propositum redeamus) dabis mutuo illum assem. M. Miror te mutuo petere, qui plus habeas quam ego. B. Est quidam scholasticus hac transiens, qui librum venalem ostentat. M. Quid cum B. Cupiebam emere quia vilius vendit quam noster Bib. iopola. M. Accipe: sed quæso, unde tam cito reddes? B. A cœna ibo domum, ut a matre petam. M. Quid si dare nolet? B. Nihil quaerabitur, quum librum ostendero.

COLL.

COLL. I.

Quot annos habes? **E.** Tredecim, ut a matre accepi, ru-
vero? **M.** Equidem non tot habeo. **E.** Quot igitur?
M. Decem unus. **E.** Sunt ergo duodecim. **M.** In promptu
est ratio. **E.** Sed frater tuus quorum agit annum? **M.** Quin-
tu. **E.** Quid ais? jam Latine loquitur? **M.** Quid miraris? sem-
per habemus domi pædagogum, & doctum, & diligentem
semper nos Latine loqui docet, nihil Anglicum effert, nisi
aliquid declarandi causa, quin etiam patrem non audemus
nisi Latine alloqui. **E.** Nunquam igitur Anglice loquimini?
M. Solum cum matre, idque certa quadam hora, quum illa
nos ad se vocari jubet. **E.** quid agitis cum familia? **M.** Cum
familia rarus est nobis sermo, & quidem tantum in transitu
& tamen famuli ipsi nos Latine alloquuntur. **E.** Quid ancil-
la. **M.** si quando usus postulat, ut eas alloquamur, utimur
sermone vernaculo ut solemus cum ipsa matre. **E.** O vos
foelices qui tam diligenter docemini. **M.** Est Deo gratia cu-
jus dono patrem habemus, qui curet nos tam accurate eru-
diendos. **E.** Certè ejus rei laus & honor unico coelesti Patri
debetur. **M.** Sed quid agimus? jam audio recitari catalogos.
E. Ergo festinemus.

COLL. II.

Sylvius.

Lodovicus.

Quid tristis es Lodovice? **L.** Egroto, **S.** Quid morbi est?
L. nescio. **S.** Sed tamen estne gravis morbus? **L.** Non ad-
modum gratia Deo. **S.** Quidnam tibi dolet? **L.** Caput. **S.**
Quid? totumne caput? **L.** Non certè, **S.** quæ pars igitur? **L.** ne-
scio nomen, **S.** Estne vertex? **L.** Non est. **S.** Quid ergo, utiū sin-
ciput an occiput? **L.** Hæc pars anterior. **S.** aut ergo sinciput?
L. Quid igitur faciam? **S.** Quiesce bene, mox sanus eris. sic
enim a matre accepi, nullum esse præsentius remedium ca-
pitis doloribus, quam quietē. **L.** Atqui varii sunt morbi capi-
tis, **S.** Et varia fortasse remedia, sed quid est facilius, quam id
tentare quod dixi tibi. **L.** Experiri quidē nihil (ut spero) no-
cebit, sed ubi quiescam? **S.** Domi vestrę in lecto, **S.** mater non
finet. **L.** Immo si dixeris egrotare. **S.** Atqui me putabit simu-
lare. **L.** Fieri potest, sed quid dubitas periculum facere? **S.** Bo-

LIBER SECVNDVS.

num consilium. S. Vt cere si vis. L. Faciam profecto. S. Enimvero si sapias. L. Sed unum restat. S. quid est? L. Impetranda est à præceptore venia. S. Adi, & pete. L. Quid si nolit dare? S. Immo facillimè. S. Qui scis istud? S. Quia satis est credulus nobis, nisi qui aliquoties illum fefellerunt. L. Nunquam sciens illum fesselli. S. Itō igitur si tenter. L. Nunc eo. S. Sed heus, prius meditare quid sis dicturus, ne fortè loquendo hæreas. L. Benè mones, non accedam imparatus.

COLL. LII.

Paulus. Timotheus. Solomon Index.

Optatus mihi ades Timothee, querebam qui mecum certare veller, sed omnes ad lusus certamen currunt, tu vero quid ais? T. Quid ego malim quam tecum de nostris studiis pacificè contendere. P. sed quod petis certandi argumentum? An de repetendis Ciceronis Epistolis? T. Malo de Catone. P. Quamobrem? T. Quia restant mihi ediscendæ aliquot prælectiones de Cicerone. Scis enim me egrotasse ferè duas hebdomades. P. Memini. Vis igitur dicamus secundum librum moralium Distichorum? T. Est longus nimis in hanc horā. P. Quid ita? T. quia non vis aliquandiu ludendum est ut corpus exerceamus ad valetudinem conservandam. P. Dicamus ergo librum tertium qui est brevissimus. T. Sed iudicem volo. P. Præsto est Solomon, qui me ob eam rem sequitur. T. Vis igitur Solomon audire nos? S. Quid dicturi estis? P. Tertium librum Distichorum moralium. S. Nonne alternis dicetis? L. Scilicet suum uterque distichum. S. At pueri ne erreris, nolo vos audire tanquam iudex. P. Cur non? S. Ne fortè mea lententia alteruter amicorum offendatur. T. In quo igitur nobis eris adiutor? S. notabo in chartula diligenter utriusque lapsus, deinde referetis ad præceptorem. T. Quid tum fiet? S. Ille utri videbitur victoriam & præmium adjudicabit. P. eris igitur nobis tantum testis. S. Sic intelligo. T. Optima sanè videtur mihi ratio. P. Mihi quoque valdè probatur. S. sed unum restat. T. quid est? S. Vultisne, præter lapsus manifestos, hæsitaciones etiam notare? T. Sic volunt præceptoris leges super hac re. S. Date mihi librum in manum, ut certius observare possim. T. Tene mecum

LIBER SECVNDVS.

meum. Incipiamne? P. Equum est, quia tu à me provocatus es. T. Audi quæso Solomon, sed diligenter. S. Tu verò cave dicas negligenter.

T. Hoc quicumque cupi carmen cognoscere Lector,
Hac præcepta feres quæ sunt gratissima vita.

P. Instrue præceptis animum, nec discere cesses:
Nam sine doctrina vita est quasi mortis imago.

T. Commoda multa feres: sin autem spreveris illud,
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.

P. Quum rectè viues, ne cures verba malorum:
Arbitrj nostri, &c.

Sic pergunt ad finem usque libri tertii.

COLL. LIII.

Porralis.

Macardus.

Gratulor tibi reditum Macarde: quando redisti rure. M.
Heri post meridiem. P. Quid mater? M. Quemadmodum
illa me tecum duxerat, ita reduxit P. Nonne venit in equo?
M. Et quidem solutario. P. Tu verò, M. Quid rogas? eram il-
li à pedibus. P. Non tibi fuit molestus labor iuneris? M. Nul-
la mihi fuit via difficilis: adeo erat iucunda in urbem redi-
tio. Quid quaris? Noluisset meques venire, P. Quantum di-
stat hinc villa vestra? M. Quatuor miliaribus, nilque non ad-
modum longis. P. Sed jam satis de reditu, nunc aliud aga-
mus. Fuistne memor promissi tui? num redisti vacuus?
M. Attuli uvarum quantum potui. P. Quantum igitur? M.
Quasillum. P. Huius quasillum tibi igitur uni? M. In mo nobis
duobus. P. Quid duobus tantillum? M. Non poteram ferre
amplius, pro viribus corpusculi mei. Quod si robustus essem
asini onus asportassem, mater enim facile permittebat. T.
Quam vellem adiuvisse. M. Ego & mater te plurimum de-
sideravimus sed isto animo bono, ea reliqui famulum rus-
si, qui amplissima corbe onustus veniet, tum illa ubi dabit
affatim. P. Aha, nunc optata loqueris. mi Macarde. M. Fa-
mos domum ad nos, videbis quasillum nostrum adhuc (ut
spero) integrum. P. O lepidum caput. Nam & cupiebam
ire salutatuni matrem tuam mihi charissimam. M. Profecto
illi gratissimum feceris, tamus igitur.

COL.

COLL: LIV.

Antonius.

Bernardus.

Quid hic solus cogitas? *B.* Meam deploro miseriam.
A. Quanam te afficit miseria? *B.* Heu (me miserum)
 ecce mutavimus cl. nem: Nec est mihi pecunia unde libros
 emam. *Ans.* An non tibi dat parer? *Ber.* Dat quidem inter-
 dum sed parce nimis. *Ans.* Est igitur avarus: *Ber.* Non sequi-
 tur. *A.* Quid igitur impedit, quo minus tibi pecuniam sup-
 pediter? *B.* paupertas. Præterea quum peto, miratur tot no-
 bis opus esse libris. *Ans.* Nihil mirum, præsertim quum sit
 pauper, sed interim esto animo bono, nec te afflictes quælo
 • *A.* Dabo operā ut te juvet pater meus. Libenter enim largi-
 tur pauperibus, præsertim his quos novit bonarum literarū
 studiosos esse. *B.* O me felicem si tua opera me Deus adjuve-
 rit, & juvabit spero, sed tu interim precare illum diligenter,
 ut mei patris animum erga te affectum reddat. *B.* Recte mo-
 nes: nam (ut sæpe audiui è lacris concionibus) solus est
 Deus, qui hominum corda gubernat ac dirigit. *A.* Ita res
 habet. *B.* Vale, mi Antoni, qui mihi animum reddidisti. *A.*
 Tu quoque Bernarde, vale: sed dic mihi quæso. Quantum
 nummorum tibi opus est? *B.* Si ducis haberem decusses a-
 bunde mihi esset in præsentia *A.* Tace, cras, ut spero divi-
 num auxilium lenties.

COLL. LV.

Philippinus. Vulcherius.

Quo nunc is? *V.* In hypocauftum *P.* Quid eo? *V.* Hocci-
 ne rogandum est? Non frigus lentis? *P.* Quotus-
 quisque nunc non sentiat, cum sit adeo acerbum? Sed
 ego malim me in culina calefacere. *V.* Atqui præceptor ve-
 nuit. *P.* Non ignoro sed rogo veniam. *V.* Cur non vis in
 hypocaufto caleferis? *P.* vapores cibari tentant mihi caput,
 quod alioqui infirmum satis habeo, unde sit, ut facile ex ca-
 pite laborem. *V.* Ego quoque sic aliquando fui, sed pau-
 latim assuefeci me ad ferenda hypocaufti incommoda. *P.*
 Et ego, ut spero, assuefaciam, verum præstat id fieri horis
 pomeridianis, ubi tantus ille æstus deserbuern. *V.* Sed
 nunc tempus non est hic philosophandi diutius, jam
 mihi dentes frigore crepitant.

COL-

COLL. LVI.

Stralampus.

Theoba'dus.

Quæ sunt arbores in horto vestro? *F.* Hortum habemus suburbanum, in quo sunt olera, quibus vescimur quou-
die: præterea sunt in fundo nostro bini horti, variis arbori-
bus confiti. *S.* In horto quæ sunt olera? *T.* De hoc mater
melius respondere posset. Nam illic sæpe versatur, aut le-
rendi causa, aut sarriendi, aut aliquid colligendi. *S.* sed ra-
men dic mihi aliquot olerum nomina. *T.* Parum prodesset
nomina tibi recensere, nisi res ipsas videres. Quin eamus in
rem præsentem. *S.* Potes ire quando libet. *T.* possum qui-
dem matre permittente. *S.* Fac amabo permittat, sed ea le-
ge ut me tibi comitem assumas. *T.* Id facillime fiet, tantum
hic me expecta, mox rediero. *S.* Quid si ea domi non sit. *T.*
Tamen huc tibi renunciabo. *S.* Bene vertat Deus.

COLL.

LVII.

Propositus.

Caulonius.

Hodie pecuniam à patre accepi, si tibi foris est opus. *C.*
Nihil nunc opus est mihi, sed tamen gratiam habeo ma-
ximam, quod tua liberalitate ultrò mihi offers beneficium:
Quotus enim quisq; id faciat? *P.* Credo esse paucissimos, tu
me tamen non semel beneficiis provocalli. *C.* Adeo parva il-
la fuerunt, ut non sint commemoratione digna. *P.* Non est
parvum beneficium, quod ab optima voluntate profectum
sit. *C.* Virnam Dei erga nos benefacta tam expendere-
mus, quam solemus hominum. *P.* Faxit ille, ut in ea cogitatione
nos exerceamus, & sapius & diligentius. *C.* Istud profectio
necesse est, si volumus ejus benignitatem sapius experiri.

COLL.

LVIII.

Fatorus.

Barbarus.

Quid agis? *R.* Scribe. *F.* Quid scribis? *R.* Describo dictata
præceptoris. *F.* Quænam? *B.* Hæsterna. *F.* Quid non ade-
ras? *B.* Immo aderam, sed non poteram magistrum dictantē
assequi. *F.* Quæ res te impediēbat? *B.* Quod satis commode
non sederem. *F.* Veneras ergo serius. *B.* Illud est. *F.* Cedo cō-
mentariū tuum, egomet tibi scribam. *B.* quid faciam lucri?
F. Ego citius quam tu descripsero, post ludem, una ut cōces-
sit præceptor. Da (inquam) libellū tuū. *B.* Libenter id quidē
facere, sed non audeo. *F.* Quid times? *B.* Edictū præceptoris.
F. Quod

LIBER SECVNDVS.

¶ Quod mihi edictū narras? B. Nescis eum vetuisse ne quis sine permissu ejus alteri scribat, F. Id ego probe memini: sed unde hoc sciet B. Rogas? cum emēdandi causa scripturæ rationē exiger tum captus ero: novit enim manum meā: Præterea neq. fallendū est neq. mentiēdum. F. verbo dei utrūq. vetamur. B. quid ergo respōderē præceptori, quum ille negarit me ista scripsisse. F. Non eo res evadet spero. B. Nolo tua spe tantum subire periculū. F. Vah nimium timidus es, nunquam rem facies. B. At tu forsitan audacior. F. Tu igitur scribe quantum voles, ego me ad ludendum confero. B. Abi quæso, jam unam paginā descripsissem nisi me interpellasses. F. At interim aliquid proficimus, dum Latine fabulamur.

COLL. LIX.

Barthinus. Probus.

Venitne pater ad mercatum hodiernum? P. Hodie mane convenit me, quum adhuc è lecto surgerem. B. Nihil ab eo petisti? P. Immo pecuniam. B. Et numeravit? P. In præsentia. B. Quantum obolecro? P. Viginti asses. B. Pape, asses viginti, qui sit ut audeat tibi tantum pecunię committere? F. quia novit me dispensatorē frugi. Si quidē temper illi reddo rationem usque ad teruncium. B. Sed ægre fortasse impetrasti. P. Imo facillime, atque adco cum gratia. B. O mitē parens ē. B. Certe mitissimum. B. Sed (ut ad rem) quid facies ista pecunia? P. Emam libros, & alia mihi necessaria. B. Potesne mihi aliquid mutuo dare? P. Possum, si modo eges. B. Nisi egerem non peterem. P. quantum vis a me accipere? B. Quinque asses. P. Accipe. B. O. vere amicum animum. P. Amicus verus non est, nisi qui amicū juvet in tempore, modo habeat unde juvet. B. *Amicus certus* (ut est in proverbio) *in re incerta cernitur.* P. Quando reddes mutuum? B. Vbi primū pater in hanc urbem venerit. P. Quando venturum speras? B. In mercatu proximo, nempe ad octavum diem Octobris.

COLL. LX.

Pædagogus. Puer.

Hodie mane quota hora expergefactus es? P. Ante lucē, quota hora nescio. P. Quis te expergefecit? P. Venit excitator hebdomadarius cū laterna sua, pulsavit acriter ostium

LIBER SECVNDVS.

cubiculi: quidam aperuit: excitator accendit nostram lucernam, clarā voce clamavit, ex perrecti sunt omnes? *pu.* Narra mihi ordine quid egeris, ex illo tempore, usq, ad finitū jentaculum. Vos pueri auribus atq, animis diligenter attēdite: ut discatis hunc vestrū condiscipulū imitari *pu.* Expetrectus surrexi ē lecto, indui tunicam cum thorace. sedi in scabello, accepi femoralia & tibialia, utraq, indui, calceos calceavi, femoralia ligulis astringi thoraci, tibialia periscelide ligavi super crura, cingulo me precinxī, caput diligēter perxui, aptavi capiti pileolū, togā indui, deinde egressus cubiculū, descēdi, infra urinā in area reddidi ad parietē, accepi aquā frigidā ē situla, manus & faciē lavi, os & dentes collui, deterxi mantili manus & faciē. Intereā signū ad precationē datur minore tintinnabulo, in aulā privatā cōvenitur, precamur unā, accipimus ordinē jentaculū a famulo culinario: jentamus in triclinio, sedentes quieti, & sine murmure sine strepitu, quos audiui ineptē garrientes, aut verba loquentes otiosa, aut etiā lasciviētes vidi, amicē monui, qui non paruerunt admonitioni, detuli ad observatorē, ut eos notaret, *P.* Nemone vobis præerat dum jētaretis? *pu.* Imo, hypodidasclus. *P.* quid agebat intereā? *pu.* Ille per mediā aulā ambulabat, tenens librū in manibus, & identidē monens observatorē, ut notaret inepte garrientes. *P.* Nullumne igitur verbum tunc licet emittere? *pu.* Imo licet, verū si demū notari solent, qui diu & multis verbis ineptē, & sine ullo fructu confabulātur. Cæterū licet omnib⁹ jucūdos inter se tractare sermones de bonis & honestis rebus, dum tamē id modestē fiat citra clamorē & contentionē. *P.* Hactenus satisfacisti mihi, cætera narra bis ā prædio, nisi aliquod negotiū intervenierit. Eamus nunc in aulā ad prandium, ne magistro in mora simus. *pu.* Audiui modò signum dari, *P.* Opportunē datum.

COLL. LXI.

Pædagogus.

Puer.

VB. finivisti narrationem ante prandium? *pu.* quum vellet finē imponere de jentaculo, tu me interpellasti præceptor. *P.* Perge igitur narrare ordine reliqua. *p.* Cum jentandi finē fecimus, datur publicū signum posterius. Sumit quisq, lib: os: mus in aulam communē, recitantur de more catalo-

LIBER SECVNDVS.

gi singularum classium: qui ad sunt ad nomen respondent, ego quoque, respondeo, absentes notantur in catalogis ab ipsis nominatoribus. Finiâ catalogorum recitatione, ludimagister pulpituâ scēdit, ut precetur, jubet nos attētos esse, tumq, publicē precatur: ubi precatus est, recipite vos, inquit, in su, si quisq, auditoriū. Conveniunt omnes ego itē venio cum meis cōdiscipulis, sedeo in loco meo, præceptor ingreditur, inquit de absētibus, deinde sedet in cathedra sua, & jubet pronuciare auctoris scriptū, pronuciam^{us} terni clarā voce ut solemus quotidie. tum jubet ut reddamus interpretationē: aliquot ex rudioribus legunt singuli, nos alii reddimus terni, idq, memoriter, præter eum qui verba ipsa auctoris præit nobis ordine. Tandē præceptor exigit anglicā verborū significationem, doctiores quibus nominatim præcepit respondent, ego quoque jussus ab eo, respondeo: laudat illos qui benē responderunt, de quorum numero, ego (quod sine jactantia dictum sit) unus eram, postea jubet singulas orationis partes ordine tractari ad rationem Grammaticā. Postremò palam inscribit quid sit à prandio reddendum: audita hora octava precationem imperat: qua finita, monet ut officium sedulò faciamus, tandem nos missos facit. Eo spectante eximus ordine, & sine strepitu, lætiq, discedimus. Satisne tibi feci, præceptor? P. Imò cumulatissime, *pu.* Placetne tibi, ut sub cœnæ tempus idem faciam de reliquis hujus diei actionibus? P. nihil opus erit. Nam de iis quæ horis pomeridianis aguntur, aliàs te audivi satis *pu.* Nunquid vis præterea? P. Estne tempus eundi in aulam communem ad Psalmorum cantationem? *pu.* Tempus est. P. ite igitur.

COLL. LXII.

Pædagogus,

Puer.

A Des Carole? *pu.* Adsum præceptor *pa.* Quid agunt duo condiscipuli tui? *pu.* Adhuc docentur à subdoctore. *pa.* Tu verò jamne pronuciasti contextum prælectionis in crastinum manēs? *pu.* Pronuciavi. *pa.* Satisne rectē? *pu.* Satis gratia Deo *pa.* Quis te audivit? *pu.* Ludimagister. *pa.* Bene habet, sed est quod monere te veim. *pu.* Ego istud audire pertupio. *pa.* Sæpenumero cogitandum tibi est quantum debeat

LIBER SECVNDVS.

debeas bonorū omniū largitori Deo, qui & ingeniū & me-
 moriam tam foelicē tibi dederit. *pa.* quid illi non debeā qui
 mihi dedit omnia. *pu.* Dic aliquot ejus beneficia præcipua
 quemadmodum docui te aliquādo. *pu.* Dedit mihi cœlestis
 ille pater, corpus, animā, vitam, mentē bonā, parentes bonos
 locupletes, nobiles, bene erga me affectos, & qui non modo
 suppeditant mihi copiose omnia ad hanc vitam necessaria:
 sed, etiam (quod est longe maximū) me bonis literis bonisq,
 moribus tam diligenter instituendum curant, ut nihil sit
 præterea requirendum. *pa.* Vere omnia ista dixisti, sed unum
 prætermisisti quod est singulare Dei beneficiū. Scin' tu quid
 sit? *pu.* Sine me paulisper cogitare. *pa.* Otiose cogita. *pu.* Nunc
 ego reminiscor: sed pro magnitudine rei, nescio quibus ver-
 bis id possim exprimere. *pa.* Dic tamen quo poteris modo.
pu. Cogito etiam atq, etiam. *pa.* Dic tandē. *pu.* Innumerabilia
 sunt dei optimi maximi erga me beneficia in corpore in ani-
 mo, in externis rebus, sed nullū majus nec dici, nec cogitari
 potest, quam quod Filium suum unicum gratis mihi dederit
 qui me miserrimū peccatorē & sub Satanæ tyrannide cap-
 tivum ac morti æternæ destinātū redemit, idque morte sua
 omnium crudelissima, & maxime ignominiosa. *pu.* Satis apte
 dixisti, & totidē fere verbis, quot alias te docuerā. Sed nun-
 quid Deus tibi uni hoc tantum beneficium præstitit? *pu.* Mi-
 nime vero. *pa.* Quibus præterea? *pu.* Omnibus quotquot Euā-
 gelio fideliter ac vere crediderint. *pa.* Age profer locum ex
 Ioannis Evangelio in eam sententiam. *pu.* Sic Deus dilexit
 mundū ut Filium suum unigenitū, daret ut omnis qui credit
 in eum non pereat, sed habeat vitam æternā. non enim misit
 Deus Filium in mundum, ut condemnet mundū, sed ut ser-
 vetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condēnatur;
 qui vero non credidit jam condemnatus est, quia non credi-
 dit in nomen vnigeniti filii Dei. Hæc est autē. *pu.* Hactenus satis.
 sed cūjus sunt verba ista? *pu.* Ipsius Christi de seipso loquētis.
pa. Quem alloquitur? *pu.* Nicodemū qui ad eum noctu vene-
 rat. *pa.* Faxit ipse Christus Iesus Servator noster, ut magis
 ac magis in ipsius cognitione proficias. *pa.* Faciet spero. *pu.*
 Perge igitur ut coepisti alacriter quod bene verrat Deus in
 gloriam sui neminis. *pu.* Ita precor. *pa.* Eamus cœnatum.

COLL. LXII.

Observator. Puer.

TV nunquam studes, quando eris doctus? O. Id fiet progressu temporis, deo juvante. O. Rectè dicis: sed interim laborandum tibi est. P. Atqui ego non sum arator. O. Etiam rides? Quasi laborare idem sit quod arare. P. Scio non idem esse. O. Cur ergo sic respondisti? nonne istud ridere est? P. Et ridere non est malum, quum sit naturale omnibus hominibus. O. Pergin' tu nugas dicere. P. Quod dixi verum est, & verum dicere non est nugari. Cur me immeritò reprehēdis? O. Iure te arguo. P. Quo jure? O. Quia non ignoras ridere, pro irridere usitatū esse, & tamen sic accepisti, quasi de risu sim loquutus. P. Si defendo causam meam, quid mali facies? O. Pergis igitur esse pertinax? profecto serio notaberis. P. Ne quæso mihi irascaris, mi Martine. O. Non irascor: sed officiū meum facio. P. Sed audi quæso O. Quid audiam? tuas nugas? P. Audi inquam, nihil mentiar. O. Dic breviter, est mihi alibi negotium. P. In primis cū tu me admonuisti, non eram otiosus. O. Quid ergo? si nihil faciebas, nonne otiosus eras? P. Non erā, pace tua dixerim. O. Qui potest istud fieri? P. Dicam tibi, etsi tute meliùs hoc intelligis quam ego. Nihil faciebam ut apparebat, sed tamen cogitabam aliquid boni. O. Declara istud mihi. P. Quum tu facis versus sæpè meditaris diu quasi sis otiosus, quamvis nunquam sis minus otiosus. O. Pro ista ætate nimis acutus es, etiamsi tibi (ut ais) otiosus nō eras, tamen qui te viderent, possent aliter judicare. P. At solus eram. O. Verum, sed poterant aliqui intervenire. Deniq, non fateris culpam. P. Si qua fuit culpa, in eo fuit quod primo aspectu videbar tibi esse in otio, quum re vera non essem. O. In eo nihil requiro. sed de irrisione quid respondes? P. Certè nihil dixi irridendi animo. O. Quo igitur? P. Vocabar crede mihi. O. Quorsum? P. Ut paucis verbis fabulando aliquid ex te addiscerem. O. Non is sum à quo multa doceri queas. P. Imo tecum multum boni sæpè didici. O. Quid tandem vis cōcludere? P. Ut mihi ignoscas quando, ut vides, malo animo nihil peccavi quod equidem sciem. O. Age, ignosco, quia videris mihi candidus & apertus, neque adhuc vidi te mendacem esse. P. Ago tibi gratias Martine suavissime.

COLL. LXIV.

N. O.

ERgone abis in patriam? O. Cogor abire, nempe accersitus à patre. N. Nunquamne es reversurus? O. Non spero. N. Quando profecturus es? O. Crastino die, ut opinor. N. Siccine igitur me relinquis, O. Ita necesse est. N. O me miserum; ubi & quando amicum talem reperiam, talem studiorum meorum socium? O. Ne doleas, esto animo bono, meliorem dabit tibi Deus. N. Ille quidē potest, scio; at ego vix sperare possum. O. Noli obsecro te affligere tantopere. nec enim hac separatione corporum interitura est amicitia nostra, quin potius accrescet magis, & absentes corpore, præsentes animis erimus. Quid epistolæ, quas ultro citroque dabimus, quantam vim speras habituras esse? Quid, quod mutuo illo desiderio amor ipse noster fuit jucundior. N. Verisimilia sunt quæ dicis omnia; sed interim non lenitur dolor meus. O. Ah reprime lachrymas. N. non queo præ dolore. O. Siccine agis? An putas me minore dolore tangi? sed quid agas? divinæ voluntati parendum est. Nunc ipse te collige, obsecro: ac potius ad hilariter coenandum te para. Pluribus à coena colloquemur, N. O quam triste divortium.

COLL. LXV.

Mellor.

Valenscis.

Non meministi præceptorem tam sæpe monere nos de fugiendis pravis sodalibus? V. Ego verò probè meminim, Tamen alicubi satis negligenter uteris ejus monitis. V. In quo videor tibi ea negligere? M. Dicam tibi, si modò attentè audias. V. Dic obsecro; audiam amantissimè. M. Nunquam vis cavere tibi ab illo impostore? V. Cur caveam? M. Ne illius contagione depraveris. Nosti enim esse pessimum. V. Atqui non spontè sequor; ad me accurrit undique, M. Nimirum quia novit te habere quod des, & dare libenter ac sæpè. V. Quid igitur mihi faciendum suades? M. Dic semel & teriò, & quasi animo irato, quid vis amice, cur me ubique sequeris? omnes clamitant te esse pessimum; & ideo sodales tui esse nolunt, proinde omitte me posthac, quæso: ne tua causa virgis palam cædar. V. Quid si velit aliquid contra respondere? M. Abrumpe illi sermonem, teque recipe celeriter. V. Ago tibi gratias, quod me tam fideliter monueris.

COLL. LXVI.

G. N.

Visne permanere in ista ignorantia? H. Avertat Deus. G. Quid igitur facies? H. Da mihi super hac re consiliū, quā so. G. Imprimis deū sēpissime. & ex animo precare, deinde sēper attētus esto: hoc est, diligēter audito quicquid docetur sive praeceptor loquatur, sive aliquid reddāt cōdiscipuli tui, postremō charitatē diligēter cole. H. quibus modis? G. Neminem neq. lēdito, neq. offendito: nemini invideto, neminē odio habeto: sed contrā, omnes dilige tanquam fratres, ac benē omnibus, quoad poteris, facito. H. Quid illa mihi conferent ad studiorum profectum? G. plurimum. H. quomodo? G. Sic enim Deus tibi illuminabit ingenium, memoriam, ac ceteras animi dotes angelicē, deniq. studia tua ita promovebit, ut majores in ea re progressus indies facias. H. consiliū mihi sanē das optimum: utinam in Dei ipsius gloriā uti perpetuo valeam, tibiq. aliquando referre gratiam. G. Non opus ut mihi aliquid gratiā eo more referas, nisi ut deū sēpenumero laudes, studiaq. honesta semper prosequaris atq. ita ad divinarum literarum cognitionem tandem pervenias

COLL. LXVII.

Castellanus. Mossardus.

Quid egisti per hos quindecim dies? M. Ministravi matri quā graviter agrorabat. C. Ain' tu? M. Sic est profecto. C. Quo laborabat morbo? M. Febre tertiana. C. An convaluit? M. Paulatim convalescit gratia deo. C. Quis eam sanavit? M. medicorum summus. C. Quis ille? M. Ipse Deus. C. De hoc nihil dubito: sed cuius opera? M. Domini Sarasini. C. Is habetur maximi nominis in medicinā professione. M. Id quodidiē probant egregiā curationes ejus. C. Quibus remediis utebatur in curāda matre tua? M. medicamētis. C. Satis illud intelligo, etiā te tacente. sed dic planē quā fuerunt ista medicamenta? C. Sine me aliquantisper recordari. C. Sino: dic tandem quā reminisceris. M. Duo tantum mihi nomina occurrunt, clysteres & potiones. C. Quid ista conferunt? M. Eho inepte, ita rogas, quasi ego medicinā operā dederim. Itaq. si cupis ampliū scire, quere tute ipse ab iis potius qui ista profitentur, hoc est à medicis & pharmacopolis. C. Ne mihi succenseas oro, M. Cur tu es adeo curiosus? C. Ut addicam sem-

LIBER SECVNDVS.

per aliquid. *M.* At vide interim ne voceris percōtator. *C.* Audi tamē itē pauca. *M.* Loquere. *C.* Quādiu agrotavit mater, *M.* Fere duas hebdomades. *C.* Interca ubi erat pater? *M.* Profectus erat Lugdunum ad mercatum. *C.* Sed tu quota hora redisti in gymnasium? *M.* Hodie mane. *C.* Dedistine excusationē praeceptoris? *M.* Dedi. *C.* quid tibi respondit? *M.* Factū bene inquit. Tu vero ubi eras? *C.* Hesterno die rus iueram cum patruo. *M.* Age, videamus quid simus reddituri hora secunda; nam ego quodammodo nunc novus sum discipulus.

COLL. LXVIII.

Grangerius.

Torquetus.

Vis venire mictum? *T.* Satis otiose minxi. *G.* Eamus una quāso, ut parum fabulemur, & tace inepte, nisi vis accusari, non est fabulandi tempus; nonne debuisti me jere quum jecaretur? *G.* Debui sed oblitus sum. *T.* Itō igitur solus cum bona venia praeceptoris? *Nec sis posthac tam obliviosus.* *G.* Parebo tibi, & meminero.

COL. LXIX.

Malagnodus.

Gassinus.

Quid cogitas Gassine? caue tibi obsecro. *G.* Quid mihi cavebo? *M.* ne in morbum incidās. *G.* Qua ex causa? *M.* Ex nimia lusus intēperātia. *G.* Vnde apparet periculū? *M.* Quia totus aestuas totus sudore mades. *G.* Recte & in tempore admones, profecto non sentiebā. *M.* Desiste si me audis. *G.* Audio vero libenter ac tibi morem gero. Quis enim respuat tam fidele consilium. *M.* Deterge faciem sudariolo & indue te celeriter, ne subitū frigus cōtrahas. *G.* Habeo tibi gratiā. Nam fere morbis sum obnoxius. *M.* Quid est causa? *G.* Infirmitas meae valetudinis. Vides enim quam imbecillo sim corpore. *M.* Tanto magis debes tibi cavere. *G.* Istud probe novi & parens uterq; me monet sapissime. Sed quid agas? natura proni sumus in nostram perniciem. *M.* O mi Gassine non est voluptati serviendum; sed temperantia valetudini consulendum. *G.* Est in promptu carmen Catonis in eam sententiam. *M.* Teneo, sed de his alias, iam satis indutus es. Non est quid hic morēre diutius. *G.* Vale malagnode monitor amicissime. *M.* Vin' tu ut domum te deducam? *G.* Nihil opus est deductione. Ego belle me habeo. Dei beneficio. *M.* mi Gassine cura ut valeas.

COLL.

COLL. LXX.

Rubinerarius.

Bobustardus.

Valde miror cur hodiè manè non adfueris? *B.* Quid miraris tantopere? nihil hic est novi, multi absunt quotidie, immo ferè horis singulis. *R.* Atqui victoria tibi erat in manibus. *B.* Quid ego curo? ejusmodi victoria (ut benè dicebat quidam) nihil aliud est quam brevis gloria. *R.* Sed interim modesti adolescentes hinc ad studia magis incenduntur, nec tamen inani gloria tumescunt, sed ad honorem Dei referunt quicquid inde laudis accesserit. *B.* Istud certè rarò contingit. Plures enim sunt qui victoriis abutuntur ad privatam gloriam, quam qui divini honoris rationem habent. *Rob.* Verisimile dicis. *Bob.* Immò verissimum. *Rob.* Sed velim mihi dicas cur absueris. *Bob.* scripsi ad patrem literas. *R.* Cujus nomine? *B.* Matris. *R.* Dictavitne tibi ipsa? *B.* Quid scripsissem nisi dictasset? *R.* Quid continebant literæ? *B.* Longum esset tibi narrare. *R.* Saltem dic earum argumentum. *B.* Varium erat & multiplex; & quid tua, quæso, scire refert? *R.* Nihil. *B.* Cur ergo tam avidè quæris? *R.* Animi causa, ut ferè curiosi sumus novi aliquid audiendi. *B.* Nihil aliud quam garris, omitte me. *R.* Ausculta paucis. *B.* Age, ausculto, loquere quid velis. *R.* Scire cupio ubi sit pater tuus? *Bob.* Quasi vero nescias. *Rob.* Vnde scirem? *B.* Quum tibi sit notissimus, & quum simus vicini, non putassem te ignorare. *R.* Dic tandè quæso. *B.* Est Lugduni. *R.* Quàdo est profectus? *B.* Ab hinc dies quatuor. *R.* Quid illic agit? *B.* Negotiatur. *R.* Quàdo rediturus est? *B.* finito mercatu. *R.* ad quod tēpus finietur. *B.* Roga mercatores. Non est meum curare talia. *R.* Quid igitur curas? *B.* Vt Deum timeam, parentibus obediam, bonas artes cum pietate discam. *R.* Næ tu magnifice loqueris; sed dic mihi serio, potesne res tantas efficere? *B.* Egone istud mihi assumo, quin potius fateor ne incipere quidem penes me esse. *R.* Quid ergo de te fiet. *B.* Deus ipse Spiritu suo in me operabitur. *R.* Optime sentis; nihilex te præterea requirebam. *B.* Est Deo gratia, cui acceptum refero quicquid inest in me boni. *R.* Istud rectè, & laudo equidem; ne tibi videar nihil aliud quam garrere. *B.* Quum illud dicerem, jocabar sane. *R.* Ego sic accepi; sed eni
(ut

LIBER SECVNDVS.

(ut coepisti) perge discere & sapere. *B.* Qui mihi dedit fidem, idem (ut spero) perseverantiam dabit. *R.* Bene speras: & ego idem spero tecum. Itaque pergamus vivere inter nos conjunctissime, ut adhuc fecimus. *B.* Per me quidem non stabit, nisi ope divina prorsus ero destitutus. *R.* Averrat ipse Deus. Sed audin' tu horologium? *B.* Vt in ipso tempore sermonem finivimus.

COLL.

IXXI.

Rossatus.

Monachus.

VNde venis? *M.* Foris. *R.* Quid prodieras? *M.* Vt emirem chartam. *R.* Emistine? *M.* Emi. *R.* Quantum emisisti? *M.* Scapum. *R.* Quanti? *M.* Quinque quadrantibus. *R.* Cujus formæ? *M.* Minoris. *R.* Ostende. *M.* Vide num bona sit. *R.* Bona est profecto: in quem usum emisisti? *M.* Ineptè quæris, Quis est chartarum usus nisi ad scribendum? *R.* Imo alius. *M.* Quis, cedo? *R.* Ad merces involvendas. *M.* Intellegebam de charta scholastica, non de emporetica, non enim sum mercator. *R.* Vtuntur etiam charta ad ficcandam recentem scripturam. *M.* Satis scio, sed charta est bibula. *R.* Et tamen charta est. *M.* Esto. *R.* Ergo multiplex est chartæ usus etiam in schola. *M.* Cogor fateri. *R.* Etiam dicam tibi alium usum, & quidem in schola frequentissimum. *M.* Quem? *R.* Non ausim dicere sine præfatione honoris. *M.* Quid opus est inter nos honorem præfari? non enim verba scætent. *R.* Dicam igitur quando ita vis? *M.* Dic liberè. *R.* Ad tergendas nates in latrina. *M.* Illuc non feruntur chartæ puræ, sed jam scriptæ, exque inutiles. *R.* Quid tum? chartæ sunt tamen. *M.* At ego de charta pura & nova loquebar. *R.* Sed interim victus es. *M.* Sit ira sanè: non me poenitet disputationiunculæ hujus nostræ. *R.* Sed jam à lusu disceditur. *M.* Et nos ergo loco cedamus.

COLL. LXXII,

Hugo.

Blasius.

Habesne bonum atramentum? *B.* Cur istud rogas? *H.* Vt mihi des aliquantulum. *B.* Eho non habes? *H.* Immo, sed eo non possum scribere. *B.* Quid obstat? *H.* Quia nimis spissum est. *B.* Nescis diluere? *H.* Non est mihi aqua. *B.* Dilue vino. *H.* Multò minùs. *B.* Quid si aceto dilueris? *H.* In-

LIBER SECVNDVS.

de charta perflueret. R. Qui scis? H. Audivi de quodam magistro, qui me docebat scribere. B. Ego vero aliud audio magis mirum. H. Narra mihi sodes. P. Quid mihi dabis? H. Bonam aciculam. B. Audi igitur quod ego didici ex quodam pedagogo meo: atramentum, quod aceto liquefactum est, agrè eluitur. H. Fieri potest; sed interim da mihi parum in usum præsentem. B. Tene atramentarium tuum benè aperi-
tum, ego infundam tibi. H. Ecce, infunde. Vah. quam liquidum est. B. Fortasse quia non est gummi satis. H. Sed quam decolor. B. Vtere si vis, quale quale est, non enim habeo melius. H. Quid igitur faciam? B. Hem inepte, non potes pennâ tuâ benè miscere? H. Miscui satis, quid possum præterea? B. Infunde rursus in cornu meum. H. Admove propius, estne satis? B. Comprime pennâ linteolum. H. Ita compressi, ut ferè sit aridum, quid erit tandem? B. Atramentum bonum, aut certè mediocre. H. Bona est mediocritatis regula: ut ex præceptore didicimus. Sed nunquid ex duabus malis rebus confici potest aliquid boni. B. Vbi miscuero, & tibi rursus infudero, videbis experimentum. H. Ardeo istud videndi desiderio. B. Porrige nunc atramentarium tuum. H. Ecce, infunde: Ohe, jam satis est, quæ isthæc est profusio? Plus mihi dedisti, quam tibi retinueris. B. Commisce iterum etiam atque iterum. H. Nunquam posset coquus sua jura & condimenta melius confundere. R. Iam tandem facito periculum. H. Dicta mihi aliquam sententiam ut interim discam aliquid. B. Experientia (ut vulgo dicitur) est rerum magistra. Habes? H. Dicto citius. B. Videlicet jampridem tenebas. H. Quis istud ignoraret, quod est adeo vulgare? B. Nunc videamus. H. Res apparebit melius, ubi scriptura benè desiccata fuerit. B. Quid vis expectare? jam siccata est plus satis. H. Oh, vide quam nigra sit. B. Dixine verè? H. Aliquando periculum feceras scilicet. B. Constabit igitur experientiam esse rerum magistrâ. H. Quin etiam hinc experimur, ex rerum commixtione bonum fieri temperamentum. R. Iam incipis alcius philosophari: itaque discedo. H. O longum sermonem de nihilo. B. Nihil me præni-
get: alioqui inertî otio torpebamus.

FINIS LIBRI SECVNDI,

COLLOQUIORVM
SCHOLASTICORVM,
LIBER TERTIVS.

Cui insunt Magistri Colloquia cum discipulis.

ADMONITIO.

Hæc à pueris ita legenda erunt, ut ex duobus legentibus unus Discipulum, alter Præceptorem agat.

COLLOQVIVM PRIMVM.

Vnus ex Discipulis. Præceptor.

SAlve Præceptor. *Præc.* Saluus sis per Iesum Christum. *An surrexerunt omnes? Disc.* Omnes præter parvulos. *P.* Num quis egrotat? *D.* Nemo, gratia Deo. *P.* Quid agitur? *D.* Alii se induunt, alii jam student gnaviter. *P.* Adestne vobis hypodidasculus? *D.* iamdudum. *Præc.* Ite igitur precatum, vosque diligenter commendate Domino Deo, per Iesum Christum deprecatores nostrum, deinde pergite in studiis vestris, usque ad horam jentaculi. *Disc.* Ita solemus præceptor. *Præc.* Credo equidem, sed quia ferè somniculosi estis ac negligentes, idcirco ego vos admoneo sapius. *Disc.* Gratiâ habemus, præceptor humanissime. Nunquid vis Præceptor? *Præc.* Dic famulo, ut mihi togam adferat.

COLL.

II.

Præceptor.

Puer.

ADfuisse concioni sacra? *D.* adfui. *P.* Qui sunt testes? *D.* multi ex condiscipulis, qui me viderunt, testari possunt. *P.* Sed producendi erunt aliquot. *D.* Producam quum jubebis. *P.* Quis habuit concionem? *D.* D. N. *P.* Quota hora incæpit? *D.* Septima. *P.* Vnde sumpsit thema? *D.* Ex Epist. Pauli ad Romanos. *P.* Quoto capite? *D.* Octavo. *P.* adhuc benè respondisti, nunc videamus quid sequatur, & quid memoriæ mandasti? *D.* Nihil quod referri possit. *P.* Nihilne?

LIBER SECVNDVS.

cogita paulisper. & vide ne turberis, quin esto animo bono
D, Certe præceptor nihil possum reminisci. P, Ne verbum
quidem? N, nihil prorsus. P, Hem verbero. Quid igitur
profecisti? D, Nescio nisi quia fortasse interim a malo ab-
stinui. P, Istud quidem est aliquid, si modo fieri potuit ut a
malo omnino abstinueris. D, Abstinui quoad potui. P, Itæ
ita esse, non tamen satisfacisti Deo, quum scriptum sit, De-
clina a malo, & fac bonum. Sed dic mihi quæso, qua gratia
illuc iveras potissimum? D, Ut aliquid addiscerem. P, Cur
non fecisti? D, Non potui. P, Non potuisti nebulos? immo
noluisti, aut certe non curasti. D, Cogor fateri. P, Quæ res
te cogit? D, Conscientia mea, quæ me accusat apud Deum
P, Recte dicis, vrinam ex animo. P, Equidem ex animo di-
co. P, Fieri potest, sed age, quid fuit causæ quamobrem nihil
memoriæ mandaveris? D, Negligentia mea, non enim dili-
genter audiebam. P, Quid igitur faciebas? D, Idemidem
dormiebam. P, Ita soles, sed quid agebas reliquo tempore?
D, Cogitabam mille ineptias, ut solent pueri. P, An tu adeo
puer es ut non debeas attentus esse ad verbum Dei audien-
dum? D, Si attentus essem, possem aliquid præficere. P, Quid
igitur meruisti? D, Verbera. P, meruisti prof. Et, idque lar-
gissime. D, Ingenue confiteor. P, Verbo tenus, opinor. D,
Immo certe ex animo. P, Fortasse interim para te ad plagas
accipiendas. D, Ah præceptor, ignosce obsecro. peccavi fa-
teor, sed nulla ex malitia. P, Atqui tam supina ista negligen-
tia proxime ad militiam accedit. D, Non equidem inficior,
sed tuam imploro clementiam per Christum Iesum. P, Quid
igitur facies, si tibi ignovero. D, Faciam posthac officium
meum, ut spero. P, Addendum erat, Deo iuvante, sed id pa-
rum curas. D, Immo præceptor, adjuvante Deo præstabo
posthac officium. P, age, condono culpam tuis lachrimis
tibi que ea lege ignosco, ut promissi memineris. D, Grâcias
ago, præceptor humanissime. P, Eris apud me in maxima
gratia si promissa servaueris. D, Faxit Deus optimus maxi-
mus, ut possim. P, Faxit precor.

COL. III.

Martinus famulus.

Præceptor.

PRÆCEPTOR, nemo est quid doceat in sexta classe. P. quid hoc rei est? Vbi est magister Philippus? M. Morbo detinetur in lecto. P. Qui scis? M. Nunciavit quidam ex discipulis ejus domesticis. P. Dic hypodidascalo meo. M. Non est in musæolo suo. P. Qui scis? M. Nam ego ter aut quater pulsavi ostiolum. P. Dic primæ classis doctori, ut mittat e suis aliquem. M. Quid si nolit mittere?? P. Abi inepte, an putas eum esse tam impudentem, ut recuset? Abi, propera.

COLL.

IV.

Bordonus. Præceptor. Discipuli.

PRÆCEPTOR. P. Hem, quid est? B. Sunt quidam qui te conventum volunt. P. Vbi sunt? B. Te expectant in vico. P. Nunc adibo. B. Atqui urgent. P. Præcurre tu, & eos intro mitte in aream, ego te sequar; vos interim expectate cum silentio. Mox ego adero, ut vos ad cenam dimittam. D. O quam bonum verbum,

COL. V.

Canellus.

Præceptor.

PRÆCEPTOR, quid reddemus cras manè? P. Hodie manè palam dixi ante scholæ missionem. C. At ego non aderam, præceptor. P. Roga condiscipulos. Nam si vellent singuli me interrogare de rebus à me palam dictis, quæso, quando finis esset, itaque fac sis posthac prudentior. C. Curabo pro viribus. P. Sed tu ubi eras? C. Prodieram. P. quid prodieras? C. Ut curarem negotium aliquod de quo pater ad me scripserat. P. A quo petisti veniam? C. Ab hypodidascalo. P. Cur non à me potius? C. Quia eras occupatus. P. quid agebam? C. Alloquebaris in area quosdam viros honoratos qui te conventum venerant. P. Abi, nunc recordor.

COLL. VI.

Præceptor. Famulus. Observatores.

HEUS MARTINE. F. Hem præslo sum, here. P. Accerse mihi huc quinque publicos observatores, quos hesternodie in hunc mensē elegi; nostin? F. Optimè, nam ego meti adieram. P. Sunt opinor in tuo quisque auditorio, festina. F. Quamprimum rediero. O, Adsumus omnes, præceptor, quid tibi placet imperare? P. Satis erat jubere, nec enim sum imperator, nec magistratus. Ego vos huc accersendos jussi, ut vos officii vestri commonefaceret, vos igitur attentis auribus atque animis au-

LIBER TERTIVS.

dita. Non ignoratis quanto cum timore Domini hesternodie palā in aula nostra cōmuni vos elegerim, auspicati sum⁹ a sacris precib⁹, sequuta est admonitio nostra atq, exhortatio ad omnē coetū scholasticū, de timore Domini, deq, moribus qui deceāt studiosos in schola versantes quotidie. Deinde non sine optimorum adolescentium testimonio, vos elegi quinq, quos ad hoc munus idoneos existimaui. Postremō ventum est ad secundam cum gratiarum actione precationem. Ne igitur putetis ludum fuisse aut jocum, actionē illam in qua nomen Domini tam studiosē fuerit invocatū. Ac licet apud imperitos aut arrogantes, hoc munus & vile & abjectū videatur, vos tamen credite, cum honorificū, tum sanctū esse vestrum illud ministerium. Quod si aliter existimabitis, fieri non potest ut munere vestro rectē fugamini. Itaq, ego vos hortor quantū possum, & per Iesum Christum obtestor, ut cum Dei timore atq, reverentia diligentiam præsteris in iis omnibus quæ intelligitis ad officiū vestrum pertinere. A vobis igitur absit omnis favor, odiū, gratia, studium vindicandi, & similia, quæ transversos agunt homines, & sincerum corrumpunt iudicium. Ne timeatis improborum minas, qui pusilli animi adolescentes ab officio solent absterere. quam enim habent in vos potestatem? Potius eum timeate, qui vester est Dominus, qui vitæ ac necis potestatem habet. Illius (inquam) tanti principis timor vobis ob oculos semper obversetur, incurretis, scio, in aliquot improborum ac dissolutorum odium: sed plura sit vobis unius patris vestri celestis amor & charitas, quam omnes omnium hominum inimicitia. Estote semper mēmore verbi illius, quo Servator noster & summus præceptor suos discipulos ad constantia hortabatur, Si vos (inquit) odit mundus, scitote quod me quoq, prius odio habuerit, Vos igitur propter ipsum Christum, omnes floccifacite nebulonum minas, offensiones, inimicitias, dummodo gloria Dei possitis inservire fideliter. Hæc sunt de quibus nunc pro temporis brevitate vos admonendes esse existimaui, præter illa quæ vos in aula hesternodie audivistis. *Præob* maximas gratias agimus præceptor humanissime, & *christum* precamur ut sua dona

LIBER TERTIVS.

dona tibi sēper adaugeat. *alt.* Te vero vehemēter petimus; ut (si tibi molestum non est) perscriptam des nobis hortationem tuā; quo illam inter nos quandoq; relegētes memoria tenacius infigamus. P. Id ego faciam primo quoq; tēpore: quandoquidem rem sane honestissimam postulatis. *Primus ob.* Opramus etiam à te (si placet) cōmentariolum scriptum habere de prācipuis officii nostri capitibus, ut simus certiores quid potissimum sit nobis hac in re observandum. P. In ipso tempore de hoc admones & sic ego iampridem in animo habebā, sed me quotidie aliud ex alio impedivit. Dabo igitur ejusmodi commentariolum quod videlicet cōtineat quicquid ad observatorum publicorum officia pertinebit. Id autem describetis ex ipso archetypo meo, quod ideo servare volo, ut cāteris quoque tradere possim futuris obleruatoribus, Nunc redite in suum quisque auditorium. O. Recta imus prāceptor.

COLL. VII.

Clericus.

Prāceptor.

Licetne prāceptor, ut ego & patruelis eamus domum? P. Quid co? C. Ad nuptias consobrinae. P. Quādo est nuptura? C. Crāstino die. P. Cur tam cito vultis ire? C. ut mutemus vestimenta. P. Per me licet eatis, hac tamē lege, ut cras hunc redeatis cubitum. C. Quid si volet patruus, ut expectemus repotia. P. non detinebit vos, satis scio, dummodo dicatis ei qua lege dimiserim. C. Verum fatebimur. P. Abite & ab omni cavete intemperantia, faciteq; ut luceat lux vestra coram omnibus, unde glorificetur noster ille cōelestis pater. C. Ita quidem speramus fore ipso nos in omnibus adjuvante.

COLL. VIII.

Portanus.

Prāceptor.

Licetne exire, prāceptor? P. Quæ est tibi exeundi causa? P. Ut quæram in foro aliquem ex nostratibus. P. Quid istud opus est? P. mandare illi volo, ut meos admoneat de pane mihi aut adferendo, aut mittēdo. T. Vbi panis deficit omnia sunt illic vānalia. P. Istud vulgare est apud nos proverbium. P. Imo ubique pervulgatum, adeo panis mortalium vitæ est necessarius. Sed ad rem; tu nunc prodire vis? P. Si tibi placet prāceptor, ne mei negotii occasio ē amittā. P. Abi & festi-

ua

LIBER TERTIVS.

na ante prandium redire. *pr.* Dabo equidem operam.

COLL. IX.

Buerus.

Præceptor.

Licetne mihi exire unâ cum fratre? *p.* Quid causæ est? *B.* Ut mater emat nobis calceos; deinde ut conlorem adeamus. *Quid eod?* *B.* Resectum capillos. *p.* Quid nunc opus est? *B.* Ut cras (si Dominus permiserit) in vilamus patrum. *p.* Ite, & matutè redite ad studium. Sed heus pueri, adferre mihi à matre testimonium in diem crastinum, aut testem adducite. *B.* Deo iuvante id curabo diligenter. Nunquid vis præceptor? *p.* Ut meis verbis matrem officiosè salutetis.

COLL. X.

Albertus.

Præceptor.

Præceptor, licetne nobis ire ad conlorem? *p.* Quid eod? *A.* Ut capillum tondeamus. *pr.* Libenter quotidie exiretis sexies, quin expectate in crastinum diem, ut eatis unâ cum cæteris. *A.* Atqui propter forum turba erit in constrina. *pr.* Quid tum? Satis habetis otii ad expectandum. Recipite vos ad studium. *A.* Ut libet, præceptor.

COLL. XI.

Bargius.

Præceptor.

Præceptor, accersor à patre. *p.* Vbi is est? *B.* In diversorio. *pr.* Quando venit? *B.* Advenit modò. *pr.* Quis tibi tam citò nunciavit? *B.* Misit ad me famulum. *pr.* Vbi est? *B.* Pro foribus me expectat. *pr.* Cur illum non intromisisti? *B.* Noluit intrare. *pr.* Quid ita? *B.* Quia (ut ait) festinatione urgetur. *pr.* Voca illum, ut paucis conveniam, deinde abi. sed cura ut quamprimum huc adhis. *B.* Eo vocatum.

COLL. XII.

Præceptor.

Roscius.

Vbi est Martinus? *R.* Ivit ad forum. *pr.* Quid eod? *R.* Emptum (ut dixit) cingulum. *pr.* Injussu meo exire non debuit, sed hoc nihil ad te. Quis dabit vobis merendam? *R.* Dixit se hora secunda reversurum ut det nobis. *pr.* Quid si fallat? *R.* Id non est moris ejus. *pr.* Nisi ad horam adfuerit, admone uxorem de vestra merenda: habet etiam clavem alteram cellæ penulariæ.

COL.

COL. XIII.

Præceptor.

Scarianus.

DEmiror unde nunc venias, S. Domo redeo. præceptor. p. Cur iveras domum? S. petiitum merendam. p. Quamobrem non attuleras? S. Mater erat occupata. p. Quid cum? debuisti exire in iussu meo? S. Non debui, fateor. p. Quid igitur meruisti? S. plagas accipere, sed ignosce mihi, quælo. præceptor. p. Cur non petivisti eundi potestatem? S. Quia non audebam te interpellare, p. Quid agebam? S. Tenebas libellum quendam, & legebas aliquid. p. Fieri potest: sed vos tamen sæpe me interpellatis ob rem leviolem. Nunc igitur para te ad vapulandum. S. parce mihi obsecro præceptor: sine ut cogitem aliquantisper. p. Age, parco, tum quia ingenue confiteris, tum quod satis studiosus mihi videris. S. gratias ago maximas, præceptor humanissime.

COLL.

XIV.

Gulielmus.

Præceptor.

Præceptor, non restat mihi charta ad scribendum: visne dare codicem? p. Quem in usum. G. Partim ad colloquia partim ad exemplaria. p. Retulisti in codicem tuum? G. retuli. p. Ostende. G. Ecce tibi præceptor. p. Quid illud? retulisti octodecim? vis ergo de maiore? G. Si tibi placet. p. pete à famulo: ac ne dubitet ostendere illi tuum codicem, ut idem in suum referat. G. Audio. p. Audi item, cave abutaris charta, ne tibi pater graviter succenseat. G. Faxit Deus ut bene utar.

COLL.

XV.

Griveius.

Præceptor.

Præceptor, licetne prodire? p. Quamobrem? G. Ut etiam cultellos necessarios. p. Vbi sunt quos habebas? G. Reliqui domi. p. Quid ita? G. quia jam obtruserant & inutilis. p. Habeine pecuniam ad emendos alios. G. Mater dedit mihi. p. Quis erit adiutor ad emendum? G. Gerardus. p. Ite sane, & cavete ne vobis imponatur. G. Cavebimus, deo iuvante. p. Omnes quidem iuvat, sed eos potissimum, qui ad eius honorem omnia referunt.

COLL.

XVI.

Vernatus.

Præceptor.

Spatula.

Præceptor licetne pauca? p. loquere. V. nos duo proponebamus, si tibi ita videretur, ire dum cæteri ludunt foras ambulatum, p. Quo vultis ire? V. In proxima suburbana. p.

Quid

LIBER TERTIVS.

Quid autem ageris ambulantes? S. Tractabimus colloquium aliquod: p. Sed de bonis & honestis rebus S. Hæc tem-
poris serenitas, & tam pulchra terræ facies præbebunt no-
bis honestum aliquod argumentum, p. Nunquam deest Dei
laudandi materia, duntaxat veris eius cultoribus. V. Nun-
quam profectò Sed ut ad propositum revertamur, per-
mittis nobis præceptor extra urbem prodire? p. Nisi mihi
perspecta esset vestra perpetua fidelitas, & verus amor li-
terarum, nunquam permetterem: præsertim quum pravi
adolescentes me sæpè in hoc genere sefellerint, Vos igitur
prodite, deinde maturè ad cenam revertimini.

COLL. XVII.

Isaias.

Præceptor.

Præceptor, licerne prodire? p. Quo prodire cupis? I. Ad
sartorem. p. Quid eo? Petitur semoralia. p. Tamne facta
sunt? I. Sunt, opinor. p. Rectè (opinor) dicis: quia res in-
certa est. I. Atqui promiserat in hunc diem. p. Quid si fal-
lat? I. Nihil mirum fuerit. p. Nunc quoque verè loquutus
es: nam raro ad promissum tempus fidem præstant artifices.
I. Vilo tamen, præceptor, si mihi permittas. p. Nihil impe-
dio. I. Nunquid vis præceptor? p. Immo, ut properes, ne
desis prælectioni. I. Benè mones: abeo.

COLL. XVIII.

Gaius.

Præceptor.

Licerne prodire? p. Quò C. Domum. p. Hem, tam sæpe I.
tare domum? C. Mater iusserat ut ego & frater se adi-
remus hodie, p. Cuius rei gratia? C. Ut ancilla vestimenta
nobis excuteret, p. Quid istud? suntne vobis pediculi? C. Ec-
multi quidem. p. Cur uxorem meam non admonuistis? C.
Non ausi sumus, p. Quasi vero illa sit usque adeò difficilis,
ancillam habet ea possimum gratia. ut vestram omnium
curet mundiciem: nec vos ignoratis istud, sed gaudetis ma-
tris invisceribus occasionem vobis dari. Vos igitur manete,
cras ego curabo, ut vobis exeantur vestes, C. Sed mater
nos objurgabit. p. Egomet eam placabo, quiescite,

COLL. XIX.

Tornator. Præceptor. Puelli.

Præceptor, licetne cras ire domum? pr. quid eo. T. Peti-
tum panem, pr. Non tibi restat? T. Restat quidem, sed

LIBER TERTIVS. 811

parum admodum. *P.* Quid frater? estne tecum iturus? *T.* Iussit pater. Quando conuenisti illum, *T.* Die Iovis, quum venisset in hanc urbem. *P.* Vbi illum vidisti? *T.* Apud forum. *P.* Non mentiris? *T.* Non mentior. *P.* Vnde probabis? *T.* Sunt ex condiscipulis qui aderant. *P.* qui tandem? *T.* Adsunt Blasius & Audax. *P.* Estne verum, pueri? *P.* Omnino verum. *P.* Qui seitis? *T.* Vidimus ejus patrem, & audivimus ipsa verba. *P.* Si ita est permitto ut eas domum cum fratre. *P.* Vale praeceptor. *P.* Vos servet Dominus Deus, *T.* Idem tibi precamur ex animo. *P.* Sed heus, quando huc aderitis? *T.* Crastino die vespere, Deo juvante. *P.* Cura ut promissi memineris. *T.* Curabo. *P.* Scilicet ut soles. *T.* Imo melius spero, Nunquid vis? *P.* Ut verbis meis salutem dicas parentibus, *T.* Faciam libenter, iterum vale, praeceptor. *P.* vos quoque valete, & lento gradu ambulate, propter aestum solis, *T.* Ita facere solemus.

COLL. XX.

Praeceptor. Villatianus.

Quid sibi vult, quod absueris hac tota hebdomade? *V.* Oportuit me manere domi. *P.* Quam obrem? *V.* Ut matri adessem, quae aegrotabat. *P.* Quod illi officium praestabas? *V.* Saepius ei legebam. *P.* Quid legebas? *V.* Aliquid ex sacris literis. *P.* Sanctum illud & laudabile ministerium. Vtinam sic omnes studerent verbo Dei. Sed quid? nihil agebas praeter ea? *V.* Quoties opus erat, illi ministrabam, cum ancilla. *P.* Haecine vera sunt omnia? *V.* Habeo testimonium. *P.* Profer illud. *V.* Ecce. *P.* Quis scripsit? *T.* Famulus noster, matris nomine. *P.* Agnosco ejus manum, quia saepe ab illo mihi attulisti. *V.* Licetne igitur redire in sedem meam? *P.* Quia mihi licet, quum mihi satisfeceris. *V.* Gratias ago praeceptor.

COLL. XXI.

Lucernus.

Hypodidasclus.

Praeceptor, licetne mihi prodire? *H.* Quae tibi est proeundi causa? *L.* Est mihi eundem ad forum. *H.* Quid eo? *L.* Ut emam corium. *H.* In quem usum? *L.* Ad calceorum soleas. *H.* Quis te ajuvabit in emptione? *L.* Quidam oppidanus, cui hoc mandavit pater meus. *H.* Debueras adire cum ceteris qui ad forum prodierunt. *L.* Occupatus eram. *H.* Qua in re? *L.* In scribendis ad patrem literis. *H.* Quando eas dabis?

LIBER TERTIVS.

dabis? L, Hodie si quem in foro nostratem offendero, H. Abi; & memineris ad horam solitam adesse. L, Meminero.

COLL. XXII.

Arator.

Præceptor.

Præceptor, tuo permissu, hora prima prodieram, nunc redeo, P. Curasti negotium tuum? A, Curavi, gratia DEO. P. Factum bene, quora est hora? A. Instat secunda. P. Voca mihi famulum, deinde ito ad merendam cum cæteris.

COLL.

XXIII.

Hugo.

Præceptor.

Præceptor, visne mihi mutuo dare aliquantum pecuniæ? P. Quid opus est tibi pecunia? H. Ut sylvio satisfaciam, P. Quantum debes illi? H. Assen cum semisse. P. Quo nomine? H. quia scripsit mihi aliquot colloquia. P. Ostende. H. Vide, si placet. P. Adi hypodidascalem, dic ut det quantum petis. P. Gratias ago præceptor, non est quod agas, sed refer in codicem tuum, H. Quin jam retuli. P. Factum bene, ostende ipsi hypodidascale.

COLL.

XXIV.

Blasius.

Præceptor.

Licetne mihi præceptor, adire tutorem? P. Quæ te causa movet? B. Iusserat illè ut se hodie convenirem, si liceret per otium. P. quando iusserat? B. Nudiustertius. P. Vbi illum vidisti? B. In area quæ est è regione templi. P. Vide ne mentiaris. B. A me absit mendacium. Si vis dabo testes ex condiscipulis, qui mecum aderant. P. Qui sunt illi? B. Daniel & Corderius: visne ut eos accerlam? P. Mane ego illos conveniam. Sed dic quid eget tutor operatur? B. Ad aliquid describendum, P. Qua igitur hora vis illum adire? B. Nunc si tibi placet. P. Quando huc redibis. B. Quum primum me dimiserit. P. nunc abi, atque illi ex me dic salutem plurimam. B. Faciam libenter.

COLL.

XXV.

Scriba.

Magister.

Præceptor, pater te invitat ad prandium, si tibi placet. M. Estne solus? S. Solus. opinor, præter domesticos. M. Excusa me illi; iam enim aliunde invitatus eram. Age tamen illi meis verbis gratias. S. Nunquid vis aliud? M. nihil nisi ut mature ad scholam redeas, S. Mature iuvante Deo.

COL.

COLL: XXVI.

Gaspar.

Præceptor.

Licetne prodire præceptor? *T.* Quo? *G.* Primum ad sartorem, deinde ad tonsorem. *P.* Cur ad sartorem? *G.* Ut curem tibialia reficienda. *P.* Suntne lacera? *G.* Adeò lacerata, ut vix induere possim. *P.* Cur ad tonsorem? *G.* Ut illi ostendam ulcus quod mihi his diebus subortum est in femore. *P.* Detege ut videam. *G.* Vide quando ita placet. *P.* Est furunculus. *G.* Ita coniciebam. *P.* Quum aperueris tonsori, roga illum ut emplastrum ulceri adhibeat. *G.* Faciam quod suades. *P.* sed numquis est qui tecum prodire velit? *G.* Immo Ioannes Fluvianus. *P.* Quod habet negotium? *G.* Tonsorem quoque vult adire. *P.* Ite igitur una, & redite similiter. *G.* Nunquid vis prætereas? *P.* Ut maturetis edictum, ne merenda vestra mulctemini.

COLL. XXVII.

Latonus.

Præceptor.

Præceptor, licetne nobis prodire? *P.* Estisne multi qui prodire vultis? *L.* Fermè omnes. *P.* Quid hoc sibi vult? *L.* Est hodie mercatus, inde fit ut ferè unusquisque velit aliquid emere. *P.* Nunc ego sum occupatior, quam ut singulorum prodeundi causam possim cognoscere; adite igitur subdoctorem, qui cognoscat, & si vacat, vos deducat ipse. *L.* Gratias agimus, præceptor humanissime.

COLL. XXVIII

Præceptor.

Theophilus.

Hodie igitur Petrum convenisti? *T.* Hodie. *P.* vbi? *T.* In Templo. *P.* Quota hora? *T.* Octava matutina. *P.* Nunquid rogasti, quando sit repetiturus scholâ? *T.* Rogavi. *P.* Quid ille? *T.* Nescio inquit. *P.* Debuisti illum ad reditum exhortari. *T.* Id ego feci, & multis quidem verbis. *P.* Bene fecisti, sed quid ille respondit? *T.* Se adhuc à patre detineri ad fructus colligendos. *P.* Quid si ad ipsum patrem scribas de statu nostro scholasticos fortasse enim movebitur ut filium citius remittat. *T.* Si tibi ita videretur, faciam, idq; diligenter. *P.* Fac igitur primo quoque tempore: sed audi, scribe plenissimè, deinde literas tuas mihi ostende, priusquam des perferendas. *T.* Sedulo faciam præceptor.

COL,

COLL. XXIX.

Petianellus. Præceptor.

PRæceptor, licerne mihi exire? *pr.* Quo tibi eundum est? *pe.* Ad tonsorem. *pr.* Non est tibi aliud negotium? *pe.* A tonsore volo ire emptum ligulas, illinc me ad sutorem conferre. *pr.* Cur ad sutorem? *pe.* Ut uni ex calceis meis annectat corrigiam. *pr.* Ista omnia quando confeceris? *pe.* Intra horæ spatium, ut spero. *pr.* Erunt multi fortasse in constrina expectantes. *pe.* Fieri potest; sed si videro diutius mihi morandum illic esse, expectabo in diem Sabbathi. *pr.* Estne alius qui prodire velit. *pe.* Pontanus ait se velle chartam emere. *pr.* Scisne illi opus esse. *pe.* Scio. *pr.* Ite igitur una: curate diligenter suum uterque negotium: nec si is cessatores. *pe.* Deo iuvante cavebimus.

COLL. XXX.

Carbonius. Præceptor.

Licerne exire? *P.* Quo? *C.* Ad sartorē. *P.* Quid eo? *C.* Ut mihi tunicam faciendam meriatur. *P.* Quæ tibi est materia? *C.* Niger pannus. *P.* Vbi est? *C.* In arca mea. *P.* Sartor autem quis tibi est? *C.* Petrus Sylvius. *P.* Estne peritus artifex? *C.* Sic audivi & est notus patri meo, qui iussit ut illum adirem. *P.* Vbi habitat? *C.* In vico Xenodochii. *P.* Non nimis longe est. cave discurras. *C.* Cavebo. *P.* Facile à me veniam impetrant qui nunquam fallunt. *C.* Avertat Deus ut unquam fallam.

COLL. XXXI.

Luterninus. Præceptor.

PRæceptor licerne pauca? *P.* Loquere quid velis. *L.* Quum interdum dicis alicui nostrum, ubi est follis? vel cedo follem, non apparet utrum follis sit masculini an foeminini generis. *P.* Non apparet. fatcor, quid tum? *L.* Vnde igitur scire possumus? *P.* Cur me de hoc nunquam rogastis? *L.* Tam multa tam sæpè interrogamus, ut vereamur ne tibi molesti simus. *P.* Quasi verò istud unquam præ me feram: contra eò magis amo vos, quo me rogatis sæpius, quid enim magis cupio, quam ut aliquando vos videam, & optimos & doctissimos? *L.* Habemus gratiam maximam, præceptor humanissime. *P.* Eam gratiam ego & vos Deo nostro debemus, qui solus, suâ bonitate, utrisque bonam dedit voluntatem. *L.* Faxit ille ut hoc beneficio rectè semper

LIBER TERTIVS.

neamur in ipsius gloriam. Sed dic quæso. Follis cuius est generis? P. Masculini. L. At ego potius foeminini dixissem. P. Quamobrem? L. Quia tale est pellis quod est in rudimentis pro exemplo positum P. Non abs te id coniciebas. Nam in is finita quæ e est pellis, magna ex parte foeminina sunt. L. Non igitur omnia? P. Vix ulla est tam generalis regula, quæ exceptione careat. Follis igitur sub exceptionem cadit quia masculinum est. Sic aliquot alia, ut ignis, piscis, axis, &c. L. Sed unde illud dignoscam? P. Facile cognosces, quum perveneris ad Gramaticæ regulas. Sed interim Latine loquentes attentè observa, teque ad eorum imitationem diligenter accommoda. L. At istud longum est præceptor. P. Non fiunt nisi longo tempore præclara ædificia, L. Experientia nos istud docet, at pater meus vellet me annuo spatio doctum videre. P. Ego vero istud unius diei spatio videre vellem. Sed quid agas? omnibus in rebus expectandum tempus est. Pater tuus quia non didicit literas, nescit quid doctrina valeat neq. quantis laboribus illa comparetur. L. Verum dicis, sed quid illi respondere possum, quum apud me conqueritur de temporis longi spatio in discendis literis. P. Docebo te inter cœnandum nunc ito lusum cum cæteris, ut me in musæum recipiam. L. Ignosce mihi quæso, præceptor, quod te interpellaverim. P. Nihil me interpellasti: non enim occupatus eram: præterea si te audire mihi molestum fuisset, nonne poteram te in aliud tempus rejicere. L. Tuo iure id poteras. P. Abi igitur.

COLL. XXXII.

Castrinovanus. Præceptor.

Salvus sis præceptor. P. Auspicatò advenis, quid nuncias? C. Orat te pater meus ut animi causa eamus una in hortos suos suburbanos, ad eam rem nos invitat serenitas, & nunc sumus feriati. Sed quid illic aspectu jucundum videbimus. C. Varias & pulchras arbores cum suis fructibus, item herbarum & florum miram varietatem. P. Nihil est illis rebus hoc tempore jucundius. C. Ea est Dei erga nos beneficentia. P. Quam quidem assiduis laudibus prosequi debemus. C. Sed vereor, ne patri in mora simus. P. Tantisper expecta dum togam muto, ut sim ad ambulandum expeditior.

LIBER TERTIVS.

or. Iam paratus sum, nunc eamus. Sed estne domi pater? c.
Pro foribus nos expectat. p. Bene res habet: vide ut eum de-
center salutes. C. De hoc, te docente. Ipe admoniti fuimus.

COLL. XXXIII.

Daniel.

Præceptor.

Pater meus tibi salutem plurimam dicit. pr. Ain'tu?
Quando rure rediit? D. Heri tantum. p. Ut valet? D. Op-
timè. pr. Mater verò ubi est? D. Adhuc est in Gallia. p. Vbi
in Gallia? D. Aureliæ. pr. De illa quid auditis? D. Esse bo-
na valetudine præditam, Dei beneficio. pr. Dominus De-
us conservet eam. D. Ita precor. pr. Dic vicissim patri sa-
lutem plurimam verbis meis. D. Faciam sedulo.

COLL. XXXIV.

Enchodus.

Præceptor.

Præceptor, licetne pauca? p. Dic liberè. B. Cur non dici-
mus hic arbor, sicut hic labor? Item cur genitivum arbo-
ris non proferimus penultima longa. ut ferè in cæteris no-
minibus terminationis ejusdem. p. Quia loquendi usus a-
liter approbavit. Nec enim ubique locum habet analogia:
sed ubi ea deficit, sequendus est eorum usus, qui rectè &
purè loquuti sunt. Nam ipsa Latinitas usu & auctoritate
magis quam ratione constat. B. Da igitur auctoritatem de
nomine arbor. p. *Arboris exesa truncus*, apud Virgilium. Non
ne hic manifestè vides, & genus, & accentum? B. Video
præceptor: sed suntne alia eodem accentu p. In primis Græ-
ca omnia: ut Castor Castoris: sic Hector, Nestor, & similia.
Item hæc duo neutri generis, æquor æquoris, marmor mar-
moris: sunt & adjectiva quædam, ut memor memoris, & ex
eo compositum immemor, talia quoque sunt ex decus & cor-
pus composita, ut indecor indecoris, tricorpor trlicorporis.
Sed hæc apud grammaticos annotata facile per te invenies
nam ista ætas tua majorem indies requirit diligentiam. Huc
accedit quod hæc ipsa quæ tuo labore & diligentia invene-
ris, firmitore tenebis memoria. B. Ago tibi gratias humanissi-
me præceptor, quod me tantâ humanitate non solum doces
sed etiam admones. p. Bene facis: sed interim volo memine-
ris soli Deo acceptum referre, quicquid ex labore meo in
te proficiscitur. Frustra enim docendo laboramus, nisi labo-
ribus nostris divinus favor accesserit, Nosti illud Apostoli,

LIBER TERTIVS.

Neque qui plantat est aliquid, neq. qui rigat, sed qui dat incrementum Deus. *B.* Essemus profecto plumbo stupidiores, si ista ignoraremus, quæ nobis tam sæpè inculcas, tamq. diligenter. *P.* Tanto diligentius vos oportet tum meminisse, tum recordari. Sed jam tempus est ut ad quotidianum pen-
sum te referas. Ego verò interea me abdo in muscolam,

COLL. XXXV.

Præceptor.

Olivarius.

DIC Latine, *a booke* O Liber. *P.* Liber cujus generis? O Masculini. *P.* Qui scis? O. Ex bene loquendi usu & consuetudine. *P.* Ostende usum. O. Nam quotidie loquentes sic dicimus, *Hic liber cujus est?* Dicimus item læpenu-mero. Liber meus, liber tuus, bonus liber, & similia. *P.* Bene respondisti: sed quis loquendi usum te docuit? O. Tu ipse præceptor. *P.* Ergone tenes omnem usum linguæ Latinæ? O. Si tenerem, non essem discipulus. *P.* Quid igitur? O. Magister fortasse. *P.* Abi, responso tuo contentus sum O. Gaudeo sanè. *P.* Age gratias deo, qui tibi dedit ingenium & mentem bonam, O. Utinam semper agnoscam ejus in me beneficia, *P.* Utinam ille favore suo tua studia prosequatur. Quid hoc sibi vult Olivarius? O. Quod mihi bene precaris. *P.* Ergo tu quoque memento bene ex animo precari omnibus, præcipue verò condiscipulis tuis. O. Meminero præceptor. *P.* Addendum fuerat, Deo juvante. O. Oblitus sum, fateor.

COLL.

XXXVI.

Præceptor.

Daniel.

ATtende Daniel, ut discas, latina bene Anglicè vertere. *P.* Attendo, præceptor. *P.* At diligenter. *D.* Imò diligentissimè & ex animo. *P.* Bene facis. *D.* Propone igitur mihi Latina, ut nobis interdum soles. *P.* Quid opus est? *D.* *What is needfull*. *P.* Gallinæ. *D.* *so a hen*. *P.* Ut. *D.* *that*. *P.* Illa. *D.* *she*. *P.* Sit. *D.* *may bee*. *P.* Bona. *D.* *good*. *P.* Bene vertisti. Nunc ad singulas partes hujus orationis responde nominatim. *D.* respondebo quoad potero, dummodo mihi præieris. *P.* Quid. *D.* Est nomen. *P.* Opus. *D.* Nomen. *P.* Est. *D.* Verbum. *P.* Gallinæ. *D.* Nomen. *P.* Ut. *D.* Conjunctio, hoc in loco. *P.* Illa. *D.* Pronomen. *P.* Sit. *D.* Verbum. *P.* Bona. *D.* Nomen. *P.* Age, dicamus iterum, ut singula paulò planius intelligas. *D.* Quid nunc responde-

bof

LIBER TERTIVS.

bo? P. Indica breviter singularum partium declinationem, ut vos docere soleo. D. Præito igitur ut cœpisti. P. Quid. D. Quid, cuius, nomen substantivum anomalum. P. Opus. D. Hoc opus, operis, ut onus oneris. P. Falleris Daniel. D. Quid ita? P. Quia opus hic est adjectivum. D. Eho adjectivum? quomodo declinatur? P. Est indeclinabile. D. Me miserum! nunquam istud audieram. P. Addendum fuit, quod sciam, vel quod meminerim. D. Quamobrè? P. Quia fortasse audieras, sed memineras malè. D. Fieri potest, sed perge (quæso) me docere. Quid Anglicè significat istud nomen. P. Non solet Anglicè verti, nisi junctum cum verbo *sum*. et D. Da exemplum. P. Quotidiè in ore habes exempla. D. Nunc mihi non occurrunt. P. Nonne soles dicere & audire ex condiscipulis? Opus est mihi charta, atramento, pecunia, & similia. D. sæpe dico fateor, & sæpe audio; sed parum adverte. P. Nunc igitur adverte, & manda memoriæ: Opus est mihi pecunia ad libros emendos, *I have neede of money to buy bookes.* Vel sic, *I want money.* Vel, *I have to doe with.* D. Da item aliud exemplum, quæso. P. Opus est tibi virgis, ut tua expellatur pigritia. *Thou hast neede of rods, that thy sloath may bee driven away.* D. Fateor equidem præceptor; sed Deus (ut spero) mei miserebitur. P. Omnium miseretur deus, qui pie illum invocant, sed de nomine opus jam satis multa, quod ad vos attinet: ad cætera redeo. est. D. Sum, es, esse, verbum anomalum. P. Gallinæ. D. Gallina, gallinæ, ut mensa, mensæ. P. Vt. D. Non declinatur, quia est conjunctio, Anglicè, *That, to the end that, for that.* P. Illa. D. Ille, generis masculini, illa, gen. foem, illud, gen. n. P. Declina in foeminino. D. Illa, illius, illi, &c. P. Sic. D. Iam dictum est. P. Bona. D. Bonus, gen. mas. bona, foem. bonum. neut. nomen adjectivum. P. Confer ad exemplum. D. iustus, iusta, iustum: bonus, bone, bonum. P. Nunc mutuo vos interrogate, ut plenius omnia tracteris.

COLL.

XXXVII.

Blanderius.

Præceptor.

PRæceptor. P. Quid vis? B. Licetne mihi ire domum, P. Cur ante horam? B. Pater iussit ut nunc abirem. P. Quid eget opera tua? B. Vult me in villam mittere. P. Quid eò? B. Pecuniam novas, & eadem opera nunciatum aliquid villico no-

LIBER TERTIVS.

Aro. P. Quid si me fallis? B. Adferam testimonium, ut soleo.
P. Quando redibis? B. Hora prima, ut spero. P. Qui tam cito? B. Villa nostra non longè hinc est. P. Itò sanè.

COLL. XXXVIII.

D.

Praceptor, placerne audire excusationem meam? P. Quādo abfuiſti? D. Hesternò die. P. Quota hora? D. Prima. P. Quae fuit causa? D. Accersitus fui. P. A quo? D. A Patre. P. quis tibi nunciavit? D. Famulus noster. P. Cur me non adiit? D. Quia dicebat ille se urgeri festinatione. P. suntne tibi testes? D. Adsunt praceptor. P. Abi, sede in loco tuo, ego interim eos interrogabo.

COL.

xxxix.

Praceptor.

Michael.

CVR non venisti citius? M. Expectabam fratrem. P. Vbi est? M. Restitit in foro. P. Cur eum non adduxisti? M. Volebat emere aramentum. P. Immo pyra, mala, aut aliquid ex ceteris fructibus. M. Nescio, tamen illud dicebat. P. Quum sitis fratres, cur non habetis commune aramentum in ampulla? M. Frater nihil vult habere commune mecum. P. Vult igitur omnia sibi propria? M. Illud est. P. Admone me quum venerit, ego illum docebo quid sit fraternitas. M. Faciam praceptor. P. Abi in locum tuum.

COLL. XL.

D.

P.

Licetne abesse hora secunda? P. Quid habes negotii? D. Pater eget opera mea. P. Quia in re? D. Vt sibi aliquid scribā. P. Sed interim non reddes quae praescripta sunt vobis. D. Jam edidici. P. Factum benè? D. Placerne tibi audire me? P. Grās audiam, quum licebit per otium. D. Permittisne igitur ut abſim praceptor? P. Age, permitto, sed ita, ut crastino die scriptum adferas testimonium. D. Ego semper tibi adfero, aut à patre scriptum, aut a nostro famulo, patris nomine. P. Rectè facit pater. Sunt enim multi qui me pascunt mendaciis. Nunc abi, & patri dic salutem verbis meis. D. Faciam libenter.

COLL. XLI.

Praceptor.

Caperonus.

HUus Caperone. C. Hem praceptor. P. Quid flet frater tuus? C. Egrotat. P. Qui scis? C. Satis apparet. P. Quo signo? C. Quia vomuit. P. Quid illi dolet? C. Caput & stom-

machus

LIBER TERTIVS.

machus, ut dicitur. Cur non recepit se domum? C. Non ausus est. p. tu verò non audebas me admonere? age duc illum tu ipse domum usque; & matrinarra diligenter, ut ille se habeat. Tropera; quid cessas? Duc eum lento gradu. C. Ducam præceptor.

COLL.

XLII.

Præceptor.

Tiliacus.

Hæus Tiliace, sequere me in cubiculum: est quod ego te leorsum monere velim. T. Adlum præceptor. p. Nunquamne maturè in scholam veries? T. Non possum venire citius. pr. Semper istud dicis, quid impedit? T. Nemo est domi nostræ qui me expergefacer. pr. Nemo? T. Prorsus nemo. pr. Non habetis ancillam. T. Habemus quidem, sed non curat me excitare. pr. Immo (ut opinor) non curas surgere: nonne verum dico? quid races? responde nunc tandem aliquid. T. Me miserum, quid agam? pr. Nihil est quod verearis, fateri verum. T. Quid si confessus ero? pr. Eho, tibi ignoscam, crede mihi. T. Ah, pudet. pr. Ne pudeat verum fateri quæso, alioqui vapulabis. Pergis racer? Heus observator, vise ad matrem ejus & roga. T. Ne mittas, oro, præceptor; dicam tibi rem omnem, nihil reticebo. p. Age, esto animo bono. T. Sic est profecto, ut dixisti. p. Non latis istud est, volo audire sigillatim omnia. Narra mihi planè, quemadmodum sese res habeat. T. Quum venit ancilla me excitatum, primùm nihil respondeo, quasi seriò dormiam, deinde si magis urgeat, attollo agrè caput, sedeo in lecto, thoracem injicio humeris, quasi statim surrecturus. p. quam pulchiè narras? Ita me Deus amet, nunc te magis amo, quam unquam feci. Perge. T. Quum primùm egressa est ancilla cubiculum tum ego reclino caput in pulvinum, ac dimitto pedes. p. Eriamne dormis? T. Ego verò redormio benè, placideque. pr. Quamdiu? T. Donec ancilla secundo veniat. p. Quum redit, quid tibi dicit? T. Exclamat, vociferatur, insanit p. quibus utitur verbis? T. Hem, nebulo (inquit) quando eris in schola? ego dicam præceptori tuo, ut te benè verberet. tu nunquam vis surgere, nisi bis aut ter excitatus fueris. p. Bona fide promittis facturum te posthac officium? T. Si unquam recidero, causam non dico quin palam cedat virgis, idque acerbissimè. pr. Belle quidem promittis, sed

quemodò

LIBER TERTIVS.

quomodo prestabis promissas? T. Adjuvante Domino Deo. P. Qua ratione flectes illum? T. Fide & assiduis precibus. P. Alioqui nihil possis obtinere. T. Credo equidem. P. Non satis est credere, nisi cures efficere diligenter. T. Curabo pro viribus, ac dies noctesque id unum meditabor. P. Optime loqueris, dum tamen memor esse pergas. T. Quomodo possem oblivisci? Nunquam dehinc istud monere concionatores: tu verò fere quotidie ad id nos hortaris; & benè facis, præceptor, quia omnes sumus valde negligentes; sed ego primus omnium. P. Da igitur operam, ut tu omnium primus mores istos mutes, ac memento præcipuè semper verax esse. T. Faxit Deus, ut nunquam mentiar. P. O quam felix es, & satis in præsentia felix ero, si tantum me absolveris. P. Faciam quod tibi sum pollicitus, sed ea lege ut tui promissi memineris, & re ipsa præstes, quemadmodum nunc mihi promissisti, & quid igitur restat quo minus abeam liber? P. Immo aliquid restat: mane & audi etiam nunc. & quamdiu voles, præceptor? P. Inter cætera, excutias oportet istam pigritiam quæ te in lecto detinere solet. Non enim decet studiosum adolescentem somniculosum & inertem esse: sed alacrem & expectatum, cuiusmodi vides aliquot ex condiscipulis tuis. Non tenes memoria divinum Petri & Pauli præceptum? T. Quod illud est? P. Sobrii (inquit) estote & vigilate. T. O quoties audieram, sed (proh dolor) nunquam usurpavi. P. Fac ut studiose usurpes in posterum, neque id solum, sed etiam cætera benè vivendi præcepta, quæ toties audivisti. Quod quidem si diligenter feceris, tibi in primis consules, iucundus eris parentibus, & mihi, & condiscipulis tuis: denique (id quod est præcipuum) charus eris Deo, qui studia tua in gloriam sui nominis magis indies promovebit. T. O quantum fructum sentio ex ista admonitione tua. P. Vehementer tanè gaudeo, & tua & condiscipulorum causa, & quid si narres illis meam poenitentiam? P. Ego verò narrabo primo quoque tempore, ut exemplo tuo discant nihil esse acceptius Deo quam culpam agnoscere, & ad frugem bonam redire. Vale fili, & adesto hora tertia in auditorio. T. Ego tibi gratias ingentes, humanissime præceptor.

FINIS LIBRI TERTII.

COLLOQUIORVM SCHOLASTICORVM
LIBER QVARTVS.

Paulo graviora continens, præsertim in moribus & Christiana doctrina.

COLLOQVIUM PRIMVM.

Perialdus. Samuel.

Oblecro te, Samuel, da mihi operam paulisper. S. Quid istud est? P. Nescio quid incidit mihi in oculum, quod me habet male? S. In utrum oculum incidit? P. In dextrum. S. Vis inspiciam? P. Inspice amabo te. S. Aperi quantum potes, ac tene immobilem, P. Non queo a nictu continere. S. Mane: egomet tenebo sinistra manu. P. Ecquid vides? S. Video aliquid minurum, P. Exime, queso, si potes, S. quin jam exemi. P. O factum benè, quid est? S. Cerne ruipte. P. Est mica pulveris. S. Et quidem usque adeò pusilla, ut vix cerni possit. P. Vide quantum doloris adferat oculis res tam exigua, S. Haud mihi umquidem. Nullum enim è membris exterioribus oculo tenerius esse dicitur, inde etiam fit ut experiamur nihil esse nobis charius. P. Hoc Deus approbat, quum de sua in nos charitate loquens apud Zachariam, cap. 1. sic ait; Qui vos tangit, tangit pupillum oculi mei? S. Ommentam Dei bonitatem, qui nos tantopere charos habet. P. Non mihi rubet oculus? S. Aliquantum. nempe quia fricuiisti. P. Credistu adhuc mihi dolere? S. Quidni credam, qui toties talem molestiam sum expertus? P. Experientia est rerum magistra; S. Ita vulgò dicitur. P. Quid pretii dabo isti medico pro labore? S. Quantum pacti sumus? P. Brevis est conclusio; ergo nihil. Sed tamen habeo tibi gratiam; atque utinam detur referendi locus. S. Quin potius avertat Deus, P. Benè correxisti, dixeram imprudenter: at sine dolo. S. Sic accepi: sed interim joculari licet, præsertim ut in Latina lingua nos exerceamus. P. Faxit Dominus Deus, ut omnia studia nostra ad gloriam ipsius referantur. S. Faxit precor.

COL.

COLL. II.

Alexander.

Carolus.

Ecce, reddo tibi commodatum, & gratias ago maximas.
C, non est quod agas? sed tu satine usus eras? **A**, Satis
 diu usum concessisti, quæ tua est humanitas. **C** Quoties opus
 erit, quæ? **A**, ne parcas rebus meis. **A**, Non parcam, Quando ita
 jubes. **C**, Pergratum mihi feceris. **A**, Gratiâ habeo maxi-
 mam, tu vero nostris utere, si quis usus fuerit. **C**, Non est
 quod moneas, satis mea sponte, lum impudens. **A** Immo ve-
 recundus nimis, **C**, esto aliquando tamen senties, **A**, Ita ve-
 lim: bene vale. **C**, Te servet dominus Deus.

COL. III.

Paulus.

Quintinus.

C Vr diligenter audire debemus Evangelium? **Q** Vt dis-
 camus Deum colere ex voluntate ejus. **P**, Nihil aliud
 respondes? **Q**, Quid responderem? Nihil enim scio præter
 ea? **P**, Nonne etiam ut sobrie & juste vivamus? **Q**, Declara
 mihi illa duo adverbia quæso. **P**, Sobrie, id est continenter;
 juste, id est in iustitia, nempe ut suum cuique tribuamus,
 Ita fit, ut Sobrie, ad vitam cuiusque privatam pertineat.
 Iuste autem, ad charitatem quam proximo debeamus. **Q**,
 Sed audi mi paule, nonne cultus Dei omnia illa complecti-
 tur? **P**, Probe sentis Quintine, sed volui experiri an respon-
 sionem tuam recte intelligeres, **Q**, bene fecisti: Nam de sin-
 cero verbi divini intellectu nihil nimis dici potest. Et de
 hac re quidem tecum pluribus verbis libenter agerem, sed
 nos hora ipsa admonet ut discedamus.

COL. IV.

Observator.

Baptista.

Frater tuus semper in concione, aut garrit, aut ineptit,
 aut aliquem incitat ex quo fit ut sæpe notandus sit, dein-
 de vapulet. **B**, quid vis faciam? **O**, Cur non sæpe mones? **B**,
 Nunquam desisto monere. **O**, Perge precor. **B**, Nihil est
 quod me preceris: nunquam cessabo donec (volente Deo)
 aliqua ex parte se correxerit. **O**, Sic usurpabis Catonis præ-
 ceptum *Quando mones aliquem, nosti cætera*, *Baptista*. Sed
 oro te mi Nicolae. ut quoties eum notaveris, id mihi re-
 nuncies. *Observat*, Nunquam finis esset, adeo frequens
 est nomen ejus in meis commentariolis, *Baptist*. Saltem fac
 me

LIBER QVARTVS.

me semel certiozem, quum primum commiserit, quo sic accusandus: rum ego dicam patri, cujus verbum magis timeat quàm verbera. O. Istud non est parvum bonæ indolis argumentum. B. Ita spero quidem. Facies igitur quod rogo. O. Ego verò atque libens.

COLL. V.

Patricius.

Melocus.

Quid consilii tractabas modò cum præceptore? M. Si scire cupis, illum percontare. P. Cur me celas? M. Ut ne palam facias. P. Non idèd (crede mihi) te rogo ut id proteram, quid enim proficerem? M. Quamobrem igitur tam cupidè rogas? P. Nimirum ut mecum tacitus gaudeam, si quid boni audieris. M. Itane paratus advenis, ut à me extorquas, quod mihi uni, idq. à præceptore creditum est? P. Quod mihi dixeris, surdo & muto dictum puta. M. Ergone tergum meum in tuam fidem committam. P. Id profectò potes, & quidem sine periculo. M. Nunquam dices tam commodè ut istud mihi persuadeas. P. Dabo fidem me taciturnum. M. Etiam si ter quaterve sanctissimè juraveris, non prodam. Proinde tu desine percontari. P. Hem, ubi est illa nostra amicitia? M. Nescis dictum illud sapientis, *Quod tacitum esse vis, nemini dixeris*. P. Audivi aliquoties, sed quod amico dictum sit, nemini dictum videtur, est enim àmicus quasi alter idem, M. Eadem tibi dicet qui scire ex te vult, & nemini alius qui ex illo; atq. ad aures omnium perveniet. Itaq. si me tibi posthac vis amicum esse, me missum facito. P. Non sum imperator, ut te missum faciam. M. Pergin' molestus esse, P. Abire malim, quam tibi molestiam adhibere.

COLL. VI.

M.

N.

Qvando vis abire domum? N. Nescio: ubi Deo visum fuerit: id enim pendet ex voluntate ejus, non mea. M. Quid si te accersat pater? N. Tunc intelligam Deum sic velle, idèdque parebo. M. Quid si alia fuerit dei, alia patris tui voluntas? N. De hec non est meum disputare; sed ut cor fido, pater non temere me accerset. M. Ego quoque non aliter sentio; sed volui tantisper tecum fabulari. N. Gaudeo hunc nostrum sermonem non fuisse fabulosum. M. Utinam in scholis frequen-

B05160 only

LIBER QVARTVS.

frequentiores essent sermones ejusmodi. N. Tum erunt, quum Deus ipse puerorum animos timore sui affecerit. M. Ergo precemur eum, ut id brevi contingat.

COLL.
Marthorius.

VII.
Hieremias.

Qua pecunia emisti librum istum? *H.* Qua censes, nisi ea *M.* Miror unde habueris. *H.* Quid miraris? An tibi debeo reddere rationem? *M.* Egone exigo? *H.* Videris exigere. *M.* Non exigo inquam, sed sic solemus inter nos familiariter & libere fabulari: ut Latine semper condiscamus aliquid. *H.* Ea res fateor, plurimum confert nobis ad Latine loquendi facultatem. Sed nemo est tam lenis, quin interdum subiraſcatur. *M.* Est ut dicis, sed est brevis puerorum ira. *H.* Quod autem de pecunia rogabas, eam à patre acceperam. *M.* Quando venerat? *H.* Ab hinc octo dies. *M.* Miror quod eum non viderim. *H.* Non est quod mireris. *M.* Quid ita? *H.* Quia vix sesqui horam hic moratus est: quum enim de equo descendisset, meque paucis esset alloquutus, Ascendamus (inquit) in tuum cubiculum, ut tecum liberius colloquar. *M.* Sed antequam narres cætera, velim scire quid sibi vellet adventus ejus tam inopinatus. *H.* Falso quodam rumore (ut fit) audierat me egrotum esse. *M.* Quid ille, quum præter spem te valentem invenit? *H.* Mirificè affectus est gaudio. *M.* Quis dubitet? *H.* Prætereà, Deo optimo maximo maximas egit gratias. *M.* Libenter hæc audio, perge quæſo. *H.* Tunc me de valetudine percunctatur, unà precamur, non sine gratiarum actione: tandem quærit ecquid mihi opus sit. Opus (inquam) pater. Qua (inquit) re eges? Libro (inquam) decem assium. Tum ille promit ex marsupio decussem: eum mihi in manum dat, & vale dicto statim conscendit equum, atque abit. *M.* Cur tibi plus dederat quam petiveras. *H.* Istud ineptè quæris. Scilicet ita lætus erat, quia me præter spem, bene sanum offenderat, quod si vel coronatum petivissem, tam facile dedisset mihi. *M.* O quantum debes illi summo patri, qui tibi ad id bonum patrem dedit. *H.* Ne cogitari quidem potest quantum debeam. Nam etiam si malum dedisset, deberem tamen non parum. Sed quid cessamus auditum ire prælecti-

LIBER QVARTVS.

pralectionem, M. Instat hora tertia. H. Parata sunt mihi omnia. M. Mihi quoque, H. Eamus ergo in auditorium.

COLL. VIII.

Sonerius. Villaricus.

Vbi nunc est frater tuus natu maximus? V. Ivit in militiam, S. Quid ais? In militiam? V. Sic res est, S. Sic ergo valedixit literis? V. Iam pridem literarum satietas eum ceperat, S. Quid ita? V. Nescio, nisi quia volebat liberius vivere, S. Quomodo permisit pater? V. Quid putas permisisse? Patre absente, matre invita profectus est, S. O miserum adolescentem, V. Imo vero miserrimum, S. Quid faciet? V. Id quod ceteri qui sequuntur illud vitae genus: nempe spoliabit, rapiet, ludet alea, potabit, scortabitur, S. Estne istec militum vita? V. Omnino, S. Vnde scis istud? V. Audivi nuper ex patre, quum coenarem, S. Quorsum narrabat talia? V. Docebat nos nihil esse certius quam deum timere qui custodit parvulos, eosque in viam rectam paulatim inducit, S. Et preceptor ipse noster de iis rebus saepe nos admonet, V. Tanto magis debemus esse solliciti, ut parentes charos habeamus, & praecipit quorum opera deus ad nostram institutionem utitur, S. Vicinam utrique prestemus quod ipse nobis in sua lege praecipit, V. Ita faxit ille, S. Faxit precor.

COLL. IX.

Lucas.

Orosius.

Audio fratrem tuum jam revertisse ex Germania O, Sic est, I. Solusne rediit? O. non omnino, L. Quis igitur cum illo? O. Quidam civis huius oppidi, qui fere biennium illic habitaverat, L. Cur iverat frater? O. missus illuc fuerat a patre ut germanice disceret loqui, L. Quam igitur ob rem non fuit illic diutius? O. Iam non poterat ferre matris desiderium, L. O tenellum adolescentem, Quotum agit annum? O. Septimumdecimum, si recte mater meminit, ex qua id audivi sepe, L. Age, quo vultu a patre acceptus ejus est adventus? O. Rogas? pater non sustinebat illum aspicere, quin etiam nec salutatione dignatus, nec alloquio iussit eum abire e conspectu, L. Quid praeterea? O. N. si mater cum lacrymis intercessisset, jubebat apparitorem accersi qui miserum in carcerem conjiceret, L. Atqui non poterat injussu magistratus O.

LIBER QVARTVS.

Nescio, tamen conabatur. L. Quid postea factum est? cubu-
itne domi vestra? O. Minime verò. L. Vbi igitur? O. Sororis
meæ virum nostin? L. Tanquam digitos. O. Eò missus est à
matre, dum patris ira deservesceret. L. Quid tandem accidit
O. Egit mater cum propinquis & amicis nostris ut iratum
patrem mitigarent. L. Sic igitur frater tuus cum patre in
gratiam rediit. O. Id non fuit magni negotii. Iam enim pa-
trem coeperat poenitere quod sic excaudisset, quodq. tam
graviter accepisset filium. L. Nempe dies iram eius lenierat
O. Ea tamen lege recepit illum ut promitteret se in germani-
am rediturum statim à vindemia. L. Vide quam ineptus sit
ille in matres nostras affectus. O. Atqui ipsæ matres sunt in
causa. cur enim adeo tenere nos adamant? L. Naturam coge-
re difficile est. O. In hanc sententiam teneſne verſum ex ho-
ratio. L. *Naturam expellas furca licet, usque recurret.* O. Sed
quid hoc? dum fabulamur a lusu cessatum est. L. Nihil inde
nobis accidit mali: ad disputationes conveniamus jam.

COLL. X.

Conradus.

Lidus.

Vbi fuisti hodie post prandium? L. In hortis præceptoris
C. Quid illuc iveras? L. Ille me miserat petrum olera. C.
Quæ tandem olera collegisti? L. Vix enumerare possum om-
nia C. saltem quæ occurrunt memoriæ? L. Sed cur istud quæ-
ris? C. Ut interim recordemur aliqua rerum nomina quæ par-
vuli didicimus. L. Pulchra est exercitatio præsertim quum
aliquid nobis suppetat otii. Audi igitur, collegi allia, serpyll-
lū porros, cepas, nasturtium cuminum, sceniculū, thymum,
amaracū, hyssopum, apium, salviā, satireiā. C. Herbe sunt
olentes, quas adhuc enumerasti. L. sic institueram memoriæ
gratia. C. Perge porro. L. pauca quidem restant, ut bera, ci-
choriū lactuca oxalis, eruca brassica, portulaca, plures non
occurrunt. C. Qui potuisti tot meminisse? L. Præceptor mihi
dederat scriptum catalogum. C. Et noveras omnes? L. Noue-
ram alioqui enim interrogassem. C. At ego non novi omnes
quamvis nomina didicerim. L. Ego tibi plures etiam demon-
strabo, quum licebit nobis in hortum ire. C. Multumne attu-
listi? L. Plenum calathum. C. Sed de singulis quantum? L. Ni-
mis

LIBER QVARTVS.

nimis es curiosus: quid vis? de singulis atruli quantum opus fuit. C. Tamen si curiosus tibi videor, tamen hoc mihi velim respondeas? Scin' in quem usum præceptor tot olerum genera curaret apparanda? L. Partim ut jus benè condiretur. partim ut minural ex oleribus fieret. C. Quam benè consulebat nobis? L. Optime: sed tamen ea non erat causa præcipua. C. Quenam igitur? L. Legistine unquam moretum Virgilii? C. Carmen quidem legi, sed moretum nunquam edi, nec vidi quod sciam. L. At videbis, spero. Nam præceptor uxore docuit conficere, & illa confecit ex ejus præscripto. C. An apponeretur nobis aliquid in coenam boni? L. Saltem jus. carniū pingue, benè conditum, carnes optime, & minural ex oleribus. C. Vnde scis ista? L. Omnia vidi in culina quum jussus essem adjuvare: præcipue in meis oleribus repurgandis. C. Quid Moretum? non saltem gustabimus? L. Imo dabitur nobis: nam confectum est quod satis sit omnibus. C. Ista mihi sapiunt magis, præsertim æstate, quam carnes ipsæ aut pisciculi. L. Optarem profecto servari carnes in hyemem, ut tota æstate olera & fructus esitaremus. C. Atqui (ut accepi) ista minus alunt. L. Id ego audiui quoq, aliquoties: sed quid opus est tanto studiosis alimento? C. Non tanto fateor: si tamen parentes nos viderent pallidos & macilentos, statim ejus rei culpam assignarent præceptori: nonne sic est? L. Non est dubium. sed quid agas? ferè parentes (præcipue matres) nobis indulgent nimium. C. Verè quidem dicis: sed tu interim matris indulgentia libenter frueris. L. Quasi verò tu minus. C. Ne mentiar, quod tibi ascribo in me quoque frequenter experior. L. Non possumus parentum erga nos affectum nisi nostris vitiis immutare: tantum caveamus eorum abuti benevolentia, sed in primis laudemus illum patrem benignissimum, qui nobis tales progenitores dedit. C. Ista libens audio, sed nos hora vocat. L. Age, finem imponamus.

COLL. XI.

Molestius.

Dotheus.

VNde redis? D. E foro. M. Quid emisti? D. Carnem. M. Qualem? D. Vitulinam. M. Ostende, quæso: ferè novæ res est hoc tempore. D. Vide, bona videtur mihi. M. Non fa-

B05160

LIBER QVARTVS.

Ieris opinor. *M.* Quot sunt librae? *D.* Nolunt lanii appendere vitulinam. *M.* Cur non? *D.* Propter novitatem. *M.* Vide astutiam, scilicet quisque vendit quam potest carissime. *D.* Rem acu attigisti. *M.* Quantum putas pendere? *D.* Duas libras, & paulo amplius. *M.* Quanti emisti? *D.* Age, divina. *M.* Non sum divinus. *D.* Atqui multi divinant, qui tamen divini non sunt. *M.* Fieri potest, sed ex quibusdam conjecturis; alioqui divinationo vetita est in divinis literis. *D.* Divina igitur ex conjectura. *M.* Emisti totum duobus assibus? *D.* Paulo minoris. *H.* Quanti ergo? *D.* Tenta iterum. *M.* Viginti denariolis. *D.* Nolo te diutius torqueri de nihilo. *M.* Dic igitur sodes. *D.* Hoc totum constitit mihi sex quadrantibus. *M.* Profecto fortuna tibi pulchre favit. *D.* Quam mihi narras fortunam? *M.* Hic mos est loquendi. *D.* Mos (ut dicitur) tyrannus est pessimus. Atque utinam bonos mores tam studiosè coleremus, quam obstinatè retinemus malos. *M.* Tunc melius se haberent omnia. *D.* Nos igitur fortunam istam Ethnicis & impiis relinquamus. Fortuna nihil est, solus est Deus qui favet nobis solus est adjutor & protector noster. *M.* Istud quidem certo scio. fideliter credo, & verè confiteor: sed quid agas? saepe labitur lingua nihil mali cogitante animo. *D.* Oporcebat te illud meminisse. Ne lingua præcurrat mentem. *M.* Istud quidem didicimus è septem sapientum dictis: sed non semper occurrunt ejusmodi pulchre dicta, licet ea mandaverimus memoriæ. *D.* Tantò igitur magis ista est exercenda: ut nobis quum opus est, suppetat. *M.* Isto tuo admonitu discam esse aliàs prudentior. *D.* Sed audio signum dari: desinamus.

COLL. XII.

Herus.

Famulus.

Fvisline hodie in foro? *F.* Fui. *H.* Quando? *F.* Post concionem sacram. *H.* Quid emisti nobis? *F.* Ferè nihil. *H.* Quid autem? *F.* Butyrum. *H.* Quanti? *F.* Quadrante. *H.* Tantillum? *F.* Non ausus sum amplius emere. *H.* Quid timebas? *F.* Ne bonum non esset. *H.* Satis prudenter factum. *F.* Cur istud dicis here? *H.* Quia malim te esse hac in re timidiorem quam audacior. Sed nunquid emisti præterea? *F.* Nihil. *H.* Eho: nihilne? *F.* Nihil prorsus. *H.* Vah, quam parcè nobis opsonatus

tus

LIBER QVARTVS.

tus es. F. Quid aliud emere potuissem? H. Quasi nescias quibus cibis oblectari soleam. F. Scio te amare caseum molliculum & pyra, & alios fructus recentes. H. Recte dicis: cur ergo non emebas? F. Caseus ipse carior erat, pro nostra pecuniola. H. Quid fructus? F. Alii non erant satis maturi, de aliis ego dubitabam, essentne boni. H. Miser non poteras gustare. F. Atqui istæ mulieres nihil gustare permittunt, nisi te empturum affirmes. H. Nihil mirum: multi enim gustarent, animi tantum gratia, tu igitur esto aliàs prudentior. F. Quomodo? H. Si videris pulchrum aliquem fructum, eme aliquantulum denariolo, ut facias periculum. F. Quid tum præterea? H. Si tibi sapuerit, tum emito amplius, sin minus relinquito & alio te conferto. F. Bona est ista cautio. H. Memineris igitur, ut ipse postea utaris. F. Ego (ut spero) meminero diligenter. Nunquid vis præterea? H. Vt cures quæ tui sunt officii, deinde literis incumbas.

COLL. XIII.

Caroletus.

Quintinus.

Adfuistine matutinae precationi? C. Adfui: tu vero ubi eras? C. Iveram ad patrem in cauponam. Q. quid eo? C. Heri vesperti iusserat ut se convenirem bene mane. Q. qui ausus es tam mane prodire, idque inconsulto præceptore? C. Nam heri veniam impetraram antequam iretur cubicum. Sed dic mihi, quid ille a precatione palam admonuit? Q. Audivi (inquit) esse inter vos qui sæpenumero Anglice fabulentur & nemo interea vestrum mihi quicquam indicat: quod est argumentum consensionis omnium in eodem peccato. hæc fuit accusationis summa: deinde in eam sententiam multa dixit, quæ meminisse non potui. C. Sed quæ tandem fuit conclusio? Q. quamobrem (inquit) admoneo, ut alius alium ad Latine loquendū cohortemini diligenter, & eorum nomina qui parere noluerint ad me quamprimum deferatis, ut huic malo remedium adhibeam. C. Nullum igitur verbum licebit efferre Anglicum. Q. quantum ex verbis ejus colligere potui, non ita rem intelligit. non enim (ut scis) usque adeo est severus exactor, ut statim puniat: si cui verbum aliquod inter colloquendum exciderit. C. Aliquoties (ut memini) palam

LIBER QVARTVS.

palam dixit edictum suum ad eos demum pertinere, qui quum Latine sciant, tamen semper latibula quærun, ut Anglicè fabulentur, idque de rebus ineptissimis. Q. Ea est quorundam pertinacia, ut malint sæpissimè vapulare repugnando præceptis honestissimis, quam laudari atque diligere obsequendo. C. Meministi audire ex ipso præceptore, *Nitimur in vetitum.* Q. Memini: atque adeo est verissimum. tamen qui doctrinam Christi libenter amplectuntur, non studio peccant, neque malitia. C. Istud præstat verus ille timor Domini. Q. Tales igitur quoad licet per naturæ infirmitatem sedulo cavere nituntur, ne quid scientes faciant, dicant, aut cogitent, quo Deus vel minimum offendantur. C. Ergo studeamus, & nos id ipsum cavere, studeamus rectè vivere, & Dei nostri parere voluntati: non modo ne vapulemus, sed magis ut illi optimo patri nostro placeamus. Q. Ita fiet, ut verè simus non tenebrarum, sed lucis filii. C. Sed de his aliàs pluribus: nunc ad disputationes recipiamus nos. Q. Ecce, vocat signum.

COLL. XIV.

Albertus.

Tirotus.

Nunc demum redis à foro? T. Quid de mum? Tanta est ad lanienam turba, ut vix accedere potuerim. A. Quas attulisti nobis carnes in diem crastinum? T. Bubulam & vervecinam. A. Estne in foro carniū magna copia? T. Tanta profecto, ut mirer adeo caras esse. A. Nihil mirum. Vt mulæ sunt carnes, ita multi qui carnes edunt quotidie. Sed quæ potissimum vidisti carnis genera? T. Vidi bubulam, vitulinam, ovillam, vervecinam, suillam, hoedinam, agniam. A. Nihilne ampliùs? T. Quid velles præterea? A. Nihilne igitur erat ferinæ. T. Non queo referre simul omnia: immo etiam ferinam vidi. A. Qualem? T. Cervinam & aprugnam. O quam pinguis est aprugna! A. O quam ineptus? T. Quid ita? A. Quia falleris in rerum nominibus. Nam quod in Sue domestico dicitur arvinæ, id in sue fero (id est apro) callum vocatur, & est in eo genere durissimum. T. Istud quidem audire non memini. A. Nunc audisti; manda (si vis) memoriæ. T. Tu vero doctor, unde istud didicisti?

LIBER QVARTVS.

didicisti? A. Domi nostræ, ferina caro est longè frequentissi-
ma. T. Vnde vobis tanta est copia? A. Pater habet ruri fe-
rarum multarum vivarium, ex quo interdum solidi apri in
urbem adferuntur. T. Quale est vivarium istud? A. Locus est
ferè quadrangulâri forma amplissimus, muris altissimis se-
ptus undique, confitus multis & proceris arboribus, inter
quas sunt dumeta maximè densa. T. Quales sunt illic arbo-
res? utrum urbanæ an sylvestres? A. Sylvestres ferè omnes:
sed in his sunt potissimum quercus & fagi, quarum glânde
pascuntur cervi, apri, damæ. T. O quantas merito gratias deo
debetis, qui vobis largitus est tantam rerum omnium abun-
dantiam? A. Non sumus immemores beneficiorum ejus, pa-
ter enim plurima bona in pauperes erogât, quod tamen ti-
bi uni dictum esse velim. T. Cur ita? A. Quia talia non vult
prædicari. T. Tantò magis laudandus, quod Christi præce-
ptum verè sequitur, cujus verba apud Matthæum scripta
sunt: *Quum facis (inquit) eleemosynam, &c. quæ sequuntur.*
A. Quoro capite? T. Sexto, nisi me fallit memoria. A. Sed hæc
hactenus, satis enim sumus colloquuti: & jam ad disputan-
dum convenitur. T. Eamus igitur, A. sequere me: aut (si
mavis) præcede. T. Ego neutrum faciam: sed una ibimus.

COLL. XV.

Guinandus. Monerotus.

Tantum igitur hodiè è villa revertisti? M. Hodiè tan-
tum, idque paulò ante prandium. G. Atqui dixeras te fu-
turum illic modò biduum. M. Ita sperabam fore, & sic pater
promittebat. G. Quid igitur obstitit, quo minùs redieris ci-
tiùs? M. Mater me detinuit: tamen etiam cum lachrymis e-
am obsecrarem ut me missum faceret, G. Sed cur te tam diu
remorata est? M. Vt le comitarer in reditu. G. Quid verò a-
gebas interea? M. Colligebam fructus cum rusticis nostris, G.
Quos fructus? M. quasi non sint tibi noti fructus autumnales
& serotini, pyra, mala, juglandes, castanæ, G. O jucunda ex-
ercitatio! M. Non est jucunda solùm, sed etiam frugifera, G.
Sed hoc malum, quòd interim quinque aut sex prælectio-
num fructus tibi periit. M. Non omnino periit, spero, cura-
bo pro viribus, ut aliqua ex parte recuperem. G. Quid facies?

M. Descri-

LIBER QVARTVS.

M. Describam quam potero diligentissimè. *G.* Quid tum postea? *M.* Ediscam ipsam authoris orationem. *G.* Sed sententiam non satis intelligis. *M.* Ipsa me iuvabit præceptoris interpretatio, ut sensum magna ex parte assequar. *G.* Nec tamen id satis erit. *M.* Tu (si placet) aderis mihi per otium, ut conferamus unà. *G.* Libenter equidem faciam. Sed ne istud quidem sufficiet. *M.* Non habeo quod possim ampliùs. *G.* Quantò præstitisset vivam audire magistri vocem. *M.* Multò sanè præstiterat, sed quando id mihi non contigit, nec mea culpa factum est, nihil habeo quod me accusem in hac parte. *G.* Rectè dicis: fac igitur habeas animum bonum. Nam quòd ego tecum pluribus verbis de hac re disputavi, non ideo feci ut vellem te adducere in desperationem: sed totum illud profectum est ex meo in te amore singulari. *M.* Haud mihi dubium istud est: quo fit ut maiorem tibi habeam gratiam. *G.* Sed ecce, vocat nos ad coenam tintinnabulum. *M.* Nuncius opportunus:

COLL. XVI.

Ioannes.

Petrus.

SALVE Petre. *P.* Ioannes auspiciò adveneris: valesne bene? *I.* Optimè, gratia Deo: tu verò, ut vales? *P.* Rectè sanè, Dei beneficio: sed quando rediisti domo? *I.* Nudiustertius. *P.* Benè habet: opportunè venisti. *I.* Semper sciebam instare vacationis terminum. *P.* Placetne ut otiosè aliquandiu confabulemur? *I.* Maximè, dummodo semotim ab hac turba clamosa ludentium. *P.* Benè mones: secedamus in auditorium illud, quod est apertum. *I.* Quam aptè hìc sedemus? Age, loquamur liberè. *P.* Suntne peractæ vestræ vindemiæ? *I.* Omninò. *P.* Quantum temporis posuistis in toto opere? *I.* Dies circiter quindecim. *P.* Tu igitur semper interfuisti? *I.* Nullum intermisi diem. *P.* Quid agebas? *I.* Vvas sæpius colligebam. *P.* Cum verbo colligebam, debuisti aliquid addere. *I.* Quidnam quæso? *P.* Er edebam. *I.* Quid opus fuit? De hoc nemo dubitare potest. Quis enim fructus bonos & maturos legit, quin edat etiam ex optimis. *P.* Profectò rectè loqueris: euge, responsum laudo. *I.* Iamne perabas os occlusisse mihi? *P.* Istud

LIBER QVARTVS.

ne cogitavi quidem. I. Quid igitur? P. Non expectabam tam promptum, tamque prudens responsum. I. Nihil est quod mireris. Nam, ut est in proverbio, *Sape etiam est olitor verba opportuna loquutus.* P. Cui debes hoc proverbium? I. Magistro Iuliano. Is enim dictat nobis interdum proverbialia ejusmodi, & pulchras sententias ex bonis auctoribus. P. Optimè vobis consulit: sed quibus horis id solet facere? I. Nonnunquam à coena; sæpius autem quum in auditorio nihil habemus reddere. P. Vtinam sic omnes facerent, dummodo non essent impedimento quotidianis scholæ exercitationibus. I. Benè subjunxisti istam exceptionem, per adverbium dummodo. Sunt enim quidam pædagogi, qui suis dictatis & privatis lectionibus sic onerant pueros suos, ut non possint in schola satisfacere. P. Inde fit, ut ipsi præceptores interdum conquerantur de talibus pædagogis. Sed quid agimus? Redeamus ad sermonem institutum. I. Placeat. P. Fuistine semper occupatus in uvis colligendis? I. Opus illud in paucis diebus absolvitur; propterea quòd ita magnus operariorum numerus ad id locari solet. P. Quid deinde fit? I. Calcantur uvæ, vinum hauritur è cuppis majoribus: eadem opera diffunditur in dolia: deinde uvæ ipse nondum expressæ subjiciuntur prælo in torculari postremo exportantur & abjiciuntur vinacea. P. Atqui non curabas ista? I. Imò curabam aliqua ex parte. Nam agendis omnibus intereram, maximè ut sollicitarem operarios. P. Eras ergo illis tanquam præfectus, & quasi magister operum. I. Immo eram re vera magister operum & præfectus. Pater enim me præfecerat. P. Quam gaudebas isto magisterio? Quam pulchrum erat videre te cum tua gravitate aliis imperantem, alios adhortantem, alios denique arguentem. I. Profecto si vidisses, me dixisses alium esse quàm in schola discipulum. P. Vt video non eras otiosus. I. Immo, ut bonus puer familias adhibebam sæpenumero manus operi, ut ipsos operarios meo exemplo instigarem. P. Non abs re (ut apparet) pater te huic muneri præfecerat. I. Nempe aliis ex rebus expertus erat meam diligentiam. P. Absit tamen verbo jactantia. I. Ego sic intelligo: sed libere sic loquor,

LIBER QVARTVS.

quor, quia cum familiari meo P. Sed pergamus, quanta est vobis vini copia? I. mediocris, qualis ferè hoc anno ubiq, esse dicitur, tamen vinum rubellum habemus affatim, album non item. Verum quicquid est, contenti sumus, & de manu Domini cum gratiarum actione recipimus, P. Quot implevisti dolia? I. Plus minus quadraginta: sed sunt alia aliis majora. P. Pape: Non tibi videtur magnus proventus? I. Satis quidem: sed non pro ratione anni superioris. P. Quid refert, quantò minor est quantitas, tantò etiam pluris venditur. I. sic ferè solet venire. Sed nonne tibi videor satis narrasse de vindemiis? Quid præterea desideras? P. Quoniam sic abundamus otio, volo etiam aliquid ex te audire de fructibus arborum. Est enim quasi altera vindemia, Nonne habetis multos I. Plenis tabulatis quæ est Dei benignitas. P. Quando collecti sunt? I. Quo tempore vinum faciebamus, familia colligebat. P. quæ sunt vobis ejusmodi fructuum genera? I. mala, pyra, castaneæ, juglandes, sed malorum & pyrorum multa est varietas. P. Quid cotonea non etiam habetis? I. Immo habemus: sed ea sub malorum genere continentur, unde & alio nomine appellantur mala cydonia. P. Quid autem attulisti huc rediens? I. Nihil nisi quasillum uvarum selectarum: sed singulis posthac hebdomadibus mihi afferentur plenis faccis, mala, pyra, castaneæ. P. Interea da mihi quæso aliquot ex uvis tuis. I. Eamus in cubiculum meum, illic dabo tibi. P. Equidem paratus sum, eamus. I. Illic etiam agemus de repetendo ultimo in diem Lunæ colloquio, nam (ut opinor) id præceptor in primis exiger.

COLL.

XVII.

Eustachius.

Bosconellus.

AVdiwi patrem tuum venisse hodie in gymnasium. B. Verum audivisti. E. Qua venerat gratia? B. Ut pro meis alimentis præceptor numeraret pecuniam, simul ut me illi commendaret. E. Nunquamne te commendarat? B. Imo sæpissime. E. quid sibi vult ista commendatione tam frequenti B. Amore vero me prosequitur. E. Quid tum? B. Ideo cupio me diligenter erudiri. E. Quid si commendat ut sæpe vapules? B. Ea est fortasse causa: sed quid inde? non propterea me diligit

LIBER QVARTVS.

diligit minus. E. Vnde istud colligis? B. Quia puero tam necessaria est correctio, quam alimentum. E. Verum quidem dicis, sed pauci ita judicant. Nemo enim est quin panem quam virgam malit. B. Illud est naturale omnibus, quis negat? Sed tamen patienter ferenda est poena praesertim iusta. E. Haec habetur in libello morali sententia. *Quod merito patienter patienter ferre memento* Sed quid si poena sit iniusta? B. Ea quoque, patienda est nihilominus. E. Cuius causa? B. Propter IESUM CHRISTUM, qui mortem injustissimam, eamque acerbissimam tulit pro peccatis nostris. E. Utinam id nobis in mentem veniret, quoties aliquid patimur. B. Praeceptor id nos saepe monet, quoties occurrit occasio: Sed *surdus narratur fabula*, ut est in proverbio. E. Ergo demus operam, ut simus posthac diligentiores. B. Ita faxit Deus.

COLL. XVIII.

Grandinus. Thomas.

CUr non interfuisti hodiernae concioni. T. Occupatus eram in scribendis literis. G. Non poteras differre negotium? T. Urgebat tabellarii festinatio. G. Atqui praceptor docet nos, omnia postponenda esse Dei negotiis. T. Docet quidem, neque id mihi dubium est: sed nunquam sumus adeo perfecti, quin saepe Deum terrenis istis postponamus. G. Istud malum. T. Ressumum vero, sed semper homines sumus, nisi Deus nos spiritu suo immutaverit. Sed dic (quæso) tuine frequens audierium. G. Non admodum, pro more solito. T. Vnde fit istud? G. Ignoras populum nunc esse occupatum in vindemiis? T. Non ignoro: sed non possunt homines divinis rebus unicam horam impendere? G. De hoc non est meum reddere tibi rationem; tantum dico, *Turpe est doctore, quum culpa redarguit ipsum.*

T. Pape! quantum colaphum impegisti mihi. Vale. *Verbum non amplius addam.* G. Esto igitur alias prudentior.

COLL. XIX.

Molinæus. Coriarius.

TVigilatur cras (ut audio) discessurus es? C. Cras, si Dominus permiserit. M. Eho, cur tam cito? C. Viget me pater. M. Imo tu urges patrem. C. Itane tibi videtur? Quomodo patrem urgere possum? M. Assidua missione literarum, C. Tantum

LIBER QVARTVS.

C. Tantum semel scripsi instare vacationem scholasticam
M. Quando misisti literas? C. Hebdomade superiori. M.
Quo die? C. Veneris. M. Quid facies domi? C. Instat vin-
demia; interim colligendi sunt tractus arborum M. Pote-
ras expectare dimissionis diem. C. nescio quando sit futurus
M. Spero fore ad finem proximæ hebdomadis. C. sed istud
non est in nostro situm arbitrio, M. Ne in præceptoris qui-
dē. C. Cujus igitur? M. Solius Dei, qui hominum consilia suo
nutu gubernat. C. Atqui Satanas videtur interdum guber-
nare. M. Quantum Deus ipse permittit. Sed ista sapienti-
oribus relinquamus. C. Tutius est: monet enim proverbii-
um. *Ne futor ultra crepidam.* M. Sæpè istud ex præceptore
audivimus, C. Idem quoque non semel docuit nos illam
Pauli sententiam, *Noli altum sapere, sed time.* M. Illud eti-
am frequenter habet in ore: Altiora te ne quæsieris, C. Sed
audin' tu ad coenam signum dari? M. Adhuc pulsant aures
meas tintinnabulum. C. Eamus in aulam, ne desimus præ-
cationi, M. Cras ante discessum te salutabo.

COLL.

XX.

Parrinus.

Croferanus.

Quo ludi genere hodiè te exercuisti? C. Iuglandium. P.
Ecquid lucrifecisti? C. Immo perdidi, P. fortuna igitur
tibi adversa fuit. C. nescio quæ fortuna, tantum scio mea
culpa id accidisse: sed ira volente Deo. P. Cur deus id volu-
it. C. Ut hinc discam terre graviora, quum acciderint. P.
Quasi verò Deus lusiones puerorum curret. C. Curat profe-
cto: quin etiam nihil fit in rerum natura sine divina provi-
dencia. P. Siccine philosopharis? Quisnam te ista docuit? C.
Non tute audivisti toties ex concionatore nostro? P. Fieri
potest ut audierim: sed quid agas? fluxa est mihi memoria.
C. nimirum quia illam non exerces. P. Quomodo exercenda
est? C. Primum diligenti attentione, hoc est, diligenter ad-
vertendo ad ea quæ audimus aut legimus: deinde eadem
sæpe repetendo, denique docendo alios ea quæ didicimus.
P. ista nobis sæpius inculcantur à præceptore: sed (me mi-
serum) quam lupina est hæc mea negligentia. C. sic lumus
omnes, nisi Spiritus ille Dei nos excitet. P. Quid igitur faci-

am?

LIBER QVARTVS.

am? C. Expergiscere, mi Patrine, toto animo. totisque viribus ad Deum aspira: illum assidue & pro affectu precare: vigilans esto, pravos fugito, versare cum bonis: tum moribus facillimis effice, ut eos tibi familiares reddas. P. Quid tandem consequar? C. Rogas? Si te istis moribus assuefeceris, Dominus Deus sua clementia tui miserebitur. brevique animum tuum immutatum senties. P. O quam opportunus hic mihi congressus fuit. Obsecro te, mi Croferane, ut sepius colloquamur. C. Per me non stabit, quoties utrique licebit per otium, P. Gratias ago maximas. C. Non est quod agas, recipiamus nos in auditorium.

COLL. XXI.

Aegidius.

Massucrus.

CUr hic dispergebas pisa? M. quando? A. Post prandium. M. Id faciebam animi causa. A. sed pisa illa unde habueras? M. Acceperam è conchula ubi reposita erant, ut crastino die coquerentur. A. Debuisse animi causa malum facere? M. Non putabam id esse malum. A. Annon est malum conculcare panem pedibus? M. Istud ego nollem facere. A. Cur nolles? M. Quia panis est maxime nobis necessarius. A. Et ipsa pisa, & cætera quæ eduntur, Deus in usum nostrum creavit. M. Non ignoro: quin etiam pisces libenter vescor, si bene cocta & condita sint. A. Præterea velle ne abuti rebus tuis? M. Minimè A. Tanto minus alienis debes. M. Istud satis intelligo. A. Ergo non rectè fecisti. M. non rectè. fateor: non tamen animo malo. A. Cur igitur fecisti? M. Mea ineptia me ad illud incitavit. A. Quid inde meruisti? M. Plagas. A. Rectè dicis: sed (opinor) non ex animo. M. Imò certè. ne me accuses, oro. A. Quandoquidem sponte fateris, non accusabo. sic enim velle se dixit præceptor sepiissime. M. Quid ille dixit? A. Ut de rebus ejusmodi levioribus neminem ad ipsum deferamus, qui modo culpam libens agnoverit? M. Istud ergo beneficium, tibi debebo mi Aegidi. A. Nihil velim debeas hoc nomine: sed mecum precare Deum. ut à malo nos liberet. M. Quotidie in schola quater aut quinque palam precamur. A. Quid tu? M. Præterea privatim quoties cibus sumitur, quoties cibum

LIBER QVARTVS.

bitum iter, quoties cubitu surgitur. Nonne satis hæc sunt? *Æ.* Præter illa sæpe monet præceptor, ut interdum pro se quisque precandi causa lecedat aliquo in secretum locum: meministi? *M.* Memini probe: Sed (ut scis) difficile videtur esse ut pueri secretis precibus assuescant. *Æ.* Et tamen paulatim assuescere optimum fuerit. *M.* Progressu temporis, *DEVS* ipse nollet ad eam rem nos incitabit, atque assuefaciet. *Æ.* Ita fore sperandum est, si tamen in verbi eius tum lectione tum auditione sedulo prosequamur.

COLL. XXII.

Varro. Castrinovanus

Quid est quod hodiè tam citò à patruo redietis, præsertim quum fuerit convivium? *C.* Quid illic fecissem diutius? *V.* Cœnam expectasses, ut ederes de prandii reliquiis. *C.* Satis ederam in prandio. Præterea iussit patruus ut domum reducerem præceptorem, quem ego ad convivium deduxeram. *V.* Quid frater tuus patrius? Cur in ludum vobiscum non rediit? *C.* A matre retentus est in unum aut alterum diem. *V.* Quam obrem? *C.* Ut illi resarciantur vestimenta. *V.* Illa est mulierum cura. Sed age, quoniam nunc otiosi sumus, narra mihi, quæso, aliquid de convivio. *C.* Quid de illo scire cupis? *V.* Primum qui convivæ fuerint, deinde quàm lautum & opiparum convivium. *C.* Convivæ fuerunt hi præcipui: quatuor Syndici, Subpræfectus urbis, & alii duo primæ notæ è denatorum numero. *V.* Nostin? *C.* De facie quidem, sed eorum non teneo nomina. *V.* Nulline præterea? *C.* Duo item ex patris mei familiaribus. *V.* Quotus accumbebat præceptor? *C.* Quotus esset non observavi, sed erat in media ferè mensa, è contraria parte mei patris. *V.* Tu verò? *C.* Huius in præ, qui illud roges? Egone homunculus cum tantis viris epularer? Satis hoc mihi honorificum fuit quod ministrarem. *V.* Nullæ erant mulieres? *C.* Nullæ, præter uxorem patris, quæ quidem sedebat in mensa extrema. *V.* Quid ita tam remota? *C.* Sic voluit ipsæ, ut identidem commodius surgeret, propter ordinem ministerii. *V.* Quid filius? *C.* Iuxta aërem assidebat. *V.* Habeo de convivis, nunc expecto de convivio.

LIBER QVARTVS.

vivio, C. Onus mihi valde magnum imponis ac difficile, maxime propter memoriam: sed quando (ut dixisti) plulculum otii nacti sumus hoc pomeridiano tempore, dabo equidem operam ut aliqua ex parte expleam desiderium tuum. V. Pergratum mihi feceris C. Ea tamen lege ut par pari referas, si quando dabitur occasio. V. De hoc nihil est quod dubites, incipe. C. At ego interea sedere volo, quia longa est narratio. V. Eamus sub pergulam, ut in umbra commodius fabulemur. C. Audi nunc jam. V. Quia ut ais longa est narratio, dic mihi primum, quota hora accubitum est? G. Ferè decima. V. Quota surrectum? C. Paulo ante meridiem. V. Sedebantne omnes commodè. C. Commodissime. V. Nunc ad rem aggredere. C. Accipe igitur mensę præludia. V. Appone quum voles. C. In primis apposita sunt tenella crustula mellita operis pistorii, cum aromatē. V. Optimum sanè exordium, & ad conciliandos animos aptissimum. C. Omitte, quęso, istas interpellationes, ne mihi perturbetur memoria. V. Post hac non interpellabo, nisi si quid opus erit requirere. C. Sequuntur sunt pernæ salitæ, hila infumata, lucanica, linguæ bubulæ, sale quoque & fumo indurata. Atque hæc ad excitandam appetentiam, & sitim acuendam. V. Quasi verò non satis acueretur solis aestu & fervore. C. Sic docili solent facere convivatores. V. Isthæc audio libenter, præsertim quum exprimas omnia propriis & significantibus verbis. Perge porro. C. Eodem ordine interposita sunt acetaria è lactucis, capitatis, avium intestina frixa, minuta ex vitulina, cum ovorum vitellis integris. At hæc hæc genus de præludiis qui missus primus fuit. V. Nihil interim bibitum est? C. Indigna homine quæstio. Quis enim vino hic parceret? vix tres & quidem strenuissimi fundendis potibus sufficiebamus: sed de potibus agam posterius, sine me cibos expedire. V. Age, si no. C. In secundo missu hæc ferè fuerunt: artocrex, pulli gallinacei elixi cum lactucis, bubula, vervecina, vitulina, suilla recens, salsa, jus carniū ovorum vitellis croco & omphacio suavissime conditum, aliquot etiam juscula ex oleribus. V. Hic plus opinor fabulatum quam esum fuisse:

LIBER QVARTVS.

quia scilicet assa expectabantur. C. Vix mensam attigerant, quum illa tollere iussi sumus. Venio igitur ad tertium missum, in quo assa hęc fuerunt exposita: pulli gallinacei, pulli columbini, anserculi fartiles, & fuculi, item cuniculi, armi vervecini: postremo serina duorum generum, opere pistorio incrustata. V. Quid præterea? C. Quid? hem (penè prætermisi) dñę perdices interjectę cum lepusculo, fabę virides frixę, & pisa cocta cum siliquis. V. Nihilne piscium? C. In tempore admones. Erat trutta ingens, quę diuisa fuerat in partes quatuor præter caudam, prægras item luscus, ad eundem modum quadripartitus. Taceo minutos pisces, & mediocres, partim elixos, partim assos aut frixos, item cancos fluuiatiles, magno omnia numero, sed hęc magis ad ostentationem quam ad necessitatem. De his enim ferè nihil gustatum est. V. Vnum mihi videris prætermisisse. C. Quid illud est? V. Nulline erant intinctus? C. Immo singulis propemodum ferculis addita erant scitissimi saporis embammata, quę coquus ipse miro artificio concinnauerat. Nec verò defuerunt capparides ex oleo & aceto, mala citrea, oliuę conditiuę cum sua muria, acetum rosaceum, & succus oxalidis. V. O quor & quanta gulę irritamenta. C. Adde etiam corporis & animi impedimenta. V. Sed quis quælo fuit ultimus actus fabulę? C. tandem quum jam nec carnes nec pisces ullus ederet, iubet patruus apponi bellaria: in quibus hęc fuerunt præcipua, caleus recens pinguißimus, itemque vetus multiplex, scriblitę, placentulę, oryza in lacte cocta & bene saccharata, persica præcocia, ficus, cerasa, uuę passę, cayotę, tragemata serolina, salgama multorum generum, & alia quę nunc mihi non occurrunt. Tanta denique fuit omnium esculentorum affluentia, ut mensa ipsa vix sustineret. Quid quæris? quater aut quinquies mutati sunt orbes & quadriplex. Cibos crassos & duriores magna ex parte integros in culinam referebamus: adeo pauci attingebant propter deliciarum copiam. V. Quid confert tanta cibariorum abundantia & diuersitas. C. Ad gravandum stomachum, & morbos complures generando. Sed quid agas? sic ferè hoc tempore

vivitur.

LIBER QVARTVS.

vivitur. V. Qui talibus viris convivia faciunt, certare videntur de copia, de apparatu, de splendore & lautitia. C. Et tamen extant inter ejus civitatis leges, quædam (ut audiui) sumptuaria. V. Silent leges inter convivas ut obiter e Cicerone detorqueamus aliquid. C. An puras omnes convivas illa sumptuum immanitate delictari. V. Non puto, nisi forte sint Lurcones, aut Asoni, aut Apiciani (ut ita dicam) ventricolæ. Cæterum quid est in causa? C. Rogas? convivorum non modo stultitia sed etiam insania. V. *Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.* Vt ait Horatius. C. Sed nos hanc censuram omittamus, juxta proverbium, ne sutor, &c. V. Redeamus igitur ad propositum. Quale vinum appositum est? C. Si de colore quæris, album, nigrum, fulvum, sanguineum; deque singulis coloribus vina multiplicia, si de bonitate, omnia fere generosissima. Sed imprimis commendas dabant illud vini genus, ex Burgundia, quod vulgo vocatur Arbofium. V. Unde hoc petebatur? C. E patris cella vinaria. V. Haberne multum ejusmodi? C. Duos cados vini helli; duos item albi limpidissimi. V. Quis fuit prandii exitus? C. Vbi vidit pater convivas omnes pene defessos edendo, bibendo, colloquendo, tunc vinum fundi jubet singulis; omnes ad extremum potum invitat. Hinc ordine tolluntur omnia, insternuntur mensis latiora mantilia ex lino tenuissimo, datur aqua odorifera manibus leviter abluendis. Ego & patruelis de more DEO gratias agimus. Ipse vero paterus clara voce agit universo cœtui, tandem primus Syndicus convivarum nomine satis accurato sermone publicas agit convivatori; simul oblurgat eum quod tam magnifico & sumptuoso apparatu convivatus fuerit. Imo (inquit paterus) mihi quæto ignoscite, quod vos pro dignitate non satis ampliter tractaverim. His dictis surgimus e mensa universi: magna pars, vale dicto, statim discedit; Cæteri manent, stantes & colloquentes in aula. V. Quid vos interea qui ministraveratis ad mensam? C. In culinam ad prandium nos recepimus: Corpus illic otiose & ex animi sententia curavimus. V. Vbi erat interim præceptor? C. Paterus illum seorsum vocaverat ad colloquium, V. Credo ut &

LIBER QVARTVS.

filium suum de meliore nota commendaret, C. *Id est verisimile* V. Nescis quæ fuerit causa tanti convivii. C. Quid mea scire refert? V. Tanto minus igitur mea. C. Recte colligis: & sic expectabam. V. Atqui non sum Dialecticus. C. Tibi est naturalis Dialectica. V. Eandem & habent rustici, C. Sed age, dic mihi serio, non ego te tractavi magnifice? V. Tali convivio nunquam interfueram. C. Gaudeo stomacho tuo satis esse factum. V. Est DEO gratia, qui dedit nobis otium tam jucundum. C. surgamus tandem, nam audio pueros à lusu discedere.

COLL.

XXIII.

Pastorculus.

Pœfatus.

Pa. *T*hyre, qui patula rofides sub tegmine mori,
Tunc hic solus eris, tam huius, tamque supinus?

Pœ. *O Melibæe, Deus nobis hac otia fecit,
Ille Deus magnus, qui nostrum fecit in usum
Omnia, datus propriam cunctis animalibus escam.
Qui mare quæ terras, & quod regit omnia. Cælum
Condidit. ille opifex rerum qui summus habetur.*

Pa. *Carmina mitte loqui: Nunc me liquere Camæna?
Est mihi mens alibi, cupio certare merenda.*

Pœ. *Sed tamen hac mecum poteris residere sub umbra,
Namque hic, ut cernis, locus est satis amplius utrique.*

P. Mitramus ergo versiculos, & merendas nostras conseramus. **Pa.** Per me non stabit: Sci utemur peras: Age, explic tuam, **Pa.** Expecta parumper; dic mihi prius, quid habes merendam? **Pa.** Panem. **Pa.** Quali ve: ò sine pane merenda esse soleat. **Pa.** Ne panem quidem pauperes semper habent. **Pa.** In tempore admones, ponendæ erunt reliquæ nostræ eorum corbulam. **Pa.** Quid si reliquiarum nihil fuerit? **P.** Saltem restabit panis, & hoc satis erit. Sed dic tandem, nu quid habes opsonij? **Pa.** Etiam dubitas? Mater mea nunquam committeret, ut me in schola mitteret sine aliquo opsonio. **Pa.** Dic ergo quid est? **Pa.** Divina? **Pa.** Non sum vites: nec velim hanc merendæ horam in nugis terere. **P.** Saltem periculum facies quam valeas coniecturis: Quare jam aliquid in Rhetoricis audivimus, **Pa.** Aut caleus a

ca

LIBER QVARTVS.

caro est residua ex prandio *Pa.* Neutrū. *Pa.* Dic sodes, ut accingamus nos operi. *Pa.* Ne te diutius torqueam, sunt pyra præcocia. *Pa.* Ain'tu, Res nova: Nondum hoc anno videram. *Pa.* Vide nunc. *Pa.* Quam matura sunt *Pa.* Cur non addis etiam quam bona? *Pa.* Sed nondum gustavi, *Pa.* satis acutè me reprehendis. Accipe, & gusta. *Pa.* pape quam mitia! Quam boni succi! *Pa.* Nonne merito maximas gratias agere debemus Deo nostro, tam benigno Patri, qui nobis indignis tot bona tam varia largitur? *Pa.* Qui id non facit, is est profectò ingratissimus. Agedum, vescamur bonis ejus cum gaudio & gratiarum actione. *Pa.* Iam dudum esurio. *Pa.* Sed tu nullum habes opsonium? *Pa.* Vide frustum crassum vetuli casei. *Pa.* Edamus primum pyra; caseo claudemus stomachum. *Pa.* Sed maturemus, ne forte hora nos opprimat, *Pa.* Neutrū cessare video: Certè quod ad me pertinet, non queo comesse citius. *Pa.* Ne tamen ita devores porcorum more. Ecquid pudet? *Pa.* Quia dicebas esse festinandum, *Pa.* Maturemus, dixeram, non autem festinemus. *Pa.* Ego non adeo scrupulose inter hæc verba discrimen facio, *Pa.* Vult tamen præceptor ut proprie loquamur, quantum per ingenii caput licebit. Nam bene loquendo, bene etiam scribere condiscimus. *Pa.* Contra, diligenter scribendo, consuescimus etiam recte loqui. *Pa.* Hæc duo inter se conjuncta sunt. Sed heus, otiose (inquam) edamus: satis habemus temporis. *Pa.* Nonne tota hæc hora ad merendam libera est? *Pa.* Hodie quidem libera: Sed tamen desinamus, ne panis deficiat nos, & nihil reliqui fiat pauperibus. *Pa.* Eamus ergo ad puteum, ut aliquantum potemus. *Pa.* Hem verhorum proprietate semper abuteris: Istud bibere est, non potare. *Pa.* Quod mihi non parcas, habeo tibi gratiam. Ex prava institutione prima hæc vitia contraxi. *Pa.* Verissime igitur quintilianus dixit. Hæc ipsa magis pertinaciter hærent quæ deteriora sunt. meministi? *Pa.* Memini. Sed interim iuvā me, ut hauriamus aquam è puteo. *Pa.* Enitere validius: nimum me laborare finis. *Pa.* Tanto bibes jucundius. *Pa.* Bibitum satis est: Recipiamus nos in aulam, ne precationi desimus, & actioni gratiarum. *Pa.* Tu præcede, dum uriam illuc eo redditum.

COL.

COLL. XXIV.

Leonardus. Pollio.

Demiror tuam negligentiam. P. Quae in re tandem? L. Quod te non curas diligentius. P. Ego verò me curo fortasse nimis. Satis edo, bibo, dormio, quae est Dei erga me benignitas: præterea pecto capillum, lavo manus faciem, dentes, oculos, & hæc manè præcipue; quin etiam quum tempus postulat, corpus exerceo, relaxo animum, & ludo cum cæteris: Quid vis amplius. L. Mittamus ista: non ea sunt quæ in te reprehendo. P. Quid igitur? L. Circumspice vestimenta tua, à calce ad verticem, nihil integrum invenies: omnia sunt lacera & obsoleta, ista profecto nequaquam vestrum genus decent: si saltem cura es vestitum tuum sarcindum, aut quoquo modo instaurandum. P. Loqueris tu quidem quæ libet: quod si parentes haberes tam procul remotos, fortasse non esses elegantior. Si mihi pecunia supereretur, non paterer me usque adeò pannosum esse. L. Nec ideo tamen cares negligentia. Cur enim non petis aliunde mutuum? P. Unde peterem? L. Si non aliunde, certe à præceptore potes. P. Quid si dare nollit? L. Nemini denegat ex discipulis domesticis: siquidem videt opus esse. P. Id ego non ignoro: sed sum verecundior, quam ut audeam ex eo petere. L. Ah! rusticus est iste pudor. P. Malo tamen verecundus esse, quam impudens. L. Verecundia (ut dixit quidam) est bonum in adolescente signum, sed ubique est adhibenda mediocritas. P. Ego eo sum ingenio, ut semper verear offendere quempiam. L. Ingenium laudo, sed est modus in rebus. Nam ille offendendi metus habere locum debet in rebus turpibus, aut certè indecoris: hic verò nihil tale video: est enim usitatum in hominum societate, ut alii aliorum opera indigeant. Quis igitur mihi vitio dabit, si quid ab amicis, aut commodatò petam aut mutuum? P. Nemo reprehendet nisi fortè rebus ejusmodi abuti velis. L. Tu verò quantum ego te novi, abuti nolles. P. Apage istum abusum. L. Quid ergo jam obstat, quo minus petas præsertim ab homine facillimo, cuique ut apparet, amantissimo? P. Age, petam, sed per epistolum, quod ut reddas, tibi dabo. L. Reddam profecto libentissime, teque illi commen-

dabo

LIBER QVARTVS.

dabo diligenter. *P.* Equidem non parvam tibi gratiam habebo, quod me tanti feceris, ut ad hanc fiduciam hortare-
re. *L.* Nunc restat ut scribas quod dicis epistolum, reliqua mihi committas. *P.* Bene vertat *DEVS* quod cœpimus. *L.* Ne dubites res prospere succedet.

COLL. XXV.

Clavellus. Quercetanus.

Nescio quid mihi his diebus in mentem venerit. *Q.* Quid istud, quæso? *C.* Cogito in gymnasium me recipere. *Q.* Quid? in gymnasium? Habitandi causa? *C.* Non ut inquit, nus habitem, sed ut vobiscum vivam in mensa præceptoris. *Q.* O utinam istud ex animo ac verè diceres. *C.* Ex nostra mutua consuetudine atque amicitia deberes satis intelligere, me nihil apud te neque simulare, neque dissimulare solitum. *Q.* Planè istud jampridem intelligo: sed audito ex te isto verbo, me rapuit affectus in istam exclamationem, ita prorsus oblitus eram mei, *C.* Non aliter dictum tuum accipio: sed ad rem, pater quidem non cogit me, sed ex vultu & verbis ejus satis video id illi placere maximè. *Q.* Nempe hoc illud est novit pater tuus, vir prudentissimus, liberalia ingenia cogi nolle, duci facile. sed tamen non dubito id fieri divino instinctu numinis: Tu verò quid judicas? *C.* In eadem sum sententia, præsertim quum ego quoque in eam partem sponte propendeam. *Q.* Magnum argumentum istud esse ex Deo consilium. *C.* Id ego crediderim nam qui ad eam rem coguntur à parentibus, ferè quærunt subterfugia, quibus detrectent imperium. *Q.* Ego (ut fatear ingenuè) aliquando id in me sum expertus, ante scilicet quam ingressus essem. Quid enim censes? Audiebam ex istis *Satanæ* mancipiis tot maledicta, tum de præceptore, tum de disciplina, ut mihi viderer carcerem aut piltrinum ingredi veriùs quàm gymnasium: quod si tu quoque in aliquam ejusmodi pestem incidisses, non dubium est quin ille manibus, pedibusque obnixè conatus esset abstergere ab isto tam sancto proposito. *C.* Nemini adhuc palam feceram. *Q.* Quod mihi dicis non est palam facere. *C.* Satis scio: sed mihi istud excidit ex Terentio. Nunc pergamus ad reliqua.

LIBER QVARTVS.

Q. Quid restat, nisi ut Deum preceris, & pergas gnaviter in lententia? C. Audivi de quotidiano victu in vestra menta de præceptoris & hypodidascali familiaritate in audienda prælectionum repetitione, de facilitate præceptoris in ipso convictu, de illo à coena placido studiorum certamine, de libertate colloquendi per otium de honestis rebus, de libera inter nos reprehensione, de his (inquam) omnibus satis multa narraſti mihi alias, quæ quidem valdè placent omnia; mihi tamen nihil videtur utilius, quam illa perpetua Latine loquendi exercitatio. Quis enim maior est studiorum fructus? Quid honestius? Quid jucundum magis? Præsertim ubi aliud aliud sine odio aut invidia libere reprehendit. Q. Quid quod victi in earum rerum certamine, pudore tantum puniuntur, victores etiam præmio donantur. C. Omnes denique vestræ exercitationes, vel auditu ipso, me delectant mirifice. Q. Quanto magis illud diceres, si videres ista, si dum geruntur, interesses. C. Ego (Deo volente) interero. Q. Utinam propediem. C. Ita spero quidem; unus tamen restat mihi scrupulus, quo me facile (si voles) liberabis. Q. Faciam bona fide, si potero: sed interim vide ne nodum in scirpo quæras, ut antea vidimus in Terentio. Age, qui tandem scrupulus iste est? C. Suspecta est mihi vestra disciplina scholastica, non quod velim ob id incepto desistere, sed ut aliter veniam & jucundius, ubi ea de re te audiero. Q. Nisi tu esses qui (ut ego novi) me nec vanum, nec mendacem existimas, equidem malletm de hoc omnino tacere, quam ea tibi referre quæ sentio. C. Quid ita tandem? Q. Quia difficile est ea verisimilia facere, quanquam alioqui verissima, quum de his vulgus hominum pessima quæque dicat & judicet. C. Quorsum istud quæso? Q. Nam improborum mendaciis adeo male audit nostra disciplina inter istos idiotas, ut mirum sit unum aliquem habitare in schola nostra velle; tamen si (quod est opus Dei) quo pejus audimus, eo plures ad nos conveniunt. C. Nihil opus tam longa insinuatione: Dic mihi plane omnia; ne timeas, non me absterrebis. *Omnia præcepi, atque animo mecum ante peregi.* Q. Adverte igitur animum, dicam brevissimè quicquid ali-

LIBER QVARTVS.

cujus esse momenti videbitur? In primis, illud velim tibi persuadeas, præceptorem esse nobis multò humaniorem, quam in schola palam appareat. Tam enim familiariter versatur inter eos, quam prudens pater solet inter liberos. Cur igitur (inquies) est palam tam severus? Respondeo quia sine tali severitate (ut ex ipso audiui, quum aliquando familiari cuidam narraret) tanta turba scholastica, tamque variis moribus prædita, nec coerceri, nec in officio contineri posset. Suo enim quisque more, suo quisque arbitratu vellet vivere. C. Quin etiam miror ego mecum sapissimè, tantam esse in tota schola reverentiam, tantum silentium, tantam denique modestiam. Q. Multò magis mirarere, si unquam vidisses scholas paganicas. C. Vidi aliquando, atque consideravi diligenter. Plus est silentii in gymnasio nostro sexcentenario, quàm quadraginta puerorum, immo trigintà, in illis scholis trivialibus. Sed perge, quæso, vereor ut sis Orator Asianus, jam enim incipit oratio tua quasi longius aberrare. Q. At qui etiam interpellas ipse. C. Nihil extra propositum dixi, sed nunc prosequere. Q. Vis in summa dicam tibi? Disciplina hæc domestica, licet paucis improbis odiosa videatur, bonis tamen & studiosis propter utilitatem valde placet. nam si domi res esset dissoluta, quid nobis tutum foret contra lascivorum & petulantium insuleus? Quæ nobis quies? quæ studiorum tranquillitas? itaq, disciplina ipsa veris studiorum amatoribus est perfugium, & quasi propugnaculum non secus ac nautis portus in tempestate. Denique quisquis est inter nos pacificus, & ad rectè semper agendum paratus, is est à disciplina tutissimus. Nec verò id agit præceptor, ut nos plagis & verberibus trahat ad literarum studia: sed nos potius inducere nititur his maximè rebus, honesta & liberali tractatione, benevolentia, humanitate, facilitate morum, beneficiis, deniq, virtutis & studiorum amore. Ex quo fit ut major pars nostrum sic affecta sit, ut illi ex animo parere studeat, eum caveat offendere, eum tanquam parentem diligat, obleret, revereatur. C. Alioqui discipulorum officio non fungeremini. Q. At sunt quidam verberones, qui nec DEVM timent, nec parentes, nec verbera, qui & lite-
rarum

LIBER QVARTVS.

rarum studia oderunt, cane pejus & angue, ut verbis utar
 Horatii: Talibus (inquam) severa interdum adhibetur di-
 sciplina, quia videlicet necessitas cogit. C. Sat habeo. Nunc
 enim video, quorsum spectat vestrae disciplinae severitas. Q.
 Nimirum ut mores bonos tueatur, malos autem ut corrigat
 aut expellat. C. Ego disciplinam istam sane deosculor: Tan-
 tum abest ut reformidem, Te autem mi Quercetane, amo
 equidem. de ista loquendi libertate, qua mihi stimulos a-
 criores addidisti. Q. Ego vero immortales gratias ago Patri
 coelesti, qui tibi mentem bonam dederit, & sincerum ju-
 dicium. C. Vale igitur, & (si Dominus permiserit) expecta
 in proximam hebdomadem. Iterum vale, & inceptum no-
 strum tuis precibus Christo commenda etiam atque etiam
 Q. Precor tibi noctem quietam, & somnum placidum.

COLL. XXVI.

Florentius.

Basilus.

Quid est quod ita te tristem video? B. me miserum! Vix
 cum compos animi, ita sum timore perculsus. F. Quid
 (inquam) istud est? B. Praeceptor nosprehendit. F. Qua in
 re: Furto? H. Ah minime gentium. F. In quo igitur? B. In
 secreta compotatione. F. Indignum facinus B. Heu me mi-
 serum, me miserum quid agam? F. Ah ne te afflictes tanto-
 pere, qui aderant tecum? B. Fluvianus & Forensis. O per-
 ditos qui me huc impulerunt? F. Vbi id factum fuit? B. In
 cubiculo Fluviani: Qui utinam hodie è lecto non surrexisset
 F. Quomodo tandem deprehensi estis? Non erat obseratum
 cubiculum? B. Imo erat: Sed (ut scis) praceptor claves ha-
 bet omnium conclavium, praeterea putabamus illum in
 conventum hodiernum fratrum accessisse alioqui pessulum
 obdidissemus ostio. E. Vtuncque res habet, Deo volente
 accidit. B. Sic omnino sum persuasus, sed fere ita solemus
 nostra omnia, sive bona, sive mala, vel prudentiae nostrae
 attribuere vel imprudentiae. F. Qua occasione compotatio-
 nem istam occoeperatis? B. Illi duo (quod satis nosti) non
 sunt convictores. F. Quid tum? B. Domo allate fuerunt eis,
 ad victum nescio quae cupedia, quae utinam in via periissent
 F. Sed noluit Deus, perge. B. Et quia illos interdum per-
 otium

LIBER QVARTVS.

otium doceo, heri post coenam ad istas epulas me invita-
rant in hodiernum jentaculum. F. Tibi infaultum jentacu-
lum: Sed quid eratne vinum? B. Immo plus satis erat vi-
ni. Habent enim vini doliola in cella praeceptoris. F. Quid
praeceptor, ubi vos sic epulantes vidit? an non excanduit
gravissimè? B. Nihil prorsus commotus est: Sed subridens
Volo (inquit) esse de isto symposio, si placet. F. O mole-
stum convivam! Quid vos? B. Attoniti omnes obmutesci-
mus. Nam, eo dicto, statim se proripuit. F. Omnia signa vi-
deo hic esse pessima. B. Quis ita non iudicet? F. Oporteret
praeceptorem alicunde rem olfecisse. B. Suspectus est mihi
quidam, qui nos indicaverit. F. Quem suspicaris? B. Dicam
tibi post rei exitum. F. Quod invenietis huic malo remedi-
um? B. Nescio, valde stupemus omnes: Tamen si duo illi con-
vivatores mei nihil videntur esse solliciti: Habent enim in-
promptu causam. F. Quid tandem causari queunt? B. I ve-
ramus jentaculum, inquit, quia mane quum ceteri jenta-
rent, eramus cum parentibus, qui heri nobis attulerant
alimenta. F. Istud quidem est aliquid: Sed non tamen sic
poenas evadent, B. Cur non? F. Quia id fieri debuit in tri-
clinio palam, non autem clanculum in cubiculo. Istud eri-
am causam gravabit, quod te (quum sis convictor) quae
ad crapulandum abduxerint: quod quidem ipsi praeceptor
est maxime odiosum, tua tamen causa est longe pessima. B.
Cedo igitur quid faciam, mi Florenti? F. Age conferamu
consilia: quibus (si fieri potest) absolvaris. B. Nihil est
quod à me expectes in eo genere, neque enim consilii lo-
cum habeo, neque ullam remedii copiam. Sed tu (obsecro
explica vires ingenii tui ad me cito juvandum, Animus pe-
det mihi: Instat poena, satis vides: Ea (nisi quid impediat
post coenam exigetur. F. Id nequaquam fiet. Quum eni
erimen publicum non sit, non erit poena publicæ. B. Sive
publicæ, sive privatum id futurum est, non differetur. F.
Recte iudicas. B. Id causæ est, quamobrem nunc ad open-
tuam confugerim? Quod si me deseris, actum est. Dabo po-
nas gravissimas. F. Ad Deum potius confugiendum fuit, sic
quo nullum valet consilium: A quo item salus omnis &
petenda

LIBER QVARTVS.

petenda & speranda est. *B.* Res est manifesta satis & ego priusquam te audirem, non prætermisi precandi officium: sed tamen vult ille pater clementissimus ut iis utamur consiliis quæ nobis offert ipse & quasi in manum dat. Quare te oro, per nostram arctissimam necessitudinem, ut consilio tuo nunc mihi succurras. Hic non est cessandi aut tardandi locus: Huc igitur vires tuas intende, hanc causam suscipe, obsecro. *B.* Quandoquidem sic instas, ut vim adferre quodammodo videaris, dicam ex animo, & vere quod sentio. *N.* Istin præceptoris ingenium? *B.* Novi (opinor) ex parte aliqua. *F.* Ergo memoria tenes, nihil esse eo clementius, iis quidem, quos videt submissos esse, & culpam ingenuè confiteri: superbis autem & contumacibus vix aliquid potest ignorare. *B.* Ego met non ista semel observavi. *F.* Scin igitur quid facies? *B.* Dic mihi quæso. *F.* Dum tua res adhuc integra est, tibi suadeo, ut hominem solus adeas in musæum, & orationem habeas in hanc sententiam: En ego præceptor humanissime graviter peccavi, fateor: Sed (ut scis) prima est noxa, quam admiserim, Nunquam enim ante quicquam admiseram, quod flagris dignum videretur. Quamobrem, clementissime præceptor hanc primam culpam (si tibi placet) pristinae integritati meæ condonabis. Quod si unquam posthac recidero, causam non dico quin plectar severissime fac, aut simili oratione illum (ut spero) exorabis. *B.* Consilium prudens & opportunum? *F.* Vere, si tibi videtur, tale certe est, quale mihi dari vellem in ejusmodi malo. *B.* sed unum restat, de quo sum sollicitus. *F.* Eho, quid restat? *B.* non potero tam breviter & commodè dicere in conspectu præceptoris, quàm tu nunc dixisti. *F.* Non debes a me de verbis meis esse sollicitus: modo teneas sententiam, *B.* Prope modum teneo. *F.* Benè habet, scribe nunc crasso nodo ut poteris, deinde conferemus una: postea edisces al verbum diligenter. *B.* Hoc nihil est neque tutius, neque certius: sed quo tempore censes illum adiri posse opportunè? *F.* Quam primum videbis eum a prandio se recipere in Bibliothecam: Aut si fortè (ut solet) ambulatum in horto solus ierit, tunc illum statim sequere. *B.* Quonam vtar ex-

ordio

LIBER QVARTVS.

ordio? F. Non opus est alio quam quo apud illum uti sole-
mus omnes. B. Quod est illud? F. Præceptor, licetne pauca?
B. Bene vertat Deus omne consilium. Nunc eo scriptum
quod dixisti; deinde te revisam, F. Matura: nam instat ho-
ra prandii.

COLL. XXVII.

Ambrosius.

Gratianus.

SUperistis mihi videris Gratiane; quid rei est? G. Dies no-
stræque de patre absente cogito, & ob eam rem interim
macerore conficior. A. Quandiu absuit? G. Quatuor ab hinc
menses. A. Nihil ad vos interea scripsit? G. Ex quo disces-
sit, ne verbum quidem audivimus. A. Fieri potest ut scripse-
rit, sed aut literæ interciderint, aut fuerint interceptæ. G.
Quod dicis verisimile est; nam ante ubicunque esset, so-
lebat nobis scribere. A. Nonne hac æstate iverat Luteci-
am? G. Eo certè consilio tunc sese in viam dederat. A. Con-
fido saluum esse. G. Ego quoque non diffido, sed non ideo
meus allevatur dolor. A. Quid ait mater? G. Ferè semper
lamentatur: inde fit ut mihi duplicetur ægritudo. A. Sed
tamen non usque adeo te macerare debes. Potius enim de
illo benè sperare oportet, quam te sic macerare: quid enim
sunt quatuor menses? Quotula est pars eorum qui tot an-
nos domo absunt, interim jactati *Per varios casus per tot di-*
scrimina rerum. G. Sed quid consolantur aliorum, calus & pe-
ricula. A. Vide tamen ne sis nimium delicatus, qui patris de-
siderium tantillo tempore ferre non queas. G. Ferrem qui-
dem equo animo, modo illi bene esse saltem intelligerem.
A. Cui potest esse malè qui in Deo spem omnem colloca-
vit. Sive enim vivimus, sive morimur, Dei semper sumus, ut
divus Paulus ait. G. Nihil dubito istud esse verissimum; sed
ea est carnis hujus infirmitas. A. Quid faceret igitur, qui in
CHRISTO nullam spem habet? G. Nescio. A. Sed cave tamen
ne ista tua impatientia Deus ipse offendatur. G. Delictum
meum subinde agnosco, & supplex imploro veniam. A. Fa-
cis ut debes. Sed audi, quæso, quid mihi nunc in mentem
venerit? G. Quid istud est? A. Quid si pater tuus navigaverit
in Britanniam negotiandi causa? illic enim nunc est libertas
maxima. G. Quam libertatem dicis? A. Evangelii, quod illic
auditur

B05160

LIBER QVARTVS.

auditur liberrimè, A. Ain' tu Evangelium nunc esse in Britannia? A. Certa res est. G. Atque idololatriam profligaram. A. Omnino. G. O auditu iucunda Evangelia. A. Immo iucundissima. G. Sed unde scis ista? A. Vnde sciam, rogas? Miror ego te adhuc ignorasse quod in ore est omni populo. G. Mirari defines, si scias ubi nos habitemus. A. Vbi quæso, G. In angulo totius urbis remotissimo. A. Atqui putabam vobis esse domicilium in vico ad Molardum. G. Iam ante migraveramus quam peregrè pater esset profectus. A. Quod ignorabas, nunc habeto certissimum, ut magis credas. Hoc audi prætereà: Major pars Britannorum, qui ob Evangelium in hanc urbem tanquam ad asylum sese receperant, in patriam remigrant jam ante dies quindecim. G. O mi Ambrosi, quantum me isto nuncio de Britannicis rebus hodie recreasti? qualem adhibuisti meo dolori medicinam? A. Sic solet Deus noster suis adesse in extremis angustijs. G. Mirum ni pater est in Britannia: iampridem enim sæpius querebatur, quod non esset tutus illuc accessus ad mercaturas obeundas. A. Quinetiam Britannus quidam homo, neque levis, neque nugator, narrabat his diebus patri meo se literas certas illuc accepisse, in quibus hoc erat inter cætera, omnes undique ob Christi nomen profugos in ipsa Britannia excipi humanissimè tractarique benignissimè. G. Quid est igitur quod amplius dubitemus? A. Nulla (ut audis) restat ea de re dubitatio. G. Tantùm superest, ut imprimis Dei optimi maximi bonitatem extolamus, quanta possimus laude & gratiarum actione; deinde ledulo atque assiduè precemur, ut sua beneficia non modò confirmet, sed etiam indies magis ac magis augeat. A. Igitur mi Gratiane, memineris patris salutem ipsi Deo per IESUM CHRISTUM sepissimè commendare, idque votis ac precibus ardentissimis. C. Utinam ille suo spiritu sic afficiat animum meum, ut ex imo pectore ejusmodi preces effundere valeam, quas se dignetur audire. A. Votum sanctissimum: modò (quod quidem credo) ex animo profectum. G. O mirabilem consolatorem Deum nostrum! O quantum valet in adversis rebus veri amici consilium, &

LIBER QVARTVS.

& consolatio. A. sed quo nunc is? G. Domum recta propero, ut hæc matri quamprimum nunciem, atque ejus animum omni expleam gaudio: A. Faxit Deus, ut illa seriò exhilaretur. G. Ita precor.

COLL. XXVII.
Dissinangæus. Ionas.

Salve Iona optatissime. 1. salve & tu vindemiator jucundissime. D. Quomodo se habet schola, 1. Optime. D. Iamne redierunt multi? 1. vix quarta pars nunc abest. D. Quid agitur? 1. Docetur, legitur, scribitur, repetitur. D. Ista sunt generalia & quotidiana; sed quid fit in nostra classe? 1. Idem quod fit in cæteris, & quod fiebat ante vacationem. D. Ergone jam seriò habentur prælectiones? 1. Iam ab hinc octo dies; Nam quid aliud fieret? D. Solebamus per aliquot dies exerceri in iis repetendis, quæ antea didiceramus. 1. Tribus diebus totis nihil aliud actum est. D. Quid probatio? Iamne incepta est? 1. Hui inepte. Propemodum finita est: Cras sexta classis interrogabitur. D. Me miserum, exclusus sum à præmio. 1. Etiam præmium sperabas. D. Quidni sperarem? Vnicuique sperare licet, præsertim studioso. 1. malim ego nihil sperare. D. Quid ita? 1. Nam si nihil contingerit, nulla erat mihi frustratio, neque molestia; sin consequar aliquid, id ego in lucro deputabo. D. Nunquam ne legisti.

Vivere spe vidi, qui moriturus erat

1. Immo vero legi, & memoria teneo, sed hoc nihil ad propositum. D. Cur non? 1. Quia illic loquitur Ovidius de spe illa quæ in rebus adversis retinenda est: Quem sensum expressit Cato noster hoc Disticho.

Rebus in adversis animum submittere noli:

Spem retine, spes una hominem nec morte relinquit.

D. Tu igitur nihil speras? 1. Spero vitam æternam. D. Dicebas modò sperandum esse in adversis rebus: quæ tibi sunt adversa? 1. Ea quæ me oppugnant quotidie. D. Quæ tandem sunt illa? 1. Propria caro, Satan, & improbi homines, qui me injuriis afficiunt. D. Ex quo tempore factus es Theologaster? 1. Nec sum Theologus, nec Theologaster. sed quod dico, id ego didici è sacris concionibus. D. Laudo equidem

ms. 9150

LIBER QVARTVS.

equidem; sed age, dic mihi seriò, estne acta classis nostræ probatio? I. Jam tibi seriò dictum pura. D. Dolet mihi non interfuisse. I. Citiùs venisses; quid agebas? D. Mater me coegit vindemiæ exitum expectare. I. Credo; sed tu tua voluntate coactus es. D. Vt fatear ingenuè, libenter expectavi. Sed quid agas? homines sumus, ut aiunt. I. Immo pueri. D. Sed vix credas quàm sit iucundum rusticari, præsertim ubi tanta est omnium fructuum affluentia. I. Estne vobis magnus vini proventus. D. Tantus profecto ut maiorem vidisse non meminerim. I. Quid aiunt rustici in hac tanta ubertate? D. Nihil aliud quam potationes & crapulas crepant, quin etiam vino jam perinde abutuntur, quasi aqua fontana sit. I. Ea est stultæ plebis dementia, ut Dei beneficiis nunquam rectè uti sciat. D. Scilicet illud est quod dicitur, Nonquam sapiunt stulti nisi in angustiis. I. Ergo plectuntur meritò. D. Quid, quod admonitiones etiam irrident? I. Sunt qui nullam omninò ferre possunt: quin bene ac comiter etiam monentibus irascuntur. D. Audi aliquid gravius: fuerunt qui mihi verbera minarentur, quum eos humanissimè admonerem. I. Illud mihi novum non est; nam & quidam mihi aliquando pugnum intentavit; quod nisi veritus esset Dei patris auctoritatem, profecto vapulassem acerrimè. D. Sed omitramus eos, quia cæci sunt; nec tamen se tales esse intelligunt. I. Actan: se probè callere quid sit Evangelium, quum ievera Evangelio adversentur. I. Si vero bi divini ministros, & pastores suos non audiunt, qui putatis fieri posse, ut nos audiant? D. Sequamur ergo quod præcepit CHRISTUS. *Nolite sanctum dare canibus.* I. At sunt quidam simplices & benevoli, qui auditione verbi divini mirum in modum delectantur: hi sunt quos docere est iucundissimum. D. Quam gaudeo quoties in tales incido! Ut ego illos complector libenter? I. Nec immeritò. Nam ubi docueris, tum demum frueris laboris tui fructu non sine voluptate maxima. D. Sed nos quid cogitamus? Non vides ut nox ferè nos oppresserit? I. Discedamus igitur, & cras si Dominus permiserit, pluribus verbis agemus unà de studiis alacriter repetendis.

COLL. XXIX.

Rufinus. Sylvester.

Pater tuus (ut accepi) rediit e Gallia. S. Rediit sane, R. Quando? S. Die Lunæ vespere. R. Adventus ejus non tibi molestus fuit? S. Quid molestus? Immo verò jucundissimus; sed cur istud rogas? R. Quia forsitan illo absente liberius vivendi tibi est potestas. S. Nescio quam mihi libertatem narias, R. Potandi, ludendi, cui sitandi, S. An igitur putas me nihil aliud agere dum pater abest. R. Sic fere solent omnes. S. Dissoluti quidem. Nam quod ad me attinet, absente patre sic vivo ut eo præsentem. Non poto, sed bibo quantum satis est; ludo quum tempus postulat; Non discurro, sed cum bona matris venia in publicum prodeco, quum aliquid habeo negotii. R. Etiamne matri tantopere subditus es? S. Equè ac patri. Quid enim putas? Nonne de utroque aequalè est præceptum Domini? Honorà (inquit) patrem tuum, & matrem tuam. quid Ethnicus ille auctor Distichorum moralium?

Dilige non agra charos pietate parentes,

Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parens,

Quid Paulus noster? *Filiis* (inquit) *obedite parentibus in Domino.* Nonne parentis nomine, pater & mater continentur? R. Istud à Latinis observatur auctoribus. S. Quin etiam si quod esset reverentiæ discrimen, videretur optimo jure plus deberi matribus: ut quæ dolores tantos, ac labores propter nos pertulerunt. R. Novi ego ista, & quæ dixisti, placent mihi omnia. S. Cur ergo mihi repugnabas? R. Ut ea quasi repugnantia, nobis accersem sermonis materiam. Nam, ut tute nosti, præceptor sæpe nos exhortatur, ut nostrum otium in ejusmodi sermonibus impendamus. S. Bonum sanè otium, quod honesto in negotio consumitur, R. Huc pertinet illud Aphricani apophthegma, qui dicebat se nunquam minus otiosum esse, quam quum otiosus esset, ut ex Cicerone didicimus. S. Sed jam tempus monet, ut huic sermoni finem imponamus. R. Recte mones, fortasse enim tua causa cœna tardatur domi. S. Plura (si Dominus permiserit) in proximo congressu. R. Precor tibi noctem prosperam. S. Et ego tibi placidam per membra quietem.

805160 only

COLL. XXX.

Nomenclator.

Desiderius. V

Non satis mirari possum, te non esse diligentiores. D. qua in re videor tibi negligens? N. Quod mane fere nunquam ades in tempore? Atque inde fit ut pene quotidie noteris in catalogo. Cur tu es tam somniculosus? D. Mea sic fert natura. N. Corrige istam naturam, hoc est naturæ vitium. Quid tibi profuit Catonis nostri dictum D. Quodnam quæso? N. *Plus Vigila semper, nec somno* &c. D. Ne plura, ego probe memini. N. Nihil prodest meminisse nisi ad usum tuum accommodes. D. Vriam & hoc & alia præcepta salubria tam facile ad vivendi usum transferamus, quam ea facile ediscimus. N. Vt verum fatear, præcipere quam præstare multo est facilius. Sed tamen eniti debemus, ut vel monitis, vel precibus proficiamus aliquid, & indies evadamus meliores. D. Qui id non facit, ejus salus desperanda est. Sed nihil difficilius emendatur, quam naturale vitium. N. Omnia fere vitia sunt nobis naturalia: & nisi Dei bonitas lervaret nos, essemus omnes sceleratissimi. D. Quid igitur faciendum? N. Fortiter cum vitiis nostris pugnandum est. D. Quo duce? N. Ipso Deo D. Quibus armis? N. Divinis & spiritualibus. D. Vbi tandem inveniuntur? N. In epistola sancti Pauli ad Ephesios. D. Quoto capite? N. Sexto D. Quid si locum per me non intellexero? N. Non omnino intelliges, satis scio, sed præceptor erit consulendus. D. Quid si mecum adfueris? N. Adesse volo, certum est: Verum captanda erit oportunitas. D. De hoc igitur aliàs consilium capiemus. N. Quando istud erit? D. Proximo die Mercurii si tibi ita videatur. N. Quota hora? D. Postmeridiem prima. N. Placet sententia. D. Nunc igitur discedamus.

COLL.

XXXI.

Trāpczita.

Remundus.

Licetne malum malo rependere? R. Cur istud quæris? T. Vt iis respondere possim, qui hac in re mihi contradicunt, R. Breviter interrogasti respondebo brevissime: Non licet T. Cur non? R. Quia vetuit Christus, & post eum Apostoli. T. Quid igitur faciendum est? R. Malum bono compensandum T. Annon satis est bonum bono rependere. R. Non satis Christiano quidem. T. Quamobrem? R. Nam Chri-

stianum

LIBER QVARTVS.

si animum oportet Christum præceptorem imitari T. Quid fecit Christus in eo genere? R. Sanavit eum qui ipsi calaphum impegerat; Precatus est pro iis, qui ipsum in crucem iussulerant; Alia item multa fecit ejusmodi. T. Nihilne igitur facit, qui gratiam pro gratia rependit? R. Tantum facit quantum faciunt Ethnici. T. Quid isti faciunt? R. Amicos diligunt & referunt gratiam a quibus acceperunt. T. Nihilne amplius? R. Nihil: Nam quid amplius expectes ab iis qui verum Deum non noverunt? T. Quid faciunt inimicis? R. Quibuscunque modis possunt, eos prosequuntur. Estne id Christiano peccatum? R. Si non licet (ut jam tibi probavi) concludere, id peccatum esse. T. Atqui (ut vulgo dicitur) vim vi repellere licet. Quam sententiam novus quidam Poeta latius interpretatus est his verbis.

Pellere vim vs iura sinunt, & vulnere vulnus.

Quid ad hoc respondes? R. Istud quidem permittunt Ethnicorum leges: Sed Lex divina longe aliter loquitur. T. Quid divina Lex? Idem quod Dei verbum. T. Quicquid ergo fit contra Dei verbum estne peccatum? R. Proculdubio peccatum est. T. Potestne ista probare ex divinis literis? R. Quidni possum? nihil facilius. T. Adfer mihi (quæso) sententias. R. Non credis id quod est omnibus in confesso? T. Imo vero indubitanter credo. R. Quid igitur opus est testimoniis. T. Ut contradicentibus certo respondere possim. R. Recte intelligis: Sed quia non possis ex tempore memoriam mandare, expecta dum tibi describam in chartula, in qua etiam sit locorum annotatio: ut possis quibus voles etiam digito demonstrare. T. Optimum ex tempore consilium: Quanto istud mihi commodius fuerit? sic enim per otium ediscam: ut ad manum habeam quoties erit opus, Sed quando mihi dabis? R. Cras (si libet) huc ad me revertere. T. Quota hora? R. A meridie prima. T. Sat habeo, interea vale R. Te servet Dominus Deus.

COLL. XXXII.

Grimundus. Blevetus.

Vis emere hoc cingulum? B. Cur emerem? Vnum mihi latis est, tu vero cur vis vendere? G. Quia tunc mihi

LIBER QVARTVS.

duo. B. Nec tamen licet ut vendas, nisi vis in pœnam incur-
rere. G. Quid verat me vendere res meas? B. Nihil ad-
huc tuum habes G. Eho, nihil? Vnde probas istud? R. Quia
nondum es tui juris, sed sub patris potestate: deinde vis au-
dire breviter, tibi istud non licere? G. Maxime velim. B. De
hoc lex est scholastica: cuius hæc est sententia, Pueri injus-
su parentum, nec vendant aliquid, nec emant, nec permu-
tent, nec alienent quovis alio modo. Qui contra fecerit,
verberibus plectetur. G. Istud ego non ignorabam, sed vo-
lebam periculum facere, an constans esses in observandis
legibus. B. Tu igitur es simulator. G. In hac simulatione ni-
hil video esse mali, num tu interpretaris malè? B. Minimè
verò: nihil enim nocuisti mihi. G. Quid si nocuissem? B.
Tulissem æquo animo, ut Christianum decet. G. Utinam ad-
versa omnia sic feramus propter Christum, qui nihil non tu-
lit salutis nostræ causa. B. Feremus certe, si exemplum ejus
semper nobis proponamus ob oculos. G. Difficile id qui-
dem est. B. Immo impossibile, nisi illius Spiritu semper ad-
juvemur: quod quidem assiduis precibus est impetrandum
G. O quam suavi sermone tantillum otii consumpsimus.

COLL. XXXIII.

Sartor. Odetus.

Ecquid hodie precatus es domi? O. Cur istud quæris, S.
Quia non interfuisti matutinæ precationi. O. Qui scis?
S. Observavi. O. Atqui tu non es observator. S. Non sum, O.
Quomodo igitur observabas? S. Quia es mihi charissimus.
O. Quid tum? S. Dolebit mihi si vapulabis. O. Quid? An ego
notatus fui, S. Etiam dubitas? O. Quum recitaretur catalo-
gus, nemo me excusavit? S. Nemo quod sciam. O. Si me tan-
topere amas (ut dicis) cur tute non excusasti me? S. Quid
causæ dixissem. O. Commentus esses aliquid. S. Ergo menti-
tus essem. O. Quid inde? S. Sed ex verbo Dei mentiri vetis-
tum est. O. Fateor, sed erat leve mendacium. S. Nihil leve
judicandum est quo Deus offenditur. O. Negare id non pos-
sum: sed levia ista facile remittit nobis propter Iesum Chri-
stum, qui est deprecator noster & advocatus. Nam quous-
que non peccat quotidie lapissimè? S. Profectò nullus:
quin-

LIBER QVARTVS.

quinetiam vix precamur, aut aliquid boni operamur, in quo non inest aliqua peccati species. O. Quid ergo futurum esset nobis, nisi Deus facile ignosceret? Vnde & quotidie precantes dicimus. Remitte nobis debita nostra. S. Nihil dubitare debemus, quin remittat, si errata nostra serio & verè agnoscamus, si ex animo petamus veniam, si fidem habeamus nobis ignosci. O. Quid igitur restat? S. Illud restat, ut neque delectemur peccatis, neque in his persistamus, neque malitiose, scilicet, & de industria peccatum committamus. Nimis enim multa sunt quæ per carnis infirmitatem peccamus, aut etiam per ignorantiam. O. Nihil dubito de peccatis illis, quæ ex carnis imbecillitate perpetramus: qualis fuit Petri abnegatio: sed qui sit ut peccemus per ignorantiam? S. De hoc, Pauli exemplum habes, qui scribens ad timotheum, in priore epistola palam profitetur se, quamvis Ecclesiam Dei persequutus fuerit, tamen veniam esse consequutum, quia ignorans id fecerit. O. Isto exemplo mihi abundè satisfecisti: (nam & ego id legere memini) sed scin' tu quoto epistolæ capite id scriptum sit, S. Equidem non soleo vexare memoriam in retinendis capitum numeris: mihi hoc tempore satis esse videtur, aliquot sententias quasi raptim annotare, quas memoriæ mandare liceat, si quid interdum otii suffurari possim, ex quotidiana studiorum præsertim occupatione. O. Vtinam ego quoque id facere possem. S. Quid impedit? O. Vix ego queo satis præceptoris facere in exercitationibus scholasticis: tantû abest ut aliis studiis aliquid temporis impertiri concedatur. S. Satis profectò quotidie sumus occupati: sed hæc tamen ferenda sunt, quoadiu nobis opus esse ipsi Deo & parentibus nostris visum fuerit. O. Ego propterea libenter fero ac tolero omnes ejusmodi labores. S. Quâ spe toleras? O. Quia futurum spero, ut primi sint gradus, quibus ad majora aliquando perveniam. sed de his aliàs pluribus, nunc agamus quod instat. O. Quid istud est? S. Audin' tu ad cœnam signum dari? O. Bonum signum nuncias, jam sentiebam esuriem. S. Nimirum, quia merendam prætermisisti. O. Vtinam ea tam facile semper adstunere possem, quàm hodie carui libenter. S. Ego verò non libenter carco, nisi occupatus necessario negotio.

COLL. XXXIV.

Phrygio. Stephanus.

Salve ambulator optatissime. S. Et tu salvus sis cessator
 occupatissime. P. satisne rectè vales; mi Stephane? S.
 Immo rectissime, quæ est DEI optimi maximi benignitas.
 P. Equidem ex animo gaudeo, tibi que vehementer gratus
 lor reditum istum incolumem. Vbi fuisti hoc toto anno? S.
 In Italia. P. Quam ob causam animum induxeras illuc pro-
 ficisci? S. Ob famam regionis, de qua tam multa ubique
 prædicantur. Nec ignoras quam simus rerum novarum cu-
 pidi. P. Sic est natura comparatum, sed quid illic inveni-
 sti? S. Certè multò plura, quam ex fama audiveram. P. Sed
 multa (credo) vidisti quæ minimè velles? S. Nempe scele-
 ra, sed quod ad regionem attinet, terra est longè fertilissi-
 ma, omnium optimorum fructuum genere valdè abundans
 præcipuè vino præstantissimo. P. Scilicet ea potissimum res
 tibi arridebat. S. Vt verum fatear, mirè afficiebat palatum.
 Nam quale dicas hoc nostrum vinum esse? villum verè di-
 cas, si cum illo compares. P. Inde ergo tibi se offerebat
 pulchrum DEI laudandi argumentum, S. Pulcherrimum.
 Sic enim sæpè cogitabam. Quam bonus es Domine Deus,
 qui nos amavisti usque ad delicias. Non enim solùm ea cre-
 asti nobis ad victum, quæ terra sponte sua producit: sed
 etiam tot genera rerum delicatissimarum, quæ si modera-
 tè sumamus, & cum gratiarum actione, & corpus suavissi-
 mè nutriunt, & ipsum animum misce exhilarant. O qui-
 bus verbis, quibus operibus satis dignè glorificemus no-
 men tuum Domine. Denique sic afficiebar animo, ut nihil
 magis cuperem, quam divinas laudes semper in ore habe-
 re: sed (proh dolor) aliis atque aliis subinde conceptis
 cogitationibus, ignis ille paulatim extinguebatur. P. Istud
 apud me non est novum: nam sæpè tale quid mihi solet ac-
 cidere. S. Ea est naturæ nostræ Inconstantia. P. Horis fe-
 rè omnibus istud experimur: sed quid tandem egisti in tua
 Italia? S. Invisi animi gratia, aliquot urbes celebriores:
 alicubi etiam studui aliquandiu. P. Quas urbes invisisti
 potissimum? Multas quidem vidi in transitu, sed paucas
 contemplatus sum otiosus, nimirum Genuam, Floren-
 tiam,

LIBER QVARTVS.

riam. Venetias, denique Romam illam, quæ olim mundi caput dicebatur: Nunc autem est omnium abominatio-
num fons & origo, P. Vidistine magnam illam bestiam?
S. Vidi obiter, quum per vicos (opinor) spectaculi gra-
tia portaretur. P. sed (ut ad rem) in quibus tandem
oppidis commoratus es studiorum gratia? S. Roma re-
diens, transivi Bononiam, Patavium, Mediolanum. In eo-
rum oppidorum singulis, menses circiter tres versatus sum
in vario literarum genere. Volui enim è singulis paucula
quasi degustare. P. Quid autem vidisti novi in tot celeberrimis
oppidis? S. Rogas? serè omnia mihi nova videban-
tùr, sed longum foret omnia tibi narrare, præsertim nunc
quum mihi est aliquo properandum. P. quo tandem? S. Ad
patrum, qui me ad coenam invitavit. S. Nolo igitur te re-
morari diutiùs: sed quando licebit nobis magis otiosè con-
fabulari? S. Cras, à prandio, si volueris. P. Ego verò id
percupio. S. Ad horam igitur primam expecta me in cu-
biculo. P. Fiet: hora est ad merendam opportuna.

COLL. XXXV.

Magister. Hypodidasclus.

Quid quod hisce diebus inter nos egeramus, satisne co-
gitasti? H. Etiam atque etiam cogitavi. M. Ecquid pla-
cet tibi conditio quam obruli? H. Maxime. M. Quid men-
sa, seu convictus? H. Nihil in ea desidero. M. Quid restat
igitur? H. Ut (si tibi non molestum est) præscribas mihi
quas operas à me tibi præstari velis. M. Ad verò est æ-
quissimum. Accipe igitur præcipua officii tui capita, quo-
rum hoc primum est.

Quotidie manè, diligenter curare ut omnes domestici
mei discipuli maturè cubitu surgant, pro ratione tempo-
ris, tum hybernæ, tum æstivæ. Vbi surrexerint, ea curent
quæ ad cultum & munditiem corporis pertinent, postre-
mò, ut adsint privatæ nostræ precatiõni.

Secundum, ter quotidie in aulam deducere, mane scili-
cet, & ante horam undecimam, ac tertiam pomeridianam,
illic (nisi egomet adero) expectare donec aliquis ex do-
ctoribus adfuerit: interea curare recitandos aliquos cata-
logos,

LIBER QVARTVS.

logos, & precationem dicendam. Item observare sedulo num quis ex ipsis doctoribus absit ab auditorio suo, si quis aberit, mihi statim renunciare, aut ejus partes agere.

Tertium, manere cum pueris domesticis, quoties non doceantur in scholis suis: Inter ea minores ad lectionem, & scripturam instituere, cæterorumque repetitiones audire, quod tantum tempus & opportunitas patietur, omnes denique in officio retinere, admonere, arguere, objurgare, virgis etiam, ubi opus fuerit castigare.

Quartum, feriatis diebus eos ad sacras conciones ordine deducere, ac domum similiter reducere.

Quintum, quoties ludere permissum erit, subinde observare, ne quid præter officium & bonos mores, vel factis vel dictis admittant.

Sextum, suppeditare illis, ex pecunia, quam tibi in manus dabo, chartam, pennas atramentum, & alia quædam, duntaxat parvi pretii necessaria: eaque omnia in expensorum codicem referre: Id autem Mercurii & sabbathi potissimum diebus fieri solet.

Septimum, quæ ad eorum liberos, vestimenta, & curam corporis pertinebunt, non negligere, hoc est, interdum ab illis librorum & vestimentorum rationem exigere, valetudinis & cultus corporis rationem habere, & alia ejusmodi in pueris præsertim minoribus curanda & observanda.

Octavum, docere pueros tum in classe mea, tum in cæteris præter tres superiores, si quando necessitas postulabit.

Nonum, interdum (si opus fuerit) me & domi & foris in privatis negotiis adjuvare.

Hactenus audisti quæ mihi abs te præstari velim officia, quæque etiam ab iis domesticis hypodidascalis exigere solem. Eorum tamen omnium non adeo severus exactor fuero, quin ipse, quoties per otium licebit, aliqua tibi remittam: in quibus, ego quasi vicarii partes agam, Intellexisti hæc omnia? *H.* Ego vero diligenter omnia: Sed unum te oro, ut ad memoriam renovandam des mihi eorum commentariolum, & simul cogitandi ac deliberandi spatium. *M.* Quantum temporis postulas? *H.* Diem unum naturalem. *M.* Ego vero

LIBER QVARTVS.

verò duos integros dabo. Interea (ut capisti) nullo tuo sumptu nobis perges convivere & commorari, tam libere quam si esses domi tuæ H. Istud non sine humanitate facis: quo fit ut majore beneficio me devincias, M. Habebis a prandio quod requiris commentarium, quum primum mea tibi manu conscripsero H. quid si mihi dictares? M. Malim egomet scribere ne quid forte inter dictandum excidat, H. Vt libet,

COLL. XXXVI.

Quæstor. Benignus.

Quam doleo me non interfuisse mane repetitioni vestræ? B. Cur non venisti in ludum citius, ut ferè soles? Q. Me miserum! non surrexi in tempore, B. Quamobrem? Q. Quia nemo expergefecit. B. Quis te solet excitare? Q. Hospes noster, aut ejus ancilla: sed absente illo, ancilla sæpè obliviscitur, aut certe negligit. B. Vbi erat hospes? Q. Sub auroram prodierat ad sua negotia, ut postea rescivi. B. Quid hospita? nihilne curat? Q. Quid putas eam curare? quotidie ex quo surrexit semper intenta est, partim curandis filiis, partim cæteris domesticis rebus. B. Nullosne habes contubernales scholasticos? Q. Prorsus nullos. B. Ah puer infelix, qui neminem habes, quocum de studiis conferas? Q. Ob eam rem mea est miserima conditio, quantum ego judico. Non enim possim arbitrio meo studere, propter tantam mercatorum turbam, qui domum illam frequentant & mihi toto die obstrepunt. B. Non habes tibi cubiculum? Q. Quid mihi prodest habere? Est enim ita conjunctum gradibus & cochliidi, ut ne felis quidem aut ascendat aut descendat, quin feriat aures meas aliquis strepitus. B. Magna profectò molestia. Q. Illa verò multò major, quod supra meum cubiculum est amplissimum conclave, ubi merces aservantur. Vnde fit ut horis omnibus aliqua graves sarcinæ, vel importentur vel exportentur. B. O Deum immortalem! quomodo illic potes vivere? Q. Quid ais, vivere? equidem non vivo, sed langueo potius, Neque unquam mihi videor esse liber, nisi quum sum in schola tecum una, & cum cæteris nostris condiscipulis. B. Quam doleo vicem tuam? Q. Vtinam liceret mihi tecum habi-

tare

LIBER QVARTVS.

tare in his ædibus scholasticis. B. Nihil esset mihi iucundius, sed quid impedit? Q. Patris vetus amicitia cum illo hospite meo. B. Deberes patrem admonere de studiorum tuorum incommodis. Q. sæpe quidem monui, & coram & per literas. B. Quid illi respondet? Q. Frustra monetur: quasi surdo narretur fabula. B. quid ita? Q. Quia nunquam in discendi ludo versatus est: ideoque in studiorum ratione nihil intelligit. B. Ego tamen, si mea res ageretur omnem moverem lapidem, ut voti composefficerer. Q. Quid si præceptor ipsi ad patrem meum scriberet? B. Nunquam istud illi persuaderes. Q. Cur non? B. Quia non vult ambire quempiam, ut discipulorum turbam sibi comparet. Abhorret enim ab omni tum ambitione tum avaritia. Q. Quid igitur mihi faciendum suades? B. Vnicum habeo consilium. Q. Ne mihi quæso reticeas. B. Ea res per amicos tentanda est. Q. Idem mihi quoque aliquando in mentem venerat: sed nunquam ausus sum experiri. B. Quid dubitas? Q. Vereor ut hoc parum succedat. B. Rei exitus est in manu Domini: *Sed quid tentare nocebit.* Q. Tentemus lane. Nihil enim mali (ut confido) inde potest accidere, At ego nescio qua ratione hic vtendum sit. B. Dic mihi, non expectas ut brevi pater in hanc urbem veniat? Q. Spero venturum propediem. B. Quando igitur? Q. Ad Kalendas Quintiles. B. Optime est. Scin igitur quid sit opus facto? Q. Doce quæso. B. Fac singulatim convenias duos aut tres iuxta paternis amicis præcipuis, qui sunt viri graves & honorati: Nempe ut plus valeat eorum auctoritas apud patrem tuum. Q. Bene mones quid illis dicam? B. Narrabis diligenter omnes incommoditates studiorum tuorum. Q. Nihilne amplius? Docebis insuper quonam modo tibi provideri possit, ut tempus redimas, quod apud istum hospitem tam misere hætenus perdidisti, quod nisi eo remedio tibi mature consulatur, actum esse de studiis & eorum progressu. Denique ne ante destiteris, monere, orare, obsecrare, donec persualeris, ut tibi promittant se acturos esse serio cum patre tuo negotium. Q. Quid si recusabunt? B. Vix fieri potest ut recusent omnes. Q. Non est verisimile, præsertim quum sint mei amantissimi,

LIBER QVARTVS.

mi, & mihi patris nomine gratificentur adeo libenter. B. Ad hæc res ipsa urgebit eos, nempe tanta studiorum tuorum jactura. Q. Pluribus verbis opus non est. Auxilio Dei fretus, aggrediar primo quoque tempore, B. sed interim memor esto, ut in divinas preces die nocteque incumbas, Q. Ipso volente Deo. id curabo pro viribus, satis enim scio nullum consilium mihi esse profuturum, nisi quod ille iuvet. B. Sed iam tempus est ut domum te recipeas, ne forte hospes offendatur. Quid cessas? Q. Cogito ne quid prætermiserim de quo esses admonendus. B. si quid alterutri nostrum præterea occurrerit, cras otiose tractabimus. Q. Vale igitur, mi Benigne! & perge, quæso me tuis precibus adjuvare, quemadmodum juvisti optimo consilio. B. A domino Deo profecta sunt omnia, qui ut consilium dedit, sic dabit effectum. Q. Ita fore, confido. Iterum vale. B. Vale Quæstor suavissime,

COLL. XXXVII.

Athanasius.

Benjaminus.

Siccine me insciente abiit pater tuus, ut mihi non licuerit eum convenire? B. Cur à prandio non venisti in diversorium ejus? A. Quia putabam tantum cras illum esse discessurum. B. Ego quoque idem arbitrabar! sed noluit occasionem prætermittere, quæ se ex tempore obtulerat, A. Adhuc ille meminit Catonis Distichon illud.

Quam primum rapienda tibi est occasio prima;

Ne rursus quæras qua iam neglexeris ante.

B. Illud opusculum sic memoria tenet, ut in eo videatur ætatem contrivisse. A. Vide quanta vis sit memoriæ in iis, quæ rudibus annis didicimus. B. Ea est Quintiliani super hac re sententia, cujus verba (ut opinor) meministi. A. Memini sed (ut ad rem) quæ fuit patri occasio, ut ante discesserit quam instituerat? B. Quidam Lugdunenses, quibuscum ad mercatum huc venerat, A. Aderasne quum profectus esset? B. Præstolabar illum in diversorio. A. Vnde scieras mutasse consilium de profectione? B. Eram in prandio quum inter ipsos convenerant, ut expeditis quibusdam reliquis in urbe negotiis, equos sub horam secundam conscenderent. A.

Quod

LIBER QVARTVS.

Quod superest, statimne ex animi sententia rem suam fecit
 B. Ita feliciter, ut me ob eam rem ad divinas laudes vehemen-
 ter hortatus fuerit. A. tu nunc igitur (opinor) bene
 nummatus redis. B. Mene rides? A. Cur ego id facerem? B.
 Pro tua libidine. A. quasi vero animi gratia soleam irridere
 ceteros. B. Atqui id putabam. A. Longe aberrabas. Nam
 aliud est iocari, aliud irridere. Alterum caret vitio, estque
 inter amicos satis frequens: Alterum est vitiosum, atque
 odio dignum, ut pote quod ex contemptu ferè proficisci-
 tur. B. Ignosce igitur mihi. A. Non gravis est culpa. Sed dic
 rogo, nihil tibi pecuniæ dedit pater? B. Ne petivi quidem.
 A. Tamen sponte dedit. B. Aliquantulum. A. Quantum igi-
 tur? B. Perpusillum. A. Dic fodes. B. Cur tam avidè inquiris
 A. Ut amicorum more tibi gratuler. B. Nihil est gratulatione
 dignum. A. Fatere tandem quid sit. B. Soli asses quinque. A.
 Hui tantillum. O stulte qui non petieris duos aut tres de-
 cusses argenteos. B. Non ausus sum. A. Quid verebare? B. Ut
 planè denegaret, atque ægre ferret quod peterem. A. Nun-
 quam id fecisset. modo petendi causam addidisses. B. Credo
 equidè: Sed quid causæ attulissem? A. Rogas? Nonne sunt res
 sexcentæ, quibus indiget usus scholasticus? B. Multæ sunt sa-
 teor. A. Tu vero adeone abundas rebus omnibus ut tibi de-
 sit nihil? B. Imo desunt plurima, sed quibus facile caream:
 præterea satis novit pater, quæ mihi opus sunt studiorum
 causa, rum ad victum cultumq, corporis. A. Novit quidem;
 Sed alia multa sunt illi & curanda & cogitanda. B. Credo es-
 se illi præcipuâ liberorum curam. A. sed nimis ab eo remo-
 tus es. B. Sine me pervenire quo volo. A. Age sino. B. Novit
 etiam pater me nondum esse idoneum ad rectè tractandum
 pecuniam. A. Cur non? An tu ad eam rem non satis ætatis
 habes, atque prudentiæ? B. Hinc absum longissime. Itaque
 pater dedit præceptori in mandatis, ut omnia mihi suppe-
 daret ad usus vitæ studiorumque necessarios; ad quam rem
 præbet illi quantum satis est pecuniæ. A. Esto. B. Ergo si quid
 à patre peterem, me statim ad præceptorem remitteret;
 fortassis etiam irascereetur, & me graviter objurgaret, A.
 Facile est objurgationem pati, modone sequantur verbera.
 B. Facile

LIBER QVARTVS.

B. Facile est, credo: sed iis duntaxat quos neque pudor movet, neque ulla parentum reverentia. Ego autem ipsa verba ferre malim quam patris irati objurgationem. Ex quo fit, ut sedulo caveam, ne quid illi præbeam causæ ad irascendum, id enim quinto præcepto divinæ legis continetur. A. Facis ut pium decet adolescentem. B. Ejus rei laus non mihi, sed soli Deo tribuenda est. A. Nempe à quo proficiscitur quicquid nobis inest boni. B. Faxit ille, ut quæ bona inspirat nobis, ea sequamur animo promptissimo. Sed ut ad te redeam, sermone reprehendebas quod nullam pecuniam à patre rogassem? A. An ego te vellem ad fallendum patrem inducere? B. Mihi quidem non fit verisimile: Me tamen ipsum fefellisti. A. Quomodo? B. Quia seriò loqui videbaris, ad cò aptè vultum verbis ipsis accommodabas. A. Sed quid censes de hac nostra confabulatione? B. Argumentum satis aptum dedisti nobis in hoc otio nostro vespertino. A. Et quid habuit sermo noster quod reprehensum esset observator, si fortè (ut sciet) nos observasset ex insidiis. B. Nihil, ut opinor. A. Profectò verum est quod sæpè nobis præceptor inculcat. B. Quid illud est? A. Latine linguæ copiam & facultatem comparari his potissimum rebus, sæpè scribendo, confabulando, legendis auctoribus, Anglica Latine, aut Latina Anglice convertendo. B. Ergo his rebus diligenter nos exerceamus adjutore Domino Deo, in cujus manu sita sunt studia nostra omnia. A. Idem faxit, ut ejus erga nos beneficia vero cultu dignisque laudibus perpetuò celebremus.

B. *Hoc opus, hoc studium parvi properemus & ampli,*

Hac sit votorum summa suprema precor.

A. Sed audi horologium. B. Nos opportune admonet, itaq; desistamus. A. Alioqui solis occasus nos hic opprimeret.

COLL. XXXVIII.

Honoratus. Vivianus. Pratenis. Pædagogus.

*Q*uod caret alterna requie durable non est,

Hæc reparat vires fessaque membra novat. Ovid.

v. Nec me offenderit lusus in pueris; Est & hoc alacritatis signum.

Quintilianus.

Pr. Nulla

LIBER QVARTVS.

Pr. Nulla res est, quæ perferre possit continuum laborem.

Pæ. Video quorsum spectant ista, nimirum ut vos ambulatum ducam; sed eandem cantilenam semper ferè recantatis, ut solent vestrae aviculæ. **H.** Quid ergo vis dicamus, præceptor? **Pæ.** Dicite posthac suum quisque sententiam ex novo Testamento. **V.** Euge; nihil erit nobis facilis; habemus enim in promptu multam earum copiam. Vis ergo præceptor ut jam nunc incipiamus. **Pæ.** Sane velim, quando (ut ais) tanta est vobis copia. **V.** quis incipiet? **Pæ.** Tu Honorate, vis honoris tui causa hujus rei specimen edere? **H.** Id ego libenter faciam; Sed Dei honoris causa. **Pæ.** Laudo istud verbum; Divinus enim honor & gloria omnibus in rebus est preferenda. **Eia,** incipe si quid habes. **H.** Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum & Phariseorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum.

Math, quinto capite.

V. Deposito mendacio, loquimini veritatem quisque proximo suo, *Ad Ephesios cap. quarto.*

Pr. Filii obedite parentibus in omnibus; Hoc enim placet Domino *Ad Collossenses tertio.*

Pæ. Euge, bonum specimen; Videte ut progressus respondeat; hoc est, ut pergatis in posterum diligenter. **H.** qui nobis principium dedit, dabit idem successus prosperos. **Pæ.** Ita sperandum est. Parate vos ut prodire maturemus. **H.** Mox aderimus paratissimi. **Pæ.** Sumite suum quisque pallium ut prodeatis honestius. sed heus pueri. **Pr.** Quid vis præceptor? **Pæ.** Videte ut Psalmos etiam adferatis, alicubi in umbra cantabimus, **Pr.** Ita fiet deambulatio nostra jucundior.

COLL.

XXXIX.

Vnchetus,

Marcellus.

F Vistine hodie in gymnasio? **M.** Vbi ergo fuisses? tu verò quid agebas? **V.** Eram domi occupatus. **M.** Evenit præter morem tuum. Soles enim abesse rarius. **V.** quam possum rarissime: quid autem actum est? **M.** Nihil prorsus, **V.** Ergone remissionem habemus. **M.** Certò **V.** Quamobrem? **M.** propter mercatum

LIBER QVARTVS.

mercaturum hodiernum. *M.* Quis dedit? *M.* Ludimagister, permissu tamen Rectoris. *V.* Quid concessit? *M.* Vacationem ab omni munere scholastico. *V.* An in totum diem? *M.* A mane, ad occasum vsque Solis, tamen si diligenter & multis quidam verbis admonuit, ut in otio de negotio cogitaremus, ne cras in ludum veniremus imparati. *V.* Quid igitur nos hoccine abutemur otio? *M.* Id verò ætatem nostram decet minimè. *V.* Tu ergo quid paras facere? *M.* Me recipere in museolū, nisi fortè tibi magis placet ut sesquihoram aliquod prodeamus ambulatum. *V.* Egone recusarem? imo nihil est quod nunc magis velim. Nam & nos interea tractabimus aliquem sermonem literarium, & simul corpus exercebimus. *M.* Eamus igitur extra muros. *V.* Quonam? *M.* Vsque ad ripam lacus. *V.* Valde istud mihi arridet: sed tu (si placet) me expectabis. *M.* quamdiu? *V.* Tantisper dum crepidas eo mutatum calceis. *M.* Vbi vis expectari? *V.* Ad portam Franciscanam. *M.* At vide ne me fallas. *V.* An ego amicum fallerem, quum sciam etiam inimico servandam esse fidem? *M.* Abi festina, ego dum te operior, aliquid interim legam. Salve Marcelle. *M.* Quis iste saluator? *V.* Ecce, redii. *M.* Es ho, tam citos mihi videris volasse. *V.* Nimtrum, affectus ipse pedibus alas addidit. *M.* Eamus nunc, ducente Deo, *V.* Solus Deus est, qui suos ducit ac reducit. *M.* maturemus, satis longè hinc lacus abest, *V.* Tantò melius prandebimus, perge.

FINIS.